

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
UGDYMO SISTEMŲ KATEDRA

Rasa Vaitkutė

Karjeros edukologijos magistrantūros studentė

**JAUNESNIOJO MOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ PROFESINIS
INFORMAVIMAS PRADINĖSE KLASĖSE: ATVEJO ANALIZĖ**

Magistro darbas

Mokslinė vadovė:
doc. dr. Nijolė Bražienė

Šiauliai, 2014

Darbas originalus.....Rasa Vaitkutė
(studento parašas)

TURINYS

SANTRAUKA	3
SUMMARY	4
PAGRINDINĖS SĄVOKOS	5
ĮVADAS	6
1. JAUNESNIOJO MOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ PROFESINIO INFORMAVIMO TEORINIAI ASPEKTAI	10
1.1. Profesinio orientavimo (sistemos) samprata ir paskirtis.....	10
1.2. Karjeros ugdymas bendrojo lavinimo mokyklose.....	15
1.3. Profesinis informavimas kaip karjeros ugdymo veiksnys.....	21
1.4. Profesinį informavimo ypatumai pradinėse klasėse.....	27
1.4.1. Kompetencijų karjerai ugdymas pradinėse klasėse.....	27
1.4.2. Profesinį informavimą pradinėse klasėse lemiantys veiksniai	31
2. JAUNESNIOJO MOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ PROFESINIO INFORMAVIMO EMPIRINIAI TYRIMAI	35
2.1. Tyrimo metodika ir organizavimas.....	35
2.2. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų profesinis informuotumas.....	36
2.3. Pradinių klasių mokytojų požiūris į vaikų profesinį informavimą	43
2.4. Tėvų požiūris į vaikų profesinį orientavimą.....	52
IŠVADOS	56
REKOMENDACIJOS	59
LITERATŪROS SĄRAŠAS	60
PRIEDAI	66

Santrauka

Magistrinio darbo temos pavadinimas: JAUNESNIOJO MOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ PROFESINIS INFORMAVIMAS PRADINĖSE KLASĖSE: ATVEJO ANALIZĖ

Ugdymas karjerai vyksta per profesinį konsultavimą, kurio viena dedamųjų – *profesinis informavimas* – Lietuvoje organizuotinas jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams. Lietuvoje profesinio orientavimo, konsultavimo, ugdymo karjerai bendrojo lavinimo mokykloje klausimais rašyta nemažai, tačiau neatlikta tyrimų, analizuojančių jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų profesinį informavimą mokykloje. Tai supponavo šio *tyrimo problemą*, kuriai spręsti numatytas *tikslas* – išsiaiškinti, kaip organizuojamas vaikų profesinis informavimas pradinėse klasėse. Tikslui pasiekti iškelti tokie empiriniai *uždaviniai*: *išsiaiškinti, koks jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų profesinis informuotumas; atskleisti mokytojų nuostatas į profesinio informavimo teikimo galimybes; apibūdinti tėvų požiūrį į profesinio informavimo teikimo svarbą*. Uždaviniams spręsti pasirinkti metodai: dokumentų analizė; anketinė jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, tėvų ir mokytojų apklausa; anketinių duomenų kiekybinė ir kokybinė statistinė analizė.

Apibendrinus tyrimo, kuris organizuotas šešiose X miesto mokyklose ir kuriame dalyvavo 33 pradinių klasių mokytojai, 150 pradinėse klasėse besimokančių vaikų ir 110 tėvų, rezultatus, galima teigti, kad pradinėse klasėse profesinis informavimas dažniausiai yra vykdomas per mokomuosius dalykus, neskiriant šiai veiklai papildomai laiko. Tai leidžia daryti išvadą, kad tyrimo hipotezė pasitvirtino – dėmesys profesiniam informavimui nėra pakankamas. Tyrime dalyvavusiems vaikams daugelis profesijų yra žinomos, tačiau ne visada jas mokama įvardyti, painiojama profesijos sąvoka su statusu ir pareigybėmis. Savo galimą būsimą profesiją vaikai sieja su pomėgiais, polinkiais, šeimos narių profesijomis, užimamomis pareigomis. Daugelio vaikų atsakymuose akcentuojamas *geras uždarbis*. Iš mokytojų atsakymų galima suprasti, kad jie suvokia įgytų žinių apie profesijas svarbą darbinės veiklos pasirinkimui ateityje. Tačiau trečdalis tuo netiki arba abejoja. Tai, jų manymu, – tėvų prerogatyva. Iš kitos pusės, mokytojai domisi ir dalyvautų seminaruose ar kursuose, kad įgytų žinių, kaip organizuoti profesinį informavimą, tačiau, jų žodžiais, tam jiems ne visada sudaroma galimybių. Mokytojų nuomone, tėvai, kalbėdami su vaikais apie profesijas, pirmiausiai turėtų formuoti teigiamą požiūrį į darbą, tačiau, tėvų manymu, įvairių profesijų atstovų pasakojimai vaikams būtų efektyviausia priemonė mokykloje susipažinti su profesijomis. Visgi beveik pusė apklausoje dalyvavusių tėvų nerastų laiko ateiti į klasę, kad papasakotų apie savo profesiją, darbą.

Raktiniai žodžiai: jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikai, profesinis informavimas.

Summary

Master's Thesis topic is: VOCATIONAL BRIEFING OF YOUNGER SCHOOL – AGE CHILDREN IN PRIMARY CLASSES: CASE ANALYSIS.

Career education goes through vocational counseling, one of which component is – *vocational information*- that is organized for younger school-age children in Lithuania. There has been much written on the issues of vocational guidance, counseling, career education at general education schools in Lithuania, however, there has not been any of the research performed which analysed vocational information at school for younger school-age children.

That presupposed the problem of this research, thus in order to solve it there is an aim foreseen – to figure out how vocational information for children is organized in primary classes. In order to achieve the objective such empirical tasks have been raised: *to figure out younger school-age children's perception of occupations; to convey teachers' attitude towards the provision of opportunities of vocational information; to describe parental attitude to the importance of the provision of vocational information.* There have been methods chosen in order to solve the tasks: document analysis, questionnaire for younger school-age children, parents and teachers, qualitative and quantitative statistical analysis of questionnaire particulars.

After summarising the results of the research, which was organized in the six schools of X town and where 33 primary school teachers, 150 children from primary classes and 110 parents took part, it can be said that vocational information is mostly provided through the subjects in primary classes with no extra time for this activity. This leads to the conclusion that the hypothesis was confirmed - the focus on vocational information is not sufficient. For children, who were involved in the research many occupations are known but not always they can be identified, the concept of the profession is confounded with the status and posts. Children associate their possible future professions with hobbies, interests, and occupations as well as positions of their family members. In many children's responses the focus is on *good earnings*. On one hand, teachers are not interested in paying special attention to vocational information because they consider to have the least impact on children's future professional decisions. According to them – this is parental prerogative. From the other side, teachers are interested in attending workshops or courses to acquire the knowledge of how to organize vocational information, however, in their words, they do not always have opportunities for that. In teachers' opinion, when parents talk with children about occupations, they should first form a positive attitude to work, however, parents think that the information provided by representatives of different occupations would be the most effective tool for children to get acquainted with professions at school. However, almost half of the surveyed parents find no time to come to class to tell about their profession and work.

Keywords: younger school-age children, vocational information.

Pagrindinės sąvokos

Bendrosios kompetencijos – tai asmens vertybinių nuostatų, bendrųjų bei dalykinių gebėjimų ir žinių bei supratimo integrali visuma (*Pradinio ugdymo metodinės rekomendacijos*, 2009)

Jaunesnysis mokyklinis amžius – amžius, beveik sutapatinamas su antrąja vaikyste. Tai 6(7) – 10(11) gyvenimo metai. Šį amžių pradėta skirti, kai įvairiose šalyse buvo įvestas visuotinis pradinis mokymas remiantis tuo, kada vaikai pradeda lankyti mokyklą ir kiek metų trunka pradinis mokymas (Jovaiša, 2007).

Gebėjimas – mokymu išugdytas protinis/fizinis gabumas konkrečiai socialinės veiklos sričiai. Gebėjimas (aktualija), skirtingai nei gabumas (potencija), gali būti matuojamas jam reiškiantis (*Ugdymo karjerai skyrius. Sąvokų žodynelis*).

Karjera – tai įvairių socialiai reikšmingų žmogaus vaidmenų seka, kylanti iš darbo, mokymosi, saviraiškos ir laisvalaikio veiklų bei apimanti asmens profesinį gyvenimą, darbo vietas, pareigas ir pasiekimus (Stanišauskienė, Naseckaitė, 2012).

Karjeros kompetencijos – tai nuostatų, žinių, supratimo ir gebėjimų visuma, kuria grįstas asmens savęs bei savo karjeros pažinimas, jos planavimas, valdymas ir derinimas su kitais savo gyvenimo aspektais (*Ugdymo karjerai programa*, 2012).

Karjeros planavimas – tobulėjimo pasirinktoje profesinėje veikloje organizavimas ir įgyvendinimas (*Profesinės karjeros planavimo gebėjimų ugdymo d metodika*, 2008).

Kompetencija – tam tikros srities žinių, gebėjimų ir nuostatų visuma, įrodytas gebėjimas atlikti užduotis, veiksmus pagal sutartus reikalavimus (*Kompetencijų ugdymas*, 2012)

Profesinis informavimas – sistemingas informacijos teikimas profesinio mokymo, kvalifikacijų paklausos darbo rinkoje ir profesijos pasirinkimo klausimais (*LR Profesinio mokymo įstatymo pakeitimo įstatymas*, 2007).

Profesinis konsultavimas – pagalba asmeniui priimti racionalų profesijos rinkimosi sprendimą atsižvelgus į jo individualias savybes, darbo rinkos poreikius ir profesinio mokymosi galimybes (*LR Profesinio mokymo įstatymo pakeitimo įstatymas*, 2007).

Profesinis orientavimas – profesinį informavimą ir konsultavimą apimantis procesas (*LR Profesinio mokymo įstatymo pakeitimo įstatymas*, 2007).

IVADAS

Temos aktualumas. Tinkamas profesijos pasirinkimas – ne tik materialinė gerovė ar visuomeninio statuso turėjimas, tačiau ir dvasinis pasitenkinimas turint galimybę realizuoti save ir dirbti darbą, kuris teikia moralinį pasitenkinimą. Kiekvienas žmogus turi teisę rinktis profesiją, kuri jam patinka, net jei ji nėra paklausi ar „prestižinė“ darbo rinkoje, tačiau atitinka individualius žmogaus gebėjimus, pomėgius ir lūkesčius. N. Šedžiuvienės ir L. Urbonienės (2008) žodžiais, teisingai pasirinkti profesiją – reiškia surasti savo vietą gyvenime.

Norint profesinio apsisprendimo metu išvengti įvairių asmenybės vidinių konfliktų, profesiją reikia rinktis racionaliai ir sistemingai, siekiant vidinės harmonijos bei vadovaujantis vidiniais motyvais (Dambauskienė, 2006). Kiekvienas žmogus turi tam tikrą pašaukimą, tik reikia jį atrasti, o atradus būtina jį ugdyti (Rudžinskienė, Paulauskaitė, 2012). Jei laiku nebus pastebėti vaikų gebėjimai ir nepuoselėjamas jų ugdymas, tinkamas didesniems gebėjimams lavinti, tai dauguma vaikų taip ir nepasieks to lygio, kurį galėtų pasiekti (Šimelionienė, 2008).

Ugdymas karjerai apibrėžiamas kaip švietimo institucijų, tėvų ir visuomenės nuolatinis bendradarbiavimas, padedantis jauniems ir suaugusiems žmonėms įgyti žinių bei įgūdžių, būtinų racionaliam profesijos sprendimo priėmimui. Tai apima ir paties asmens įgalinimą priimti brandžius sprendimus dėl savo profesinės veiklos ateityje (*Karjeros projektavimo vadovas: sistemos, teorijos, praktika ir terminologija penkiose Europos šalyse*, 2005). Ugdymas karjerai vyksta per profesinį konsultavimą, kuris savo ruožtu susideda iš *profesinio informavimo* (paryškinta darbo aut. – R. V.), profesinio veiklinimo, patarimų davimo apsisprendžiant dėl profesijos. *Profesinis informavimas* (informavimas karjerai) – informacijos apie įvairias profesijas ir organizacijas suteikimas, nurodant darbo pobūdį, potencialias darbo vietas, pageidautinas specialisto asmenines savybes, darbo užmokestį, specialybės padėtį darbo rinkoje ir panašią informaciją (*Profesinės karjeros planavimo gebėjimų ugdymo d metodika*, 2008).

Kaip pažymi N. Barkauskaitė (2007), žinios įgytos mokantis mokykloje spartina individo profesinę brandą ir sudaro sąlygas geriau pažinus darbo pasaulį, motyvuotai ir sąmoningai rinktis savo karjeros kelią. Autorė atkreipia dėmesį (ten pat), kad Lietuvos profesinio orientavimo strategijos dokumente (2003) pagrindiniu strategijos tikslu yra įvardijamas tinkamos aplinkos profesinio orientavimo sistemai ir jos plėtotei sukūrimas, atsižvelgiant į šalies socialines ir ekonominės raidos bei kaitos perspektyvas ir individualius asmens poreikius.

Sparčiai kintant darbo rinkai, pasirinkti perspektyvią, individualius poreikius atitinkančią profesiją, darosi vis sudėtingiau. Šalies ekonominiai svyravimai, tiesiogiai įtakoja darbo rinką. Vis daugiau kvalifikuotos darbo jėgos nuteka į kitas ES šalis. Nuolatos kintanti ekonomika, suteikia didesnes profesinio pasirinkimo galimybes, o kartu su galimybėmis didėja ir profesinio pasirinkimo

problematiškumas, tad individo perėjimo iš švietimo į darbo rinkos sistemą parengimo procesas, tampa itin aktualus. Profesiniam informavimui ir konsultavimui tenka vis svarbesnis vaidmuo karjeros pasirinkimo procese. Profesijos pasirinkimas tampa nuolatinis ir tęstiniu procesu (Jovaiša, Orenienė, 2003; Railienė, 2011).

Profesinis informavimas ir orientavimas yra pripažįstamas svarbiausiu mokymosi visą gyvenimą strategijos elementu. Daugelyje šalių šios paslaugos pradamos teikti jau ikimokykliniame amžiuje, tuo tarpu mokykliniame amžiuje jos tampa ypač aktualios (Pukelis, Garnienė, 2004), vienas iš svarbiausių pedagoginės veiklos barų pradinėje mokykloje – „mokinių profesinis informavimas ir konsultavimas, kuris koreliuotų su pačių vaikų darbinės veiklos ketinimais ir todėl tarnautų jų mokymosi motyvacijai gerinti“ (Uzdila, Zujenė, 2007, p. 48).

Remiantis M. M. Viktorovna (Викторовна, 2011), pradinių klasių lygmenyje ugdomas teigiamas požiūris į darbą, akcentuojamas darbo reikšmingumas, formuojasi poreikis būti naudingi visuomenei. Be abejo, pradinių klasių mokinys galutinio profesinio sprendimo priimti dar nėra pajėgus, tačiau suteikiant pakankamai informacijos apie profesijas, galima sistemingai ugdyti vaiko gebėjimą pasirinkti savo pomėgius atitinkančią profesinę veiklą. Minėtos autorės teigimu, dažnai pradinių klasių mokinių supratimas apie profesijas būna toks menkas, kad jie negali įvardyti net kuo dirba jų tėvai. Kaip akcentuoja V. A. Tvorožnikova ir kt. (Творожникова, Ширяева, Костромина 2011), anksti įgytos profesinio informavimo žinios svarbios tolesniems profesiniams sprendimams, tad profesinis informavimas pradinėse klasėse turi būti vykdomas kad ir epizodiškai, tačiau nuosekliai.

Temos iširtumas. Lietuvoje profesinio orientavimo, informavimo, ugdymo karjerai tyrimų bendrojo lavinimo mokykloje tema atlikta įvairių, ir didžia dalimi jų akcentuojama, kad šios paslaugos teikiamos nekokybiškai, neefektyviai ir pan. pvz., tyrimu „Mokinių profesinis informavimas, konsultavimas ir orientavimas mokyklose“ (Indrašienė ir kt., 2006) nustatyta, kad ugdymo karjerai paslaugos bendrojo lavinimo mokyklose vykdomos nenuosekliai, specialistai tarpusavyje nėra linkę aktyviai bendradarbiauti, organizuojami tik pavieniai renginiai, į kuriuos ne visada aktyviai įsitraukia mokinių tėvai ir kiti specialistai, kai kur tokių renginių išvis nerengiama.

L. Žadeikaitės ir A. Railienės (2007; 2009) atliktais tyrimais apie mokinių profesinio neapsisprendimo priežastis išsiaiškinta, jog beveik pusė tyrime dalyvavusių mokinių mano, jog tai sąlygoja atitinkamos informacijos trūkumas. O. Kietavičienės ir M. Barkauskaitės (2008) tyrimo išvadose konstatuojama, kad tik 4 proc. 10–12 klasių mokinių bendrojo lavinimo mokykloje buvo naudingos ugdymo karjerai paslaugos. E. Danilevičius (2008), analizavęs profesijos rinkimąsi lemiančius edukacinius ir asmeninius motyvus, atkreipė dėmesį, kad 25% abiturientų renkasi profesiją visai nepajutę ar ignoruodami savo *profesinį pašaukimą*, didelė dalis jų nesuvokia profesijos pasirinkimo svarbos savo tolesniam gyvenimui.

V. Indrašienė ir kt. (2006), A. Antanaitienė ir L. Sajienė (2012b; 2012c) nagrinėjo bendrojo ugdymo mokyklų ir profesinio mokymo įstaigų vaidmenį mokinių profesiniam apsisprendimui; V. Indrašienė ir L. Grinytė (2007a; 2007b), A. Antanaitienė ir L. Sajienė (2012c) analizavo klasės auklėtojo veiklą organizuojant mokinių profesinį informavimą, konsultavimą ir orientavimą mokykloje bei tėvų požiūrį į profesinį orientavimą bendrojo lavinimo mokykloje; A. Railienė (2007) pristatė mokinių požiūrį į profesinio orientavimo organizavimą bendrojo lavinimo mokykloje. Remiantis minėtų autorių teikiamomis išvadomis, galima teigti, kad mokinių profesinis informavimas bendrojo lavinimo mokyklose nėra efektyvus ir pakankamas, t. y. mokyklose nesudaromos palankios sąlygos būsimos profesinės karjeros pasirengimui, nors pripažįstama, kad būtent bendrojo lavinimosi mokyklose įvyksta pirmoji reali sandūra su profesijos rinkimosi problema. Tai savo ruožtu turi įtakos mokinių nesugebėjimui suderinti tam tikrai profesijai keliamų reikalavimų su savo individualybe, menkam supratimui apie esamą darbo rinką bei profesijas ir kelia rimtų problemų, susijusių su profesijos ir tolesnio mokymosi profilio pasirinkimu.

Lietuvoje profesinio orientavimo, konsultavimo, ugdymo karjerai bendrojo lavinimo mokykloje klausimais rašyta nemažai, tačiau *neatlikta tyrimų, analizuojančių jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų profesinį informavimą mokykloje*. Tai suponavo šio **tyrimo problemą**.

Tyrimo objektas – jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų profesinis informavimas.

Tyrimo hipotezė. Tikėtina, kad bendrojo lavinimo mokyklose nepakankamai skiriama dėmesio jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų profesiniam informavimui.

Tyrimo tikslas – išsiaiškinti, kaip organizuojamas jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų profesinis informavimas pradinėse klasėse.

Tiksliui pasiekti iškeliami tokie **uždaviniai**:

1. Išryškinti jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų profesinio informavimo pradinėje mokykloje teorinius aspektus.
2. Išsiaiškinti, koks jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų profesinis informuotumas.
3. Atskleisti mokytojų nuostatas į profesinio informavimo teikimo galimybes bei svarbą jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams mokykloje.
4. Apibūdinti tėvų požiūrį į profesinio informavimo teikimo svarbą.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė ir apibendrinimas, dokumentų analizė; anketinė jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų tėvų ir mokytojų apklausa; anketinių duomenų kiekybinė ir kokybinė statistinė analizė atlikta pasitelkus Windows Microsoft Excel 2007.

Tyrimo metodologija. Vienas pagrindinių švietimo sistemos principų – humanizmo principas. Kaip teigia K. Pukelis ir D. Garnienė (2003), jaunimo karjeros projektavimo tikslas – atsižvelgiant į vaikinio ar merginos prigimties ypatumus bei darbo rinkos poreikius, padėti rasti

racionalų profesinį sprendimą įvertinant visa tai iš tam tikros laiko perspektyvos. Remiantis humanistinės asmenybės teorija (Maslow, 1970), moksleiviams reikia padėti pažinti save, išsiaiškinti, koks yra jų pašaukimas, atrasti veiklą, atitinkančią jo poreikius, ugdyti kūrybines galias. Mokykloje svarbu įgyti žinių ir gebėjimų, reikalingų savarankiškam jauno žmogaus gyvenimui.

Tyrimo imtis ir organizavimas. Tyrimas atliktas šešiose X miesto mokyklose 2013 m. spalio mėn. Anketinėje apklausoje dalyvavo 33 pradinė klasių mokytojai (paruoštos 38 anketos, tačiau, motyvuodami laiko stoka, 5 mokytojai tyrime dalyvauti atsisakė), 150 pradinėse klasėse besimokantys vaikai (išdalytos 155 anketos, iš jų 5 negrįžo) ir 110 apklausoje dalyvavusių mokinių tėvai (išdalytos 147 anketos, iš jų 37 negrįžo).

Tyrimo etapai:

Pirmajame etape, atlikus dokumentų, reglamentuojančių profesinio orientavimo, ugdymo karjerai, ir mokslinės literatūros analizę, išryškinti jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų profesinio informavimo pradinėje mokykloje teoriniai aspektai.

Antrajame etape parengtas tyrimo instrumentas, suformuota tyrimo imtis, atliktos pradinio ugdymo pedagogų, pradinė klasių mokinių ir jų tėvų anketinės apklausos.

Trečiajame etape išanalizuoti ir apibendrinti tyrimo duomenys, suformuluotos išvados ir rekomendacijos.

Darbo naujumas, teorinis ir praktinis reikšmingumas. Pristatomos tyrimo ataskaitos naujumo aspektas – atkreiptas dėmesys į jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų profesinio informavimo svarbą pradinėje mokykloje. Darbo reikšmingumą apibrėžia išryškinti jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų profesinio informavimo aktualumo pradinėje mokykloje teoriniai aspektai; pristatytas jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų profesinio informuotumo kontekstas; išryškėjusioms dvejojo pobūdžio mokytojų nuostatoms ir tėvų požiūriui į profesinį informavimą pradinėse klasėse, vertėtų atlikti papildomų ir detalesnių tyrimų.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro: santrauka (lietuvių ir anglų k.), įvadas, du skyriai, išvados ir rekomendacijos, literatūros sąrašas. Tyrimo rezultatus iliustruoja 7 paveikslai ir 14 lentelių. Darbo pabaigoje pateikti 5 priedai. Viso darbo apimtis be priedų – 64 psl.

Tyrimo rezultatų aprobacija. Remiantis teorine ir praktine pristatomos tyrimo ataskaitos medžiaga, parengti ir skaityti pranešimai:

- Šiaulių Medelyno pagrindinėje mokykloje vykusioje respublikinėje pradinė klasių mokinių pažintinėje-praktinėje konferencijoje, pranešimas „Profesijų ABC“, 2011-11-18, Nr. V2- 66.
- Šiaulių universiteto Edukologijos fakulteto Studentų mokslinių darbų konferencijoje, pranešimas „Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų profesinio informavimo ugdymas pradinėje mokykloje: atvejo analizė“, 2013-05-09, registracijos Nr. EDIP-1955.

1. JAUNESNIOJO MOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ PROFESINIO INFORMAVIMO PRADINĖSE KLASĖSE TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Profesinio orientavimo sistemos samprata ir paskirtis

Šalies ekonominiai svyravimai, tiesiogiai įtakoja darbo rinką. Vis daugiau kvalifikuotos darbo jėgos nuteka į kitas ES šalis, tad individo, perėjimo iš švietimo į darbo rinkos sistemą, parengimo procesas, tampa itin aktualus. Profesinis orientavimas – viena šio proceso sudedamųjų dalių, padedanti įgyti įgūdžių, kaip priimti sprendimus ir valdyti karjerą, pasireiškia informacijos suteikimo, konsultavimo, kompetencijų įvertinimo, vadovavimo, palaikymo ir mokymo veiklomis. Profesinio orientavimo sistemą sudaro – *profesinio informavimo* ir *profesinio konsultavimo* posistemės. Profesinis orientavimas apibrėžiamas, kaip veikla, kuri padeda nustatyti gebėjimus, kompetencijas ir interesus priimant sprendimus dėl lavinimosi, mokymosi bei profesijos pasirinkimo bet kokio amžiaus individams (Railienė, 2011).

Profesinio orientavimo sąvoka, įvairių autorių traktuojama skirtingai. Remiantis A. Nazelskiu (2010), *profesinis orientavimas* – tai specialiai organizuota auklėjamojo darbo sistema, skirta ugdyti mokinių profesiniam kryptingumui, sugebėjimui sąmoningai rinktis profesiją ir padėti mokiniams apsispręsti rinkimosi momentais. L. Leonavičius (1993) profesinį orientavimą apibūdina kaip moksliskai pagrįstų priemonių sistemą, padedančią jaunimui išsirinkti profesiją. L. Jovaišos (1993) apibrėžimu, profesinis orientavimas – tai psichologinis pedagoginis vadovavimas profesijos rinkimuisi, apsisprendimui, įgijimui, įsidarbinimui ir įsitvirtinimui profesiniame darbe (Socialinio pedagogo terminų žodynelis).

Profesinio orientavimo strategijoje (2003), profesinio orientavimo veikla, apibūdinama kaip „daugialypė veikla, apimanti visus žmogaus gyvenimo tarpsnius bei socialines situacijas, teikianti įvairiapusiškas paslaugas siekiant padėti žmogui išlikti užimtumo sistemoje (švietimo arba darbo pasaulyje), rasti darbą bei netekus darbo pritaikyti prie naujų darbo rinkos reikalavimų ir grįžti į užimtumo sistemą“.

Remiantis N. Barkauskaite (2007), profesinio orientavimo paslaugų sritį sudaro: profesinis švietimas, konsultavimas, informacijos sklaida ir kt. paslaugos. Jos teikiamos bendrojo ugdymo mokyklose, profesinio mokymo ir švietimo įstaigose ir kitose institucijose.

A. Sokolovos ir V. Stanišauskienės (2007) nuomone, nagrinėjant profesinio orientavimo sąvoką, svarbu atsižvelgti į platesnį politinį, socialinį ir kultūrinį kontekstą, kuris tiesiogiai įtakoja profesinio orientavimo sąvokos neapibrėžtumą. Profesinio orientavimo sistemą, autorės aprašo kaip visumą tarp savęs susijusių paslaugų: profesinis informavimas, konsultavimas, ugdymas karjerai ir kt. Tai rodo, profesinio orientavimo, kaip reiškinio kompleksiskumą. Jų manymu, visų šių paslaugų

tikslas – įgalinti asmenį priimti teisingus sprendimus, įvertinus savo gebėjimus ir interesus, bet kuriuo jo gyvenimo laikotarpiu. Daugiafunkciai centrai asmenims teikia informaciją apie švietimo galimybes profesinio orientavimo centruose ir kitose institucijose.

B. Pociūtė (2010), analizuodama profesoriaus L. Jovaišos indėlį į profesinio orientavimo tyrimus ir praktiką, išskiria tokį profesinio orientavimo apibūdinimą: „Profesinis orientavimas yra tokia visuomenės veiklos funkcija, kuri įgalina diferencijuoti tiek jaunimo, tiek suaugusių žmonių paskirstymą įvairiuose veiklos baruose. Tai įmanoma padaryti tik esant profesinio orientavimo sistemai, kai žmogus darbu ruošiamas, atsižvelgiant į jo individualias savybes ir esamą darbo paskirstymą“ Autorės manymu, nors profesorius profesinio orientavimo sistemą traktuoja labai plačiai, visgi tam tikrų institucijų funkcijos yra nusakomos labai aiškiai: tarkim, bendrojo lavinimo mokyklos pagrindinė profesinio orientavimo funkcija – ugdytinius parengti sąmoningai ir optimaliai pasirinkti profesiją, tuo tarpu, profesinio orientavimo ir informavimo biurai, nustatydami tinkamumo profesijai lygį, turėtų visapusiškai informuoti ir konsultuoti asmenis.

E. Nazelskis (2013), remdamasis L. Jovaišos moksliniais darbais, teigia, jog profesinio orientavimo sėkmę lemia viso ugdomojo proceso valdymas, kuriame dalyvauja tėvai, mokytojai, bendraamžiai bei profesinio orientavimo specialistai. Profesinis orientavimas pasižymi formų ir priemonių įvairove (1 lentelė)

1 lentelė

Pagrindinės profesinio orientavimo sistemos dalys (cit. Nezelksis, 2013)

Įgyvendinimo tikslai, priemonės ir būdai	
I. Profesinis informavimas	<p>Supažindinimas su profesinio mokymo įstaigomis ir profesiniu darbu</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Profesijos supratimas 2. Profesijos įgijimas 3. Darbo turinys ir pobūdis 4. Higieniniai, psichofiziologiniai, psichologiniai darbo ypatumai 5. Ekonominiai – socialiniai darbo ypatumai 6. Literatūra apie darbą. Informavimo priemonės. Profesinis informavimas vyksta pamokų ir užklasinės veiklos metu.
II. Profesinis konsultavimas	<p>Pagalba moksleiviui konsultuojant apie profesinio mokymo specialybę ar darbą, ištiriant asmenybės profesinį kryptingumą, nustatant jo tinkamumą profesiniam mokymuisi ir darbui.</p> <p>Konsultavimo lygiai:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Bendraamžių (nekvalifikuotas, bet turinti įtakos); 2. Tėvų (grindžiamas gyvenimo patirtimi); 3. Žinovų – kompetencinis 4. Specialistų – institucinis <p>Pagrindiniai konsultavimo metodai – diagnostinis ir konsultacinis pokalbis.</p>
III. Profesinis veiklinimas	<p>Moksleivių įtraukimas į praktinę veiklą, kurioje įgyjama profesinė darbo patirtis; vadovavimas tai veiklai. Pirmąją profesinę patirties patirtį vaikai įgyja žaisdami. Mokykloje ji plečiama per įvairias pamokas ir užklasinius užsiėmimus. Įvairios darbinio mokymo formos naudojamos ne tik bendram, bet ir specializuotam lavinimui. Profesinio mokymo įstaigose šis veiklinimas tampa profesiniu mokymu. Pirminis profesinis mokymas turi vykti aukštesniosiose bendrojo lavinimo mokyklos klasėse, o kai kuriose turi būti teikiama tam tikra specialybės kvalifikacija.</p>

Visos 1 lentelėje išskirtos profesinio orientavimo sistemos dalys, E. Nazelskio (2013) teigimu, susietos tarpusavyje ir papildo viena kitą.

I. Zabulienė (2012) išskiria šias pagrindines profesinio orientavimo sritis:

- planingo darbo sistema rengiant paauglius sąmoningai rinktis profesiją;
- pagalba panaudojant savo individualius ypatumus.

Autorės (ten pat) manymu, profesinis orientavimas, tai tęstinis procesas, kuriame taikant visą spektrą intervencijų ir darbo su kitais asmenimis ir per kitus asmenis metodus, kinta ir dalyvaujančio asmens vaidmuo – iš pasyvaus stebėtojo tampama aktyviu savo profesinės karjeros kūrėju. Didėjant profesinio orientavimo vartotojų įvairovei, atsiranda partnerystė tarp švietimo, užimtumo ir visuomenės – stiprėja ryšys tarp valstybinio ir privataus sektoriaus. Tokiu būdu yra sudaromos palankios sąlygos kiek galima geriau užtikrinti mokymo ir užimtumo galimybių ir asmenų individualių gebėjimų ir interesų sutapimą.

M. Barkauskaitė (2007) profesinio orientavimo sistemoje išskiria šias pagrindines veiklas:

- profesinio tinkamumo kriterijų nustatymas;
- profesijai reikšmingų asmens savybių išryškinimas;
- informacijos apie profesijos reikalavimus suteikimas;
- profesinis konsultavimas, veiklinimas, motyvavimas ir pagalba adaptuojantis.

Profesinio orientavimo strategija, kurią 2003 metais patvirtino Švietimo ir mokslo bei Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, yra pagrindinis dokumentas, kuriuo remiantis formuojama ir plėtojama Lietuvos profesinio orientavimo sistema. Profesinio orientavimo paslaugos strategijoje įvardijamos kaip svarbiausias, mokymosi visą gyvenimą elementas, užtikrinantis kokybiškos informacijos prieinamumą bei pagalbą, susijusią su mokymosi galimybėmis visoje Europoje ir per visą gyvenimą.

Vadovaujantis šiuo dokumentu pradėta kurti nauja aplinka profesinio orientavimo sistemos plėtočiai Lietuvoje: steigiami profesinio informavimo taškai, rengiami profesinio orientavimo konsultantai, ruošiami profesinio informavimo ir profesinio konsultavimo standartai (Railienė, 2007).

Profesinio orientavimo strategijoje (2003) informavimo, konsultavimo ir orientavimo paslaugos priskiriamos tai pačiai sričiai, kuri padeda įvairaus amžiaus asmenims bet kuriuo gyvenimo etapu, pasirinkti savo kelią švietimo, mokymo bei užimtumo srityse ir kurti savo profesinę karjerą. Šios strategijos tikslas – sukurti aplinką profesinio orientavimo sistemai bei paslaugų plėtočiai Lietuvoje, atsižvelgiant į šalies ekonomines bei socialinės raidos perspektyvas ir individualius asmens poreikius. Profesinio orientavimo terminas apima plačią paslaugų sferą :

- profesinis švietimas (tikslas – padėti išsiaiškinti besimokantiems būsimosios profesinės karjeros tikslus bei įgyti gebėjimu profesinės karjeros planavimui);

- asmeninis patarimas, konsultavimas ir orientavimas planuojant profesinę karjerą;
- įdarbinimo paslaugos/ konsultacijos;
- parama specialiųjų poreikių grupėms;
- konsultavimas gresiant nedarbui;
- paslaugos vykdant informacijos sklaidą.

Profesinio orientavimo turinys ir metodai priklauso nuo tikslinių grupių savybių ir poreikių. Skiriamos šios pagrindinės tikslinės grupės:

- vaikai ir jaunimas, besimokantis bendrojo lavinimo mokyklose;
- jaunimas ir suaugusieji, besimokantys profesinio rengimo institucijose;
- dirbantys asmenys;
- jaunimas be profesinio pasirengimo;
- bedarbiai;
- ilgalaikiai bedarbiai;
- socialiai pažeidžiamas jaunimas ir suaugusieji.

Atsižvelgiant į tikslinių grupių poreikius, galima išskirti šias profesinio orientavimo veiklas: prevencinę (pagalba išsiaiškinant profesinius polinkius, kryptingumą bei tinkamumą), reabilitacinę ir korekcinę (pagalba įsigyjant profesiją, tobulinant kvalifikaciją ar persikvalifikuojant ir ieškant darbo (*Profesinio orientavimo strategija*, 2003)).

Profesinio orientavimo vykdymo tvarkos apraše (2012), išsamiai aprašoma profesinio orientavimo vykdymo tvarka. Dokumente teigiama, kad profesinis orientavimas vykdomas teikiant profesinio informavimo, profesinio konsultavimo ir ugdymo karjerai paslaugas. Šių paslaugų tikslas – padėti asmenims sąmoningai rinktis švietimo ir užimtumo galimybes, sudaryti sąlygas įgyti karjeros kompetencijas aktyviai kuriant savo karjerą. Ugdymas karjerai, išskiriamas, kaip prioritetinga profesinio orientavimo sritis, o profesinis konsultavimas ir informavimas – papildo ugdymą karjerai ir padeda asmenims spręsti konkrečius karjeros klausimus. Profesinio orientavimo paslaugos teikiamos vadovaujantis šiais principais:

- *Prieinamumo* (gauti paslaugas turi lygias galimybes visi asmenys, siekiant išvengti administracinių, finansinių ir kt. kliūčių).
- *Nešališkumo* (profesinio orientavimo vykdytojai negali proteguoti savo ar kitų institucijų interesų. Kiekvienas asmuo savarankiškai apsisprendžia dėl asmeninės karjeros perspektyvų, prisiimdamas atsakomybę už savo sprendimus).
- *Individualizavimo* (apsižvelgiama į individualius asmens poreikius).

- *Paslaugų kokybės* (profesinio orientavimo vykdytojai atsakingi už teikiamų paslaugų kokybę ir profesinio elgesio etikos laikymąsi) (*Profesinio orientavimo vykdymo tvarkos aprašas*, 2012).

Apraše aiškiai apibrėžiamos profesinio orientavimo vykdymo nuostatos: pagrindinės švietimo įstaigos, teikiančios profesinio orientavimo paslaugas, yra bendrojo ugdymo mokyklos ir profesinio mokymosi įstaigos. Jose turi būti užtikrinamas paslaugų prieinamumas ir viešai teikiama informacija apie švietimo galimybes. Neformaliojo švietimo mokyklos padeda pažinti saviraiškos ir individualias galimybes įtakojančias karjerą, tuo tarpu, kitos švietimo įstaigos teikia paslaugas susijusias su šių įstaigų vykdomomis funkcijomis, įvertindamos aktualius asmenų poreikius.

Lietuvos Respublikos Švietimo pakeitimo įstatyme (2011), profesinio orientavimo paskirtimi yra įvardijama pagalba asmeniui renkantis jam tinkamą švietimą ir užimtumą, įgyjant karjeros planavimo ir valdymo kompetencijas, aktyviai kuriant savo profesinę karjerą, remiantis profesinio informavimo, profesinio konsultavimo ir karjeros ugdymo priemonėmis. Profesinis orientavimas vykdomas bendrojo ugdymo, profesinio mokymo ir kitose švietimo įstaigose.

ES Leonardo da Vinčio programos koordinavimo paramos fondo leidinyje „Švietimas ir profesinis orientavimas Lietuvoje“ (2005), profesinis orientavimas pripažįstamas esmine užimtumo politikos dalimi bei svarbiausiu mokymosi visą gyvenimą strategijos elementu. Valstybinėje švietimo 2013–2022 m. strategijoje, kaip viena prioritetinių veiklos kryptių yra įvardijamas – paskatų ir sąlygų mokytis visą gyvenimą sistemos sukūrimas, grįstas veiksnia pagalba atpažįstant save ir renkantis kelią veiklos pasaulyje.

Apibendrinant matyti, profesinio orientavimo sąvoka įvairių autorių yra traktuojama skirtingai ir neturi vieno bendro apibrėžimo. Profesinio orientavimo strategijoje (2003), pagrindiniame dokumente, kuriuo remiantis formuojama ir plėtojama Lietuvos profesinio orientavimo sistema, profesinio orientavimo veikla, apibūdinama kaip – „daugialypė, apimanti visus žmogaus gyvenimo tarpsnius bei socialines situacijas, teikianti įvairiapusiškas paslaugas siekiant padėti žmogui išlikti užimtumo sistemoje“. Taigi, profesinio orientavimo paskirtis orientuota į pagalbą asmeniui, siekiant padėti sėkmingai pasirinkti profesinę karjerą, atsižvelgiant į asmens individualius gebėjimus ir lūkesčius. Profesinio orientavimo sistema aprašoma, kaip visuma tarp savęs susijusių paslaugų: profesinis informavimas, konsultavimas, ugdymas karjerai ir pan. Įgalinti asmenų pasiskirstymą įvairiuose veiklos baruose įmanoma tik esant profesinio orientavimo sistemai, kai žmogus ruošiamas atsižvelgiant į jo individualias savybes ir esamą darbo paskirstymą. Pagrindiniai teisiniai dokumentai, kuriais remiantis yra vykdoma profesinio orientavimo veikla – *Profesinio orientavimo strategija* (2003), *Profesinio orientavimo vykdymo tvarkos aprašas* (2012) bei *Švietimo įstatymas* (2011).

Ugdymas karjerai išskiriamas kaip prioritetinga profesinio orientavimo sritis, o profesinis konsultavimas ir informavimas papildo ugdymą karjerai ir padeda asmenims spręsti konkrečius karjeros klausimus.

1.2. Karjeros ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje

Aštuntame dešimtmetyje L. Jovaiša pirmasis teoriškai pagrindė profesinio orientavimo sistemą bendro lavinimo mokykloje. Tai buvo naujas žingsnis ugdant jaunąją kartą. Profesinį orientavimą profesorius apibūdino kaip pedagoginį procesą, apimančią mokinio profesinės patirties plėtotę, sąmoningo požiūrio į profesijos pasirinkimą ugdymą bei gebėjimo pažinti ir įvertinti savo galimybes ir profesinio kryptingumo sklaidą. Deja, Lietuvai atgavus nepriklausomybę ir pradėjus mokyklų reformą, profesinis orientavimas buvo išguitas iš ugdymo proceso, tad pastebimai suprastėjo moksleivių profesinio apsisprendimo lygis (Jankevičius, 2001; Barkauskaitė, 2007).

Analizuodamas profesinio orientavimo istorinę raidą Lietuvoje, A. Nazelskis (2010) pažymi, kad pirmieji profesinio informavimo taškai švietimo institucijose pradėti steigti 2003 m. švietimo darbuotojų iniciatyva. Pamažu profesinis orientavimas išplėtojo ir bendrojo lavinimo mokyklose. „Profesiniam orientavimui visų pirma rūpi žmogus, jo interesai, jo likimas ir augimas darbo pasaulyje, o tik po to optimalus asmenybės ir visuomenės poreikių atitikimas bendro labo vardan“ (Jovaiša, 1970, cit. Nazelskis, 2013).

K. Pukelio ir D. Garnienės (2003) manymu, mokyklai tenka ypatingas vaidmuo – padėti suderinti ugdytinio siekius ir galimybes, pritaikant juos prie dinamiškos visuomenės socialinių ir ekonominių poreikių. Remiantis M. Barkauskaite (2007), E. Danilevičiumi (2008), būtent bendrojo lavinimo mokyklose įvyksta pirmoji reali sandūra su profesijos rinkimosi problema. Čia pradedamos įgyvendinti bendresnį pobūdį turinčios profesinės orientacijos, tačiau pirminiam profesinio mokymo etapui reikalingi tikslesni ir konkretesni sprendimai. Nesugebėjimas suderinti tam tikrai profesijai keliamų reikalavimų su savo individualybe, menkas supratimas apie dabartinę darbo rinką bei esamas profesijas, kelia rimtas problemas susijusias su profesijos ir tolesnio mokymosi profilio pasirinkimu. Moksleiviui turi sistemingai aiškėti jo profesinės veiklos požiūriu svarbūs veiksniai, tokie kaip asmeninės kompetencijos, vertybinės orientacijos, gebėjimai, polinkiai, interesai ir pan.

A. Antanaiteinė, L. Sajienė (2012a) teigia, kad renkantis profesiją jaunam žmogui privalu, pasinaudojant visomis edukacinėmis priemonėmis, padėti pasirinkti tą kelią, kuris „atitiktų jo polinkius, gebėjimus ir požiūrį į gyvenimo idealus tiek dvasiniu, tiek intelektualiniu, tiek fiziniu požiūriu. Ir tas pirmasis profesinio apsisprendimo aktas įvyksta būtent mokykloje.

Profesinių sprendimų priėmimas yra vienas iš moksleivio autonomiją skatinančių veiksnių. Paaugliai turi suformuoti realius savivaizdžius, atrasti savo talentus, suvokti darbų prieinamumą atsižvelgiant į savo profesinius interesus, turi gebėti rinkti, kaupti bei panaudoti informaciją apie save ir darbo aplinką. Paauglystėje formuojasi vaiko profesini tapatumas, tad profesinis orientavimas turi būti nukreiptas į mokinio savęs pažinimą, profesinių lūkesčių ir vertybių nustatymą, profesijos pasirinkimo gebėjimų ugdymą bei profesinio tapatumo nustatymą. (Ustinavičiūtė, Katkonienė, Žemaitytė, 2011).

Daugelio autorių (Indrašienė ir kt. 2006; Indrašienė, Grinytė, 2007a, 2007b; Barkauskaitė, 2007; Railienė, 2007; Antanaitienė, Sajienė, 2012a) atliktais tyrimais prieinama prie išvadų, kad mokinių apsisprendimą profesinės karjeros klausimais sunkina ugdymo karjerai, informavimo ir konsultavimo profesiniais klausimais paslaugų chaotiškumas ir stichiškumas. Bendrojo lavinimo mokyklose trūksta informacijos apie profesijas ir profesinio mokymo įstaigas, stojimo į profesinio mokymo institucijas tvarką ir reikalavimus, profesijos specifinius ypatumus ir tinkamumą pasirinktai profesijai bei situaciją darbo rinkoje ir jos poreikius. Profesinis mokinių orientavimas ir rengimas karjerai bendrojo lavinimosi mokyklose – nepakankamas, nors profesinio orientavimo paslaugų mokykloje reikšmingumas aktualizuojamas. Mokiniai negauna pakankamai informacijos ir konsultacijų tolimesnės karjeros klausimas. Pagrindiniais informacijos šaltiniais tampa – interneto svetainės, tėvai ir lankstinukai bei bukletai. Mokyklose dirbančių psichologų, socialinių pedagogų ir profesijos konsultantų veikla karjeros ugdymo procese – pasyvi. Profesinio informavimo taškų veikla bendrojo lavinimo mokyklose, apsiriboja renginių ir informacijos apie profesiją sklaida, tačiau skiriama mažai dėmesio individualiam darbui su mokiniais, siekiant nustatyti jų profesinį kryptingumą, reikalingą tolesnei karjerai projektuoti. Būtent išvykos į darbo biržas, profesinio rengimo institucijas, susitikimai ir diskusijos su darbdaviais, seminarai savęs pažinimo klausimais, konkreti veikla susijusi su profesiniu pasirinkimu, palengvintų mokinių profesinį apsisprendimą.

B. Pociūtės ir V. Isiūnaitės (2011) tyrimu, kuriuo siekta nustatyti, kokie psichologiniai veiksniai lemia mokinių profesinio pasirinkimo problematiškumą, aiškintasi *abejojimo* sąsajos su asmenybės savybėmis ir kitais veiksniais, sunkinančiais profesijos pasirinkimą. Tyrimo išvadose teigiama, kad labiau abejojančių profesinį pasirinkimą sunkina informacijos stoka apie profesijas, savo individualius gebėjimus, nežinojimas kaip pradėti apsispręsti ir nesugebėjimas to padaryti savarankiškai bei laiko skirto apsisprendimui stoka. Labiau abejojantys labiau atsižvelgia į išorinius veiksnius (finansinės sąnaudos ir perspektyvos), o mažiau abejojantys – į vidinius savo pomėgius. Abejojantis asmuo dažnai susiduria su sunkumais ieškant profesinės informacijos bei įvertindamas profesines alternatyvas. Iš visų asmenybės savybių, su abejojimu karjera, stipriausiai siejasi – neryžtingumas. Didėjant neryžtingumui – didėja abejonės arba atvirkščiai. Tuo tarpu, Yun-Jeong Shin, Kevin R. Kelly (2013), teigia, kad būtent optimistiškumas, kaip individualus asmenybės

bruožas, padeda greičiau ir sėkmingiau apsispręsti dėl profesinio pasirinkimo. Sąveika tarp situacijos veiksnių ir asmenybės bruožų formuoja adaptyvų elgesį, tad optimistiškos asmenybės yra linkusios į įvairių sprendimų priėmimą, tame tarpe – ir profesinių. Autoriai (ten pat) pažymi, kad didžiulį poveikį sėkmingam profesinės karjeros pasirinkimui turi optimistiškai nuteikiantis šeimos palaikymas.

Vienas pagrindinių švietimo sistemos principų, kaip teigia K. Pukelis ir D. Garnienė (2003), – humanizmo principas. Juo remiantis, moksleiviams reikia padėti pažinti save, išsiaiškinti koks yra jų pašaukimas, atrasti veiklą, atitinkančią jo poreikius, ugdyti kūrybines galias. Mokykloje svarbu įgyti žinių ir gebėjimų, reikalingų savarankiškam jauno žmogaus gyvenimui. Autoriai teigia, kad jaunimo karjeros projektavimo tikslas – atsižvelgiant į vaikinų ar merginų prigimties ypatumus bei darbo rinkos poreikius, padėti rasti racionalų profesinį sprendimą įvertinant visa tai iš tam tikros laiko perspektyvos.

Profesinio orientavimo vykdymo tvarkos apraše (2012) apibrėžiama mokyklose vykdytina mokinių profesinio informavimo veikla. Mokykla privalo:

- sudaryti sąlygas mokiniams gauti informaciją apie mokymosi ir darbo galimybes ir aptarti ją, naudojant informacines sistemas, pažintinius vizitus, ekskursijas ir pan.;
- organizuoti profesinį veiklinimą – veiklą, kuri padeda pažinti įvairias užimtumo sritis, ugdo profesinę motyvaciją, reikalingą planuojant būsimą karjerą.

L. Jovaišos (2004) aiškinimu, mokykloje neužtenka išmokyti tik dėstomųjų dalykų, kurie, kaip manoma, savaime išugdys didį veikėją – tai ribotas pedagoginis požiūris. Plėtojant žmogaus įgymyje glūdinčias intelekto ir kūrybos galių užuomazgas, galima išugdyti klestinčios kultūros kūrėją. Aktyvumas pasireiškia ne tik fiziniu judrumu, bet, svarbiausia – intelektinio bei kūrybinio darbo veiklumu. Tam, kad jaunimas būtų įtrauktas į visų rūšių veiklą, reikia:

- sudaryti sąlygas kasdien žaisti intelektą ir kūrybingumą lavinančius žaidimus;
- vadovėlius aprūpinti fizinių aktyvumą, mąstymo operacijas ir metodus, kritinio ir divergentinio mąstymo panaudojimą plėtojančiomis užduotimis, vesti euristines, problemines, kūrybines pamokas;
- per visas aukštesnių klasių pamokas tęsti fizinio, protinio, intelektinio aktyvumo ugdymą; plėtoti loginį, kritinį mąstymą, perkėlimo bei taikymo įgūdžius.

Mokykloje, kaip teigia K. Pukelis ir D. Garnienė (2003), J. M. Hoppin, H. H. Splete (2013), labai svarbu lavinti bendruosius gebėjimus, kurie apibūdinami kaip gebėjimai, tinkami daugeliui profesinės veiklos sričių, leidžiantys tobulėti ir sėkmingai adaptuotis visuomenėje. Šie gebėjimai būtini siekiant sėkmingos profesinės karjeros, nes nežinia kada ir kokių įgūdžių prireiks, kokie netikėtumai iškils profesinės karjeros metu, tad labai svarbu ugdyti specifinius profesinius įgūdžius.

K. Pukelis ir D. Garnienė (2003), nagrinėdami moksleivių ugdymą karjerai bendrojo lavinimo mokykloje, pažymi, kad žmogaus gabumų tinkamas lavinimas bei ugdymas lemia profesinės karjeros sėkmę ir pasitenkinimą darbu. Jie remiasi V. Stanišauskiene (2000), kuri išskiria asmeninius, socialinius, mokymosi bei profesinius karjeros projektavimo gebėjimus (2 lentelė).

2 lentelė

Karjeros projektavimo gebėjimų tipai (pagal V. Stanišauskiene, 2000, p. 57–74)

Asmeniniai gebėjimai	Socialiniai gebėjimai	Mokymosi gebėjimai	Profesiniai gebėjimai
Savęs pažinimo: <ul style="list-style-type: none"> • savianalizės; • refleksijos; • pozityvaus; realaus savęs įvertinimo; 	Bendravimo: <ul style="list-style-type: none"> • argumentuoto kalbėjimo; • klausymosi; • kito žmogaus pažinimo; • konfliktų sprendimo; • derėjimosi 	Savarankiško mokymosi: <ul style="list-style-type: none"> • turimų žinių sisteminimo ir taikymo; • mokymosi metodų įvairovės taikymo; 	Specifiniai profesiniai: <ul style="list-style-type: none"> • darbo pasaulio pažinimo; • specifinės profesinės žinios; • profesionalumo lygis konkrečioje profesinėje veikloje;
Savęs pristatymo: <ul style="list-style-type: none"> • kalbėjimo manieros; • kalbos stilius; 	Bendradarbiavimo: <ul style="list-style-type: none"> • komandų kūrimo; • komandinio darbo; • įvairių vaidmenų atlikimo; 	Informacijos paieškos bei taikymo: <ul style="list-style-type: none"> • bibliotekos išteklių ir naujausių technologijų naudojimo; • informacijos paieškos tikslingumo; • informacijos taikymo; 	Veiklos planavimo ir organizavimo: <ul style="list-style-type: none"> • situacijų analizės; • tikslų iškėlimo; • alternatyvų paieškos; • planavimo; • realizavimo; • refleksijos; • įsivertinimo;
	Veikimo socialinėje aplinkoje: <ul style="list-style-type: none"> • aplinkos pažinimo ir veikimo joje; 		

Kiekviename ugdymo etape (pradinis, pagrindinis, vidurinis) įgyjami gebėjimai (asmeniniai, socialiniai, mokymosi ir profesiniai) patobulina ir papildo jau turimus gebėjimus (Pukelis, Garnienė 2003; 3 lentelė).

Karjeros projektavimo gebėjimų ugdymas atitinkame amžiaus tarpsnyje

(Pukelis, Garnienė, 2003)

Ugdymo etapas	Karjeros projektavimo gebėjimų tipas	Gebėjimų ugdymas
Pradinis ugdymas (1–4 klasė)	Asmeniniai socialiniai mokymosi	<ul style="list-style-type: none"> • Plėtojami asmeniniai gebėjimai, suteikiama žinių apie žmogų, gamta, gimtinę • Plėtojama bendravimo ir bendradarbiavimo patirtis • Ugdomi gimtosios kalbos, skaitymo, rašymo, skaičiavimo įgūdžiai, gebėjimas reikšti mintis rašytine ir sakytine kalba, užsienio kalbos pradmenys
Pagrindinis ugdymas (5–10 klasė)	Asmeniniai socialiniai mokymosi profesiniai	<ul style="list-style-type: none"> • Darbo pasaulio pažinimo • Veiklos planavimas ir organizavimas • Savęs pažinimo • 9–10 kl. praktinio veiklinimo skatinimas, veiklos sričių išbandymas, apsisprendimas, kokį profilį ir pakraipą rinktis 11 klasėje, siekiant pasirengti būsimai profesijai
Vidurinis ugdymas (11–12 kl.)	Asmeniniai socialiniai mokymosi profesiniai	<ul style="list-style-type: none"> • Profesinio kryptingumo (motyvacijos) ir atitinkamų charakterio savybių ugdymas specializuotoje veikloje (klubai, būreliai, renginiai) • Mokymosi turinio parinkimas, susijęs su būsimomis profesinėmis studijomis ar profesiniu mokymusi.

J. Surgėlienė, A. Bankauskienė, (2012) teigia, kad karjeros rinkimasis susideda iš dviejų pagrindinių dalių: *mokymosi krypties, tęstinumo, mokymosi įstaigos pasirinkimo ir profesijos pasirinkimo*, o karjeros planavimas – tai svarbiausių gyvenimo tikslų nustatymas ir gyvenimo krypties atradimas.

E. Danilevičius (2008) karjeros planavimo ugdymo sistemoje išskiria šiuos komponentus:

- organizacinis funkcinis komponentas – institucijų, atsakingų už mokinių parengimą sąmoningai pasirinkti profesiją, veikla;
- loginis komponentas – profesinis švietimas, konsultavimas, socialinė profesinė mokinių adaptacija, jų polinkių ir interesų ugdymas;
- asmenybinis komponentas – savęs pažinimo ugdymas, vidinės ir estetiškos kultūros lygis, dominuojančių motyvų, įsitikinimų, interesų sistema, kūrybinės veiklos siekiai, saviraiška profesinėje veikloje.

E. Danilevičiaus (ten pat) aiškinimu, karjeros projektavimo tikslas – galimybės suteikimas kiekvienam asmeniui pasinaudoti teise laisvai pasirinkti profesiją, kuri jam suteiktų ne vien aukštą darbdavių ar visuomenės įvertinimą ir profesinį prestižą, bet ir teigiamą saviraiškos, visapusį savo gebėjimų atskleidimą.

Europos Sąjungos projekte „Profesinio orientavimo sistemos sukūrimas ir diegimas“ (2008), įvardijami mokymosi profiliavimo, kaip ugdymo sistemos, paskirtis ir tikslas. Mokymosi profiliavimu siekiama individualizuoti ugdymą, sudaryti sąlygas įgyti nuodugnesnes žinias, ugdyti bendruosius ir specialiuosius gebėjimus, tikslingai orientuotis į pasirinktą profesinės veiklos ar tolesnių studijų sritį bei sparčiai integruotis į darbo rinką. Pagrindiniai mokymosi profiliavimo uždaviniai mokytojui savo profesinėje bei profesinio informavimo veikloje yra:

- sąlygų harmoningai asmenybei ugdyti sudarymas;
- galimybių moksleiviui rinktis mokymosi kelią atsižvelgiant į gabumus, polinkius ir poreikius sudarymas;
- pagalba moksleiviui: stiprinti mokymosi motyvą, mažinti mokymosi nesėkmių tikimybę; išvengti didelių mokymosi krūvių; apsispręsti dėl savo tinkamumo bei apgalvotai rinktis būsimą profesiją; įgyti papildomai žinių ir gebėjimų išplečiančių tam tikros veiklos teorinį akiratį bei praktinę patirtį;
- diferencijuotas bei individualizuotas ugdymas;
- prieinamesnio ugdymo specialiųjų poreikių vaikams darymas;

Projekte pažymima, kad mokymosi profiliavimo pradmenys pradedami diegti 9–10 klasėse, siekiant padėti mokiniui apsispręsti dalykai jiems yra artimesni – realinio, humanitarinio, technologinio ar menų. 11–12 klasėse sudaromos sąlygos gilintis į profiliavimą formuojančius dalykus, sudarant galimybę mokytis pagal pasirinktus profilius ir pakraipas, pasirinktiems dalykams skiriant daugiau valandų. Nors mokiniai skatinami iš anksto galvoti apie būsimą profesiją ir rinktis mokymosi dalykus sąmoningai juos siedami su būsima profesija, visgi pasitaiko atvejų, kai mokymosi dalykai atsirenkami atsižvelgiant į mokytojų ar draugų paskatinimus o ne remiantis savo poreikiais.

LR Profesinio informavimo ir konsultavimo paslaugų teikimo reikalavimų apraše (2005) aiškiai apibrėžta bendrojo lavinimo mokyklų mokytojų veikla, teikiant profesinio informavimo ir konsultavimo paslaugas:

- 1–4 klasių mokiniams yra teikiama pažintinė informacija apie darbą ir profesijų įvairovę;
- 5–8 klasių mokiniams – teikiama pažintinė informacija apie darbo rinką, mokymosi profilius, specialybes, tolesnio mokymosi galimybes. Supažindinama su profesinio informavimo šaltiniais, patariama kur rasti profesinio informavimo ir konsultavimo institucijas;
- 9–12 klasių mokiniams – teikiama pažintinė informacija apie darbo rinką, profesijas ir specialybes, mokymo profilius bei mokymo ir studijų sistemą, patariama kur rasti profesinio informavimo ir konsultavimo institucijas. Supažindinama su profesinio informavimo šaltiniais.

Apibendrinant galima teigti, kad bendrojo lavinimosi mokyklose įvyksta pirmoji reali sandūra su profesijos rinkimosi problema. Mokykloje mokinys turi įgyti žinių ir gebėjimų, reikalingų

savarankiškam jauno žmogaus gyvenimui, o profesinio orientavimo paslaugos teikiamos neapsiribojant vien renginių ir informacijos apie profesija sklaida, o daugiau dėmesio skiriant individualiam darbui su mokiniais, siekiant nustatyti jų profesinį kryptingumą. Mokykloje turi būti sudaromos sąlygos mokiniams gauti informaciją apie mokymosi ir darbo galimybes bei sąlygos organizuoti profesinį veiklinimą, tuo tarpu mokytojai privalo teikti mokiniams pažintinę informaciją įvairiais profesinio orientavimo klausimais. Remiantis humanizmo principu moksleiviams reikia padėti sutelkti dėmesį į savęs pažinimą, išsiaiškinti koks yra jų pašaukimas, atrasti veiklą, atitinkančią jo poreikius, ugdyti kūrybines galias. Labai svarbu lavinti bendruosius gebėjimus, kurie apibūdinami kaip gebėjimai, tinkami daugeliui profesinės veiklos sričių, leidžiantis tobulėti ir sėkmingai adaptuotis visuomenėje. Šie gebėjimai būtini siekiant sėkmingos profesinės karjeros. Visgi, daugelio autorių atlikti tyrimai rodo, kad profesinis mokinių orientavimas ir rengimas karjerai bendrojo lavinimosi mokyklose – nepakankamas, nes mokiniai negauna pakankamai informacijos ir konsultacijų tolimesnės karjeros klausimas.

1.3. Profesinis informavimas kaip profesinio apsisprendimo (karjeros ugdymo) veiksnys

Vienas pagrindinių ugdymo uždavinių – parengti jaunimą racionaliam profesijos rinkimosi sprendimui (Augienė, 2012). Profesinis apsisprendimas – yra vienas esminių karjeros ugdymo tikslų. Tai – individualus asmens vidinis veiksmas, tačiau jis galimas, tik sėkmingai sujungus į bendrą visumą polinkius, gabumus, pašaukimą, vertybes bei gebėjimą pritapti prie visuomenės pokyčių. Tikslingas profesinis apsisprendimas - vienas svarbiausių apsisprendimų, nulemiantis visą tolesnį žmogaus gyvenimą. Nuo jo priklauso trys tarpusavyje susiję veiksniai:

- ekonominė padėtis, kurią lemia pajamos;
- išsilavinimo įtakota socialinė padėtis;
- darbinė padėtis, vertinama pagal profesiją (Antanaitienė, Sajienė, 2012c).

A. Antanaitienė ir L. Sajienė (2012c), cituodamos L. Jovaišą (1999), teigia, kad profesinį apsisprendimą dažnai lemia stereotipai bei netiksli ir nekonkreči informacija. Labai svarbus yra asmens ir profesijos suderinamumas, kuris lemia profesinį pastovumą ir pasitenkinimą darbu, be to, autorės pabrėžia, jog nuo teisingo profesijos pasirinkimo priklauso asmens savimonė, savivoka ir savigarba.

Pagal A. Antanaitienę ir L. Sajienę (2012c) profesiniams sprendimams įtakos turi:

- *socialiniai-ekonominiai veiksniai* (socialinė, ekonominė ir kultūrinė asmens padėtis bei mokslo ir technikos pažanga);

- *pedagoginiai veiksniai* (kryptingas ugdymas per pamokas, užmokyklinė bei visuomeninė veikla); *psichologiniai veiksniai* (poreikiai, interesai, gebėjimai, vertybinės orientacijos, charakterio ypatybės).

I. Gati, M. Krausz, S. H. Osipow (1996; cit. Pociūtė ir Isiūnaitė, 2011) išskyrė šias profesinio pasirinkimo sunkumų grupes:

- pasiruošimo stoka (motyvacijos stoka pradedant pasirinkimo procesą, neryžtingumas bei disfunkcinės nuostatos, kylančios dėl žinių trūkumo ir iracionalių lūkesčių);
- informacijos trūkumas (apie save, profesijas, apie papildomus informacijos šaltinius)
- nesuderinama, prieštaringa informacija, vidiniai ir išoriniai konfliktai.

K. Pukelio ir N. Pileičikienės (2012) manymu, Lietuvoje pastaruoju metu vis daugiau dėmesio skiriama profesiniam informavimui – išsamios, naujos ir aktualios informacijos apie švietimo sistemą bei darbo rinką teikimui tikslinėms grupėms. Siekiant paslaugų kokybiškumo, akcentuojamas profesinio informavimo prieinamumas kiekvienam asmeniui, kiekviename jo amžiaus tarpsnyje, ypatingai svarbus renkantis pirmąją profesiją. Autoriai remiasi britų mokslininku R. M. Mulvey (2006; cit. Pukelis, Pileičikienė, 2012), kurio manymu, kokybiškos profesinio informavimo paslaugos tiesiogiai įtakoja šalies gerovę.

Profesinį informavimą sudaro trys turinio blokai:

- informacija apie profesijas, jų turinį ir grupes;
- informacija apie profesinio rengimo institucijas;
- informacija apie įsidarbinimo galimybes (Railienė, 2007, p. 51).

Pirmieji profesinio orientavimo taškai (PIT), pradėti steigti švietimo institucijose jau 2003 metais, paplito visoje Lietuvoje. Profesinio informavimo paslaugos vertinamos pagal šiuos kriterijus:

- teikiamos informacijos ir klientų poreikių atitikimas;
- profesinio informavimo metodų įvairumas
- profesinio informavimo paslaugų prieinamumas.

PIT teikiamų paslaugų kokybė vertinama pagal veiklai nustatytų tikslų ir veiklai sudaromų sąlygų pasiekimo laipsnį, o ne pagal pasiektus rezultatus (Pukelis, Pileičikienė, 2012). A. Railienė (2007) pabrėžia, kad siekiant profesinio informavimo kokybės ir efektyvumo, svarbu atsižvelgti į klientų amžių, išsilavinimą ir poreikius.

Tai, kad labai svarbu jaunam žmogui padėti pažinti save, savęs pažinimo procesą padaryti gilesnį ir kokybiškesnį, akcentuojama ir *Profesinio konsultavimo metodinėse rekomendacijose profesijos konsultantams* (2008), kur teigiama, jog jaunimo parengimas racionaliai pasirinkti profesiją – vienas svarbiausių ugdymo uždavinių. Profesinio informavimo metu vaiko sąmonėje pradeda bręsti ketinimai, kurie yra įvairaus sąmoningumo lygio, ir kurių nulemia „teorinis“ ir

„praktinis“ informuotumas. „Teorinį“ informuotumą lemia gaunama informacija apie profesijos specifiką, bendravimas su profesijos atstovais, profesinės veiklos stebėjimas ir pan., tuo tarpu, „praktinį“ informuotumą nulemia profesinio veikimo skatinimas. Profesinis informavimas apibrėžiamas kaip profesinio konsultavimo forma, kurios metu suteikiama informacija, tačiau nėra atliekamos konsultavimo paslaugos.

Profesinio informavimo ir konsultavimo darbo vadovo I tome (2008) aprašomi profesinio informavimo metodai, kuriuos taikant profesinio informavimo paslaugos tampa kur kas efektyvesnės:

1. *Stebėjimas:* Mokslinio stebėjimo metu vyksta pažinimas jutiminiu pagrindu, suvokiami išgyvenimai, jausmai, fiksuojami kiti asmenys. Kasdieniu stebėjimu suvokiamas išorinis pasaulis, remiamasi daugiau praktine patirtimi. Tai puikus būdas atskleisti darbo ypatumus.
2. *Praktinė veikla:* naudojant šį metodą, kaip profesinio informavimo tikslą, svarbu apibendrinti ir įvertinti rezultatus. Darbo reikšmės ir kokybės įvertinimas suteikia galimybę mokiniui išmatuoti savo gebėjimus ir polinkius. Rezultatų apibendrinimas skatina savianalizę.
3. *Vaizdinių priemonių demonstravimas:* šis metodas padeda suvokti ir įsiminti reiškinius, tad reikia pasitelkti kuo įvairesnes vaizdines priemones, kurios turi būti paprastos įdomios ir informatyvios.
4. *Verbaliniai (žodiniai) metodai:* pokalbių, pasakojimų ar paskaitų metu ugdomas mokinių mąstymas ir pažiūros. Naudojant šį metodą, informavimas lypsi perteikiant žinias ir tuo pačiu ugdant klausytojo interesus, emocijas bei valios sprendimus.
5. *IKT (informacinės kompiuterinės technologijos):* šis metodas atveria platesnes galimybes rinkti, apdoroti ir teikti reikalingą informaciją.

Aptarus profesinio informavimo metodus, tikslinga būtų susipažinti su *profesinio informavimo formomis*, kurios įvardijamos kaip veiksniai mokinius supažindinti su profesijomis bei savybėmis būtinomis tam tikrai veiklai. Profesinio informavimo efektyvumas priklauso nuo siekiamo tikslo. Išskiriamos šios pagrindinės profesinio informavimo formos:

- *Profesinis informavimas pamokų metu:* siedami teoriją su praktika, mokytojai turi atskleisti mokiniams, kokie reikalavimai keliami skirtingų profesijų atstovams, nurodyti būdus kaip atpažinti ir pasirengti atskiroms profesijoms, atskleisti profesijos reikšmę visuomenės gyvenime.
- *Vizitai į įmones, mokymo įstaigas bei ekskursijos į muziejus:* ši forma taikoma, kuomet yra poreikis realiai patirti tam tikros veiklos sąlygas. Lankymaisi mokymo institucijose labai informatyvūs, nes gaunama pirminė informacija apie studijas.

- *Susitikimai su įvairių profesijų atstovais*: šie susitikimai yra įtaigūs ir sudomina mokinius. Svarbu aiškiai apibrėžti susitikimo rezultatus ir pasirinkti atitinkamą profesiją reprezentuojantį atstovą.
- *Profesinis informavimas klasės valandėlių metu*: klasės vadovas gerai pažindamas savo mokinius, klasės valandėlių metu, gali išsiaiškinti mokinių profesinio informavimo poreikį, sudaryti veiklos planą ir aptarti profesinio informavimo renginių rezultatus.
- *Profesinio informavimo konferencijos*: į konferencijas įtraukiami mokiniai, jų tėvai, įvairių profesijų atstovai ir darbdaviai. Jos organizuojamos įvairia tematika.
- *Kino filmai, televizijos laidos, radijas*: tai bene lengviausiai prieinama profesinio informavimo forma. Ją naudojant būtina aptarti, išanalizuoti gautą informaciją, tam, kad geriau įsisavintų informaciją.
- *Speciali literatūra*: ją sudaro grožinė, mokslinė ir techninė literatūra, žurnalai, laikraščiai ir kiti informacijos leidiniai.
- *Stendai*: tai išsamus ir vizualus informacijos šaltinis. Stenduose naudojamą informaciją galima platinti pasitelkiant skrajutes, lankstinukus ir pan.
- *Parodos*: parodų lankytojai gali išsamiai susipažinti su profesinio informavimo paslaugas teikiančiomis tarnybomis ir pan.
- *Profesinis informavimas paskaitų metu*: tai gana praktiškas ir greitas informacijos perteikimo būdas, kuris turi būti pateikiamas sistemiskai ir struktūrizuotai pasitelkiant vaizdines priemones.
- *Inscenizavimas, vaidinimai, konkursai (viktoriai)*: vaidmenų atlikimas sudaro puikias diskusijos ir pažinimo džiaugsmo galimybes. Imitacijų ir žaidimų pabaigoje taip pat būtinas aptarimas.
- *Profesinio informavimo dienos (karjeros savaitė)*: suteikiama galimybė susidaryti platesnį vaizdą apie profesiją bei studijas.
- *Internetas*: tai greitas ir lengvas būdas susirasti rūpimą informaciją.

Profesinio informavimo formų privalumai teikiant informavimo paslaugas yra akivaizdūs, tačiau galimi ir trūkumai, pvz.: prasti oratoriai, klausytojų pasyvumas, vienpusė komunikacija, „sausas“ informacijos pateikimas, laiko sąnaudos ir pan. Taigi, labai svarbu, kad teikiant profesinio informavimo paslaugas būtų tinkamai pasiruošta, įvertintos teigiamos ir neigiamos aplinkybės.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakyme „Dėl profesinio informavimo standarto patvirtinimo“ (2007), profesinio informavimo standartas, laikomas pagrindiniu teikiamų profesinio informavimo paslaugų ir jų turinį reglamentuojančiu dokumentu, kuriame apibrėžiami pagrindiniai principai ir reikalavimai profesinio informavimo konsultantams.

Dokumente pagrindiniu profesinio informavimo tikslu įvardijamas tikslinių grupių poreikius atitinkančios informacijos rinkimas ir tvarkymas, prieinamumo sąlygų kiekvienam asmeniui ar asmenų grupei sudarymas, siekiant racionalių profesijos rinkimosi ir karjeros projektavimo sprendimų, derinant individualius asmenybės poreikius su darbo rinkos reikalavimais.

Apibrėžiant bendruosius profesinio informavimo tikslus išskiriama:

- pagalba planuoti ir valdyti savo karjeros plėtotę, profesinio informavimo tikslinėms grupėms, įgyvendinant mokymosi visą gyvenimą principą;
- mokytojų ir dėstytojų skatinimas ugdyti mokinius ir studentus, priimančius atsakomybę už savo mokymosi kokybę;
- pagalba renkantis tolimesnį profesinio tobulėjimo kelią;
- politikų aprūpinimas objektyvia informacija, siekiant sėkmingos profesinio informavimo ir konsultavimo plėtotės;
- bendrojo lavinimo ir profesinio mokymo sistemų bendradarbiavimo ir sąveikos gerinimas;
- socialinės atskirties mažinimas ir darbo rinkos veiksmingumo didinimas („Dėl profesinio informavimo standarto patvirtinimo“, 2007).

Profesijos informavimo standarte (2007) įvardyti šie profesinio informavimo uždaviniai:

- informacijos, apie mokymosi ir studijų galimybes, priėmimo sąlygas bei kvalifikacijos galimybes teikimas;
- informacijos, apie profesinio mokymosi, studijų, įgyjamų kvalifikacijų ir profesijų sąsajas teikimas;
- informacijos, apie kvalifikacijų įgijimo, tobulinimo ir persikvalifikavimo tvarką teikimas;
- informacijos apie įsidarbinimo ir profesinės karjeros galimybes teikimas;
- informacijos apie Atvirą informavimo, konsultavimo ir orientavimo sistemą (AIKOS) bei kitas informacines sistemas ir profesinio informavimo šaltinius teikimas;
- informacijos teikimas apie bendravimo su profesinio orientavimo institucijomis galimybes.

Profesinio informavimo paslaugos teikiamos vadovaujantis šiais principais: pagarba asmeniui ir jo apsisprendimui; informacijos teikėjų ir šaltinių pasirinkimo laisve; informacijos objektyvumu, nešališkumu bei konfidencialumu; informacijos prieinamumu bei lygiomis teikimo galimybėmis skirtingoms tikslinėms grupėms; teikiamo profesinio informavimo sistemiskumu ir nuoseklumu; informacijos metodų ir priemonių kompleksiskumu, korektiškumu ir tęstinumu, atsižvelgiant į asmenines, ekonomines, socialines ir kita galimybes; profesijų tarpusavio sąryšiu, socialiniu naudingumu bei teorinio ir praktinio profesijos pažinimo vienvėde.

Remiantis minėtu dokumentu bei kitais Lietuvos Respublikos įstatymais, standartais ir rekomendacijomis, buvo parengtos ir 2009 m. patvirtintos profesinio informavimo informacijos sklaidos metodinės rekomendacijos. Jų tikslas – užtikrinti, kad mokyklos ir kitos institucijos,

teikiančios informavimo, konsultavimo ir ugdymo karjerai paslaugas, laiku gautų ir teiktų naujausią, patikimą ir objektyvią informaciją, atitinkančią tikslinių grupių poreikius ir prioritetus.

Profesinės informacijos sklaidos metodinėse rekomendacijose (2009) apibrėžiamas profesinės informacijos turinys, kurį sudaro: informacija apie profesinio orientavimo sistemą, apie Lietuvos švietimo institucijas bei mokymų ir studijų programas, informacija apie suaugusiųjų mokymo centrus, mokymo programas, profesijas, mokymosi galimybes Europos Sąjungos šalyse bei darbo rinkos situaciją šalyje ir kitose Europos Sąjungos šalyse. Profesinės informacijos sklaida vykdoma naudojant žiniasklaidą, informacinius leidinius bei reklaminius standus.

Profesinio konsultavimo metodinėse rekomendacijose (2008), teigiama, kad profesinis informavimas, apimantis informacijos apie profesijos rinkimą, tvarkymą ir teikimą, turi užtikrinti asmens sąmoningumą ir kuo išsamiau atskleisti kiekvienos profesijos turinį. Kiekvienas asmuo profesinio apsisprendimo metu turi būti informuojamas apie profesijos poreikį, perspektyvas, mokymosi sąlygas, apie darbo pobūdį ir formą, reikalingas žinias ir įgūdžius. Nemažiau svarbi yra informacija apie asmenybei keliamus reikalavimus bei ekonominius ir socialinius profesijos ir specialybės ypatumus. Labai svarbu numatyti ir įveikti trikdžius, neleidžiančius gauti objektyvios informacijos apie profesiją. Reikia paminėti, kad *Profesinio orientavimo vykdymo tvarkos apraše* (2012) profesinis konsultavimas ir informavimas apibrėžiami kaip papildoma priemonė prioritetinei profesinio orientavimo sričiai – ugdymui karjerai. Profesinio informavimo ir konsultavimo paslaugos padeda spręsti konkrečius karjeros planavimo klausimus.

Apibendrinant aukščiau minėtų autorių teiginius ir Lietuvos Respublikos teisinius aktus, galima teigti, kad pastaruoju metu vis daugiau dėmesio skiriama profesiniam informavimui, tiesiogiai įtakančiam profesinį apsisprendimą – vieną svarbiausių apsisprendimų, lemiančių ekonominę, socialinę ir darbinę asmens padėtį. Paslaugų kokybiškumą nulemia profesinio informavimo prieinamumas kiekvienam asmeniui, kiekviename jo amžiaus tarpsnyje. Profesinio informavimo metu sąmonėje pradeda bręsti ketinimai, kurie yra įvairaus sąmoningumo lygio, ir kurių nulemia „teorinis“ ir „praktinis“ informuotumas. *Profesinio informavimo standartas* (2007), laikomas pagrindiniu teikiamų profesinio informavimo paslaugų ir jų turinį reglamentuojančiu dokumentu, kuriame apibrėžiami pagrindiniai principai ir reikalavimai profesinio informavimo konsultantams. *Profesinio konsultavimo metodinėse rekomendacijose* (2008) akcentuojama, kad profesinis informavimas, apimantis informacijos apie profesijos rinkimą, tvarkymą ir teikimą, turi užtikrinti asmens sąmoningumą ir kuo išsamiau atskleisti kiekvienos profesijos turinį.

1.4. Profesinio informavimo ypatumai pradinėse klasėse

Jaunesnysis mokyklinis amžius 6 (7) –10 (11) – tai gyvenimo metai, kuomet vaikas mokosi pradinėje mokykloje. Iš besimokančių vaikų reikalaujama tikslingos ir valingos veiklos, sugebėjimo spręsti užduotis, savarankiškai reguliuoti darbą ir poilsį. Palaipsniui keičiasi vaiko mąstymo būdas, jis darosi abstraktus, stiprėja atmintis bei dėmesys, o emocijos tampa pastovesnės. Mokymasis ir bendravimas su klasės draugais ir mokytoju ugdo bendravimo gebėjimus, vaikas tampa aktyviu grupės nariu. Palengva įgyjama nauja patirtis, leidžia vaikui nustatyti plačius ryšius ir jų priklausomybę bei suvokti abstrakčias sąvokas. Mokyklinės ir pažintinės veiklos interesai siaurėja, dėmesys sutelkiamas į tam tikrus tikrovės aspektus (Jovaiša, 2002).

Anot M. Barkauskaitės, K. Mišeikytės (2003), pradinukai siekia aktyviai kontaktuoti ir sąveikauti su aplinka. Jie siekia pažinti pasaulį, suprasti jo dėsningumus ir prieštaravimus – formuojasi pažintiniai interesai, žadinantys vaikų loginį mąstymą bei motyvaciją mokytis bei pažinti kas dar nežinoma. Plečiantis interesams, atsiranda kryptingas požiūris į pasaulio pažinimą bei supančią aplinką. Pamažu bręsta asmenybė.

Pradinėse klasėse, kai vaikams pažinimo veikla tampa viena svarbiausių, profesinės informacijos pagalba jiems yra suteikiama galimybė praplėsti profesinio pažinimo akiratį bei supratimą apie profesijas – vaikai supažindinami su profesijų įvairove. Kuo daugiau jie sužinos dabar, tuo mažesnė tikimybė, kad profesinis pasirinkimas jiems taps problema ateityje. Nors kai kurie profesijų elementai vaikams dar pakankamai sunkiai suvokiami, „naujoje“ profesijoje jie stengiasi rasti tai, kas jiems būdinga ir artima. „Savęs ieškojimai“ vyksta remiantis savo kasdiene veikla ar informacija gauta iš supančios aplinkos (Борисенко, 2010).

1.4.1. Kompetencijų karjerai ugdymas pradinėse klasėse

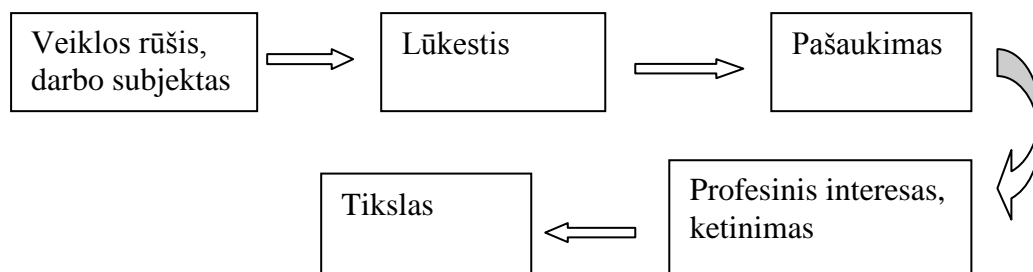
E. J. Porfeli, P.J.Hartung, F.W. Vondracek (2008) teigimu, supratimas apie profesiją formuojasi gana anksti. Būtent vaikystės laikotarpiu besiformuojantys gebėjimai ir lūkesčiai tampa profesinės karjeros pamatu. Vadinasi, labai svarbu jaunesniame mokykliniame amžiuje įvertinti ir „išmatuoti“ vaiko profesinius polinkius.

Net šešiamečių paklausus, kuo jie norėtų būti užaugę, atsakymai yra skirtingi, sakykime, minimi populiarūs herojai, prestižą turinčios profesijos, vaikų aplinkoje gerbiami darbai ir pan. Dauguma jau yra „dirbė“ vairuotoju (-a), gydytoju (-a) ar pardavėju (-a) vaidmenų žaidimuose. Skirtingi pasirinkimai būna paremti individualiomis savybėmis, vaizduote, patirtimi, pradedančiais skleisti polinkiais ir gebėjimais tam tikro pobūdžio veiklai (Kalesnikienė, Saylik, 2013).

Svarbiausi veiksniai lemiantys vaikų profesinį pasirinkimą – šeima, profesinis ugdymas mokykloje pagal atitinkamas programas bei profesijos, su kuriomis mokiniai dažniausiai susiduria savo socialinėje aplinkoje bei masinės komunikacijos priemonės. Tai turi didžiulę įtaką profesinių lūkesčių atsiradimui (Lawson, Hartley, 1967; Uzdila, Zujenė, 2007).

Ankstyvoje vaikystėje, susipažįstant su tėvų profesine veikla, stebint aplinkinių žmonių užsiėmimus bei žiūrint televizijos laidas, formuojasi supratimas apie profesijas, kuris plečiasi besimokant pradinėje, o vėliau vidurinėje mokykloje (Sharf, 2006; cit. Surgėlienė, Bankauskienė, 2012). Pradinio ugdymo etape mokymasis tampa pagrindine vaiko veikla. Mokymąsi per žaidimus papildo naujos mokymo formos ir pamažu mokymasis nutolsta nuo žaidimų ir priartėja prie darbo. Pagrindiniu vaiko motyvu tampa pats mokymasis, pažinimo interesai, naujos žinios, įgūdžiai (Pileckaitė-Markovienė, 2003).

Vienas iš svarbiausių pedagoginės veiklos barų pradinėje mokykloje – „mokinių profesinis informavimas ir konsultavimas, kuris koreliuotų su pačių vaikų darbinės veiklos ketinimais ir todėl tarnautų jų mokymosi motyvacijai gerinti“ (Uzdila, Zujenė, 2007, p. 48). Profesinį lūkestį minėti autoriai apibūdina kaip pradinuko dvasinę pusiausvyrą, kuri liudija geresnio gyvenimo, nei turimas, ieškojimą. Skatinimas domėtis viena ar kita profesija žadina mokinių žingeidumą, stiprina mokymosi motyvaciją bei aktyvina bendrųjų gebėjimų ugdymą (1 pav.).

1 pav. **Profesinio apsisprendimo raida** (Uzdila, Zujenė, 2007)

Lūkestį turintis asmuo, siekdamas pageidaujamo rezultato, stengsis sėkmingai įveikti visus veiksnius tam, kad pasiektų norimą tikslą. Reikia atsižvelgti, kad pradinukų profesiniai lūkesčiai priklauso nuo vidinių veiksnių – vaiko prigimtinių galių, charakterio tvirtumo, anksti pasireiškiančių specifinių gebėjimų (Uzdila, Zujenė, 2007), tad svarbu kuo išsamiau ir visapusiškiau atskleisti kiekvienos profesijos turinį (*Profesinio konsultavimo metodinės rekomendacijos*, 2008).

Pradinių klasių mokiniai yra supažindinami su įvairiomis veiklomis bei skatinami išmokti naudotis įvairiais informacijos šaltiniais. Labai svarbu vaikus supažindinti su ateityje galimu profesijos pasirinkimu, jo numatymo ir planavimo būdais bei ryšį su asmeninėmis savybėmis –

padėti vaikui pažinti save. Taip įgyjama pradinė mokymosi kompetencija bei įgūdžiai, laiduojantys karjeros kompetenciją (Stanišauskienė, 2004; Stanišauskienė, Naseckaitė, 2012).

Atsižvelgiant į jaunesniojo mokyklinio amžiaus tarpsnio psichologines ypatybes, I–IV klasių mokiniams profesinio orientavimo paslaugas rekomenduojama teikti formuojant supratimą apie darbo reikšmę asmeniniame ir visuomeniniame gyvenime, skatinant pažintinius interesus įvairių veiklų metu. T. A. Fain (Файн, 2011), J. P. Parfionova (Парфенова, 2013) rekomenduoja mokytojus laikytis šių profesinio informavimo veiklos krypčių:

- supažindinti su darbo reikšme žmogaus gyvenime,
- organizuoti pažintines ekskursijas bei susitikimus su tėvais, atstovaujančiais įvairias profesijas,
- įtraukti mokinius į įvairias pažintines veiklas (darbinę, žaidybines, tyrinėjamąją),
- supažindinti su profesijų pasaulio įvairove per pokalbius, klasės valandėles ir pamokas.

Reikia atkreipti dėmesį, kad šiame amžiaus tarpsnyje vaikai yra emocionaliai jautrūs, tad greitai ir efektingai reaguoja į viską kas nauja ir nežinoma.

Pradinio ugdymo tikslas – ugdyti tai, kas yra svarbiausia ir reikalingiausia žmogui – bendrąsias asmens kompetencijas, kurios suprantamos kaip asmens vertybinių nuostatų, bendrųjų bei dalykinių gebėjimų ir žinių bei supratimo integrali visuma. Šiuolaikiniame, nuolat kintančiame pasaulyje, svarbu ne tik turėti pakankamą žinių bagažą, tačiau ir įgyti svarbiausių gebėjimų: orientuotis informacijos srautuose, gebėti susirasti, priimti, naudotis ir perduoti svarbią informaciją ir pan. Tam neužtenka vien darbo su informacija gebėjimu, reikalingos ir kitos kompetencijos, kaip bendravimas ir bendradarbiavimas, tinkamų sprendimų priėmimas ir pan. Visgi svarbiausia – turėti pozityvias ir aiškias vertybines nuostatas bei tvirtą charakterį. Būtent tai akcentuojama *Pradinio ugdymo metodinėse rekomendacijose* (2009), kur kompetencija įvardijama kaip žmogaus gebėjimas organizuoti ir tvarkyti gyvenimą remiantis turimomis žiniomis bei gebėjimu tas žinias pritaikyti ir panaudoti, savo gyvenime vadovaujantis aiškiomis ir tvirtomis vertybinėmis nuostatomis.

Bendrosios kompetencijos yra ugdomos pamokų, laisvalaikio ir pertraukų metu, namuose, šeimoje. Jos yra:

- asmeninės (pasitikėjimas savimi, gebėjimas spręsti gyvenimiškas problemas);
- socialumo (bendravimas ir bendradarbiavimas, gebėjimas gyventi ir veikti drauge su kitais);
- komunikavimo (gebėti suprasti ir būti suprastam);
- pažinimo (gebėti atrasti, stebėti ir tyrinėti pasaulį);
- iniciatyvumo ir kūrybingumo (gebėjimas spręsti problemas, lanksčiai ir originaliai mąstyti, noriai ir tikslingai veikti);
- mokėjimo mokytis (norėti, galėti ir mokėti mokytis).

Kompetencijų karjerai ugdymą pradinėse klasėse labai išsamiai aprašo V. Stanišauskienė ir A. Naseckaitė (2012). Jos pažymi, kad ugdymo karjerai programos pagrindas – *savęs pažinimo kompetencijos*: karjerai svarbių asmenybės charakteristikų ir socialinės aplinkos bei socialinių vaidmenų pažinimas. Savęs pažinimo kompetencijos ugdomos visą gyvenimą, nes kiekviename amžiaus tarpsnyje įgyjama naujų savybių ir gebėjimų, keičiasi interesai ir pan.

Kaip rašoma mokomojoje medžiagoje karjeros konsultantams „Mano vaikas renkasi karjeros kelią“ (2012), kompetencijos *pažinti socialinę aplinką ir socialinius vaidmenis*, mokiniai ugdomi per visas pamokas ir neformaliojo ugdymo veiklose. Nors jokių sąsajų su karjera neieškoma, siekiama, kad pradinėse klasėse mokiniai pažintų savo artimiausią socialinę aplinką, tapatintųsi su ja ir įgytų elementarų supratimą apie socialinius ryšius. Karjeros sėkmę 30 proc. lemia žinios, o 70 proc. – gebėjimas veikti socialinėje aplinkoje, dirbti komandoje, valdyti konfliktus ir pan., t. y. – socialinio bendravimo kompetencijos.

Kompetencijos *pažinti karjeros galimybes* ugdomos mokant naudotis įvairiais informacijos šaltiniais, kurie ateityje padeda nuodugniai planuoti karjeros žingsnius, skatinant mokinius atrasti jiems tinkamiausius ir sėkmingiausius mokymosi būdus ne tik mokykloje, bet ir namuose bei neformaliojo mokymo institucijose. Per pasaulio pažinimo ir kitas pamokas bei neformaliojo ugdymo veiklas mokiniai mokomi pažinti kintantį darbo pasaulį.

Tam, kad įgytų kompetencijas *kelti gyvenimo ir karjeros tikslus*, mokiniai skatinami veikti tikslingai, žodžiais išreikšti savo artimiausių veiklų tikslus per pamokas ir neformaliojo švietimo veiklas. Šis gebėjimas pradinėje klasėje nesiejamas su tolesniais karjeros tikslais.

Per visas pamokas bei užklasines veiklas mokiniai susiduria ir išmoksta apibūdinti *sprendimo* sąvoką. Labai svarbu, kad jie siektų sąmoningai ir atsakingai apsispręsti bei savarankiškai priimtum sprendimus. Nors sprendimų priėmimas pradinėse klasėse nesiejamas su karjera, visgi taip palapsniui ugdoma *kompetencija priimti karjeros sprendimus*.

Veikdami planingai, mokiniai susipažįsta su „planavimo“ sąvoka ir išmoksta planuoti savo veiklą, taip ugdoma *kompetencija sudaryti ir atnaujinti karjeros planą*, nors tai kol kas taipogi nėra siejama su karjera. Reikia paminėti, kad vaikų iki 11 metų mėgstamos veiklos paremtos svajonėmis ir fantazijomis, pradeda atsispindėti žaidimų metu;

Pradinių klasių mokiniai sėkmingai adaptuodamiesi mokykloje ugdo kompetenciją *sėkmingai pereiti iš mokyklos į kitą karjeros aplinką*.

Kompetencija efektyviai ieškoti darbo ugdoma mokant(is) prisistatyti, papasakoti apie save, apibūdinant tam tikras charakterio savybes per visas pamokas ir neformaliojo ugdymo veiklas.

Kompetencijos ugdomos akcentuojant žmogaus išskirtinumą, pomėgių įvairovę per daugelį veiklų, kur pasaulio pažinimo, etikos ir gimtosios kalbos pamokos ypatingai svarbios. Per dorinio

ugdymo pamokas daug dėmesio skiriama vertybių pažinimui ir jų analizavimui. Neformaliojo ugdymo veiklose atsiskleidžia vaiko pomėgiai ir gabumai.

Apibendrinant galima teigti, kad supratimas apie profesiją atsiranda jau ankstyvos vaikystės laikotarpiu, kuomet besiformuojantys gebėjimai ir lūkesčiai, tampa profesinės karjeros pamatu. Pradinio ugdymo etape, mokymąsi per žaidimus papildo naujos mokymo formos ir pamažu nutolstama nuo žaidimų ir priartėjama prie kitokios veiklos. Pagrindiniu vaiko motyvu tampa pats mokymasis, pažinimo interesai, naujos žinios, įgūdžiai. Svarbu ugdyti tai, kas yra svarbiausia ir reikalingiausia žmogui – bendrąsias asmens kompetencijas: *asmenines, socialumo, komunikavimo, pažinimo, iniciatyvumo ir kūrybingumo, mokėjimo mokytis kompetencija*. Labai svarbu vaikus supažindinti su ateityje galimu profesijos pasirinkimu, jo numatymo ir planavimo būdais bei ryšį su asmeninėmis savybėmis – padėti vaikui pažinti save. Taip įgyjama pradinė mokymosi kompetencija bei įgūdžiai, laiduojantys karjeros kompetencijas. Vaikai ugdomi pažinti *socialinę aplinką ir socialinius vaidmenis, pažinti karjeros galimybes, mokomi kelti gyvenimo ir karjeros tikslus, sudaryti ir atnaujinti karjeros planą, sėkmingai pereiti iš mokyklos į kitą karjeros aplinką, efektyviai ieškoti darbo*. Nors ugdomos profesinės kompetencijos pradinėse klasėse nėra siejamos su karjera, visgi palapsniui ir sistemingai jas ugdant, jos bus reikalingos karjeros apsisprendimo klausimais, kaip ir bendrosios kompetencijos – kasdieninėje veikloje.

1.4.2. Profesinį informavimą pradinėse klasėse lemiantys veiksniai

Įvairių šalių autorių (Lawson, Hartley, 1967; Rupšienė, 2003; Indrašienė ir kt., 2006; Uzdila, Zujenė, 2007; Porfeli, Hartung, Vondracek, 2008; Ustinavičiūtė, Katkonienė, Žemaitytė, 2011; Surgėlienė, Bankauskienė, 2012) nuomone, itin svarbų vaidmenį renkantis profesinę kryptį atlieka tėvai, kurie vaikams perduoda šeimos ir tautos tradicijas, skiepija žmogiškąsias vertybes, paruošia juos visaverčiam visuomeniniam ir bendruomeniniam gyvenimui. Pokalbiai apie karjerą ir su ja susijusius dalykus suteikia vertingos informacijos apie profesijas ir su ja susijusius vaidmenis ir veiklas. Tėvų meilė – visavertės asmenybės sklaidos sąlyga.

Knygoje „Mano vaikas renkasi karjeros kelią“ (2012) teigiama, kad karjeros planavimas prasideda jau vaikystėje, kuomet vaikas svajoja kuo bus užaugęs. Jo profesinį pažinimą formuoja gyvenama geografinė vietovė, socialinė-ekonominė padėtis, šeimos narių profesijos bei santykis su tėvais ir jų požiūris į mokymąsi ir darbą. Karjeros planavimas yra nuolatinis tobulėjimo procesas, tad norėdami padėti savo vaikams, tėvai turėtų suvokti savo vaiko poreikius.

Dažnai vaikų polinkiai ir interesai išryškėja jau nuo mažens, tad tėvai juos gali pastebėti geriausiai. Stebint vaikų žaidimus, galima spėti, į kuriuos dalykus yra linkęs vaikas:

- Vaikas linkęs į praktines technines profesijas, jei mėgsta žaisti su įrankiais, ardyti žaislus, gaminti naujus, konstruoti, statyti, virti ir panašiai.

- Vaikas linkęs į profesijas susijusias su bendravimu ir organizavimu, jei žaidžia vaidmenų žaidimus, noriai bendrauja, gydo, perka, parduoda, organizuoja ir panašiai.
- Polinkis su gamta susijusioms profesijoms pastebimas, jei vaikas domisi augalais, juos laisto, sodina, stebi arba myli ir globoja gyvūnus.
- Vaikai, kurie greitai išmoksta skaityti, skaičiuoti, lygina ir braižo schemas, dėlioja smulkius žaislus iš vienos krūvelės į kitą, dažnai būna linkę į su ženklų sistemomis ir informacija susijusias profesijas.
- Jei vaikas mėgsta vaidinti, šokti, piešti, lipdyti dainuoti – ji turi polinkį į su menu susijusias profesijas (*Kaip padėti vaikams renkantis karjerą*, 2011).

Didelę įtaką sprendžiant vaiko karjeros klausimus turi išankstinės tėvų nuostatos, kurios riboja profesijos pasirinkimo galimybes. Dauguma tėvų mano, kad jie puikiai žino, kokia ateitį vaikas turėtų planuoti, nors dauguma, net nesidomėjo savo vaiko norais. Tokį „žinojimą“, dažnai įtakoja:

- Tėvų *asmeniniai lūkesčiai*. Kai kada jie tvirtai, kad vaikas privalo pratęsti jų verslą, nepriklausomai patinka ar nepatinka tai pačiam vaikui, arba atvirkščiai, negali nė pagalvoti, kad vaikas pasirinktų tokią pat profesiją kaip jų, tarsi norėdami apsaugoti jį nuo įtampos, kurią galimai išgyvena jie patys. Dar kiti tėvai, savo vaiko asmenyje mato antrąjį „Aš“, tad visomis išgalėmis stengiasi, kad vaikas įgyvendintų jų neišsipildžiusias svajones. Taigi, tėvai neturėtų elgtis savanaudiškai ir suteikti galimybę vaikui rinktis atsižvelgiant į norus ir polinkius. Be to, matydami vaiką jie turi suprasti, kad „Mano vaikas – ne Aš“.
- Tėvų *išankstinės nuostatos apie darbo rinką*. Kadangi darbo rinka pakankamai užpildyta, tėvai į profesijos pasirinkimą žiūri, kaip į loteriją. Vaikai verčiami mokytis papildomai, tam, kad ateityje turėtų didesnę galimybę „laimėti“ toje loterijoje, vėl gi ne atsižvelgiant į vaiko gebėjimus ir polinkius.
- Tėvų *išankstinės nuostatos apie darbo pasaulį*. Šių dienų pasaulyje – vienintelis tikrumas yra – netikrumas. Sunku nuspėti, kokia ateityje profesija bus „pelninga“, o kokia – ne. Tam, kad tai išgyventi, svarbu ugdyti verslumo gebėjimus atsižvelgiant į vaiko pomėgius ir polinkius. Dažna problema – tėvų nenoras suprasti savuosius vaikus, jų ateities planus ir lūkesčius (*Mano vaikas renkasi karjeros kelią*, 2012).

Reikia pripažinti, kad didžiausią įtaką vaikams daro tėvų gyvenimo pavyzdys, jų reakcijos į vaikų pasiekimus, polinkius ar svarbių klausimų sprendimą. Kaip rašo R. Kriščiūnaitė ir A. Smailys (2011), žmogus bręsta natūraliai ir skirtinguose amžiaus tarpsniuose iškyla atitinkami klausimai. Labai svarbu laiku tuos klausimus išgirsti ir tinkamai į juos reaguoti, suteikiant informaciją pagal vaiko brandumo lygį. Vaikai nori būti išgirsti, jie tikisi pagarbos ir nuoširdaus domėjimosi jų situacija, o ne greitų atsakymų.

Kaip žinia, jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams būdinga priešpriešos tarp meistriškumo ir menkavertiškumo krizė. Menkavertiškumo jausmas formuojasi nesugebant atlikti tam tikrų užduočių. Įveikus šios stadijos krizę, atsiranda sugebėjimo jausmas, susijęs su pasitikėjimu savo jėgomis. Jis, V. Stanišauskienės (2008) teigimu, ypatingai svarbus rengiantis, planuojant ir realizuojant individualų karjeros kelią.

Meistriškumo ir menkavertiškumo krizės įveikimo procese, svarbus vaidmuo tenka ir mokytojui. Pasak K. Mišeikytės (2003), pradinių klasių mokytojas, turi būti žinių vadybininkas, o ne tik labai stiprus specialistas.

A. Grabauskienė (2005), cituodama vokiečių mokytoją R. Šmitą, pagal kurį, šiandieniniai vaikai – nenuoramų karta, teigia, kad nenuorama – ne tik triukšmadarys, bet smalsus, guvus ir viskuo besidomintis vaikas, tad mokytojui vaiko guvumą nukreipus tinkama linkme, galima pasiekti puikių rezultatų. Taigi mokytojas turi būti labai stiprus specialistas, kuris sugebėtų išmokyti vaikus tinkamai bendrauti tarpusavyje, kaupti ir atnaujinti informaciją nuolatos kintančioje visuomenėje.

D. Kalesnikienės ir A. Saylik (2013) žodžiais, mechanišką mokymąsi vis labiau keičia mokymasis pasiremiant savo žiniomis, kuriant ir dalijantis tai su kitais. Keičiasi ir mokytojo vaidmuo, kur mokytojas – žinių perteikėjas, tampa mokinio padėjėju, tarpininku bei pagalbininku – nurodančių kryptį, kur link reikia eiti siekiant rezultatų. Informacinių ir komunikacinių technologijų taikymas pradinio ugdymo procese, padeda greičiau kaupti patirtį, mąstyti, bendrauti, suteikia daugiau laisvės ir atsakomybės mokiniams bei padeda ruošti pradinukus tolimesniam mokymuisi, sėkmingai plėtojant bendrąsias kompetencijas.

T. A. Fain (Файн, 2011) paruoštose metodinėse rekomendacijose, rašoma, kad pradinių klasių mokytojas profesinio informavimo paslaugas vaikams turi teikti nuosekliai, supažindindamas su profesijų įvairove, mokydamas juos orientuotis jose. Labai svarbus profesijų pasaulio pažinimo šaltinis – knyga. Ji pradinuko pagalbininkas per visas pamokas, tad ir pažinti profesijų pasaulį, kad ir epizodiškai, taip pat galima per visas pamokas: tarkim per matematikos pamokas, galima trumpai aptarti profesiją, kuri yra minima užduotyje, o per gamtos pažinimo pamoką, kalbant tema „Medžiai – žmogaus gyvenime“ papasakoti apie eigulio profesiją. Bus galima tikėtis dar didesnio efekto, jei per pamokas bus naudojamos paveiksluokais, iliustracijomis ir kitomis pagalbinėmis priemonėmis, padedančiomis geriau įsiminti informaciją.

Metodinėse rekomendacijose (žr. Файн, 2011) akcentuojama, kad pirmųjų mokslo metų pradžioje vaikas bando suprasti ir logiškai paaiškinti reiškinių, bando argumentuoti savo nuomonę vienu ar kitu klausimu – formuojasi loginis-žodinis mąstymas. Į reiškinius žiūrima paviršutiniškai, nesigilinant į esmę, pvz.: traktorius – tai mašina važiuojanti į laukus kasti bulvių, o ne žemės ūkio transporto priemonė; buhalterė – tai moteris sėdinti prie kompiuterio, o vairuotojas – vyras

vairuojantis automobilį. Tačiau, jei mokytoja paklaustų, ar, jei ji sėdi prie kompiuterio, tai reiškia, kad ji – irgi buhalterė, vaikas susimąstytų ir po truputį pradėtų gilintis į profesijos atstovo atliekamas funkcijas.

Taigi pirmoje klasėje formuojasi bendras supratimas apie profesijas. Kadangi vaikai šiame amžiaus tarpsnyje pasižymi nedėmesingumu, jiems pakanka 4–5 minučių epizodinės informacijos apie profesijas, ilgiau trunkanti ji bus – neefektyvi. Tuo tarpu vyresnėse pradinėse klasėse, formuojamas ne tik supratimas apie profesijas, bet ir apie jos naudą, reikšmę. Vaikai stengiasi apibūdinti profesijas, išskirti reikalingas charakterio savybes vienam ar kitam darbui, mokomi gerbti ir mylėti darbą. Vaikai po truputi tampa aktyvesniais, rodo iniciatyvumą, formuojasi atsakomybės jausmas (Борисенко, 2010).

M. M. Viktorovna (Викторовна, 2011) kaip puikų profesinio orientavimo metodą įvardija žaidimus, kurie pradinukus patraukia savo pramogine funkcija. Žaidimai lavina žingeidumą, savarankiškumą, savianalizę, gebėjimą dirbti su įvairiais informacijos šaltiniais, gebėjimą komunikuoti, analizuoti ir sisteminti, ugdo socialinių ir kultūrinių vertybių bei elgesio normų suvokimą. Žaidimus galima taikyti per visas pamokas, pvz., per matematikos pamokas tinka žaidimas „Parduotuvė“, per kalbos pamokas – „Redaktorius“ ar „Žurnalistas“, per pasaulio pažinimo pamokas – „Gidas“ ir pan. Žaidimų metu imituojant konkrečias profesines veiklas, plečiasi mokinių supratimas apie profesijas bei jų specifiką.

M. Barkauskaitės ir K. Mišeikytės (2003) atliktas tyrimas atskleidė, kad pradinėse klasių moksleiviai geba informaciją rinkti įvairiapusiškai. Pagrindiniai dominuojantys informacijos šaltiniai – tėvai, knygos bei mokytoja. Dauguma vaikų jau pradinėse klasėse suvokia, jog žinios – sėkmės garantas, jie sugeba informaciją susirasti internete, pasirinkti iš žiniasklaidos ar kitų informacijos šaltinių.

Taigi karjeros planavimas prasideda jau vaikystėje. Profesinį pažinimą formuoja gyvenamoji geografinė, socialinė-ekonominė padėtis, tėvų profesijos bei nuostatos, jų gyvenimo pavyzdys, reakcijos į vaiko pasiekimus, mokytojų teikiama informacija, knygos, žaidimai ir kitos informacijos priemonės. Kadangi vaikų polinkiai ir interesai išryškėja nuo mažens, tai tėvai juos gali pastebėti geriausiai. Formuojantis vaiko pažinimo interesams, svarbu laiku išgirsti ir tinkamai reaguoti suteikiant informaciją pagal vaiko brandumo lygį. Pradinėse klasių mokytojas turi būti žinių vadybininkas, nurodantis kryptį, kur link reikia eiti siekiant rezultatų. Jis profesinio informavimo paslaugas vaikams turi teikti nuosekliai, supažindindamas su didžiuliu profesijų pasauliu ir mokydamas juos orientuotis jame. Labai svarbus profesijų pasaulio pažinimo šaltinis – knyga. Ji – pradinuko pagalbininkas visus mokslo metus, tad ir pažinti profesijų pasaulį, kad ir epizodiškai, taip pat galima per visas pamokas, nepriklausomai nuo dėstomo dalyko.

2. JAUNESNIOJO MOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ PROFESINIO INFORMAVIMO EMPIRINIAI TYRIMAI

2.1. Tyrimo metodika ir organizavimas

Tyrimas, kurio tikslas – išsiaiškinti, kaip organizuojamas jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų profesinis informavimas pradinėse klasėse, atliktas 2013 m. spalio mėn. šešiose iš septynių X miesto mokyklų (vienos mokyklos administracija nesutiko leisti atlikti apklausos, motyvuodami, kad anketos nėra patvirtintos psichologo).

Tyrimui atlikti buvo pasirinktas kiekybinis metodas – anketinė apklausa. Remiantis R. Žukauskiene (2008), R. Tidikiu (2003), pagrindinė kiekybinių tyrimų paskirtis yra siekimas statistiškai pagrįsti objekto esminius požymius, reiškinių priežastinius ryšius bei jo funkcionavimo veiksnius; anketinės apklausos tikslas – sužinoti ne atskiro asmens nuomonę, o sudaryti bendrą populiacijos apibūdinimą.

Tyrimo dalyvavo 293 respondentai: 33 pradinių klasių mokytojai (išdalytos 38 anketos, tačiau, motyvuodami laiko stoka, 5 mokytojai dalyvauti tyrime atsisakė), 150 ketvirtoje klasėje besimokančių mokinių (išdalytos 155 anketos, iš jų 5 negrįžo) bei 110 pradinių klasių mokinių tėvų (išdalytos 147 anketos, iš jų 37 negrįžo). Apklausos etapai:

I etapas – siekiant išsiaiškinti, kokias profesijas žino ketvirtoje klasėje besimokantys vaikai ir apie kokią būsimą profesijas jie svajoja, atlikta anketinė apklausa, kurią sudarė atviri klausimai (parengta pagal Kelmės „Kražantės“ pagrindinės mokyklos PIT ir darbo autorės, remiantis teorine šio darbo dalimi, žr. 1 priedas).

II etapas – siekiant išsiaiškinti, kaip pradinėse klasėse vykdomas profesinis informavimas, per kokias veiklas jis teikiamas, į ką orientuojamasi teikiant profesinį informavimą, kokios sąlygos palankiausios vaiko gebėjimams ir polinkiams atsiskleisti, kas labiausiai įtakoja profesinių lūkesčių atsiradimą, ar yra suteikiama galimybė tobulinti kompetencijas, reikalingas profesinio informavimo paslaugoms teikti, pradinių klasių mokytojams buvo parengtas anketinis klausimynas iš 16 uždarų (tyrimo dalyviams skiltyje „kita“ palikta teisė išsakyti savo nuomonę, jei uždari klausimai riboja atsakymo tikslumą) ir atvirų klausimų (apklausa parengta darbo autorės, žr. 2 priedas).

III etapas – siekiant išsiaiškinti, koks tėvų požiūris į profesinio informavimo teikimą pradinėse klasėse bei koks jų vaidmuo profesinio informavimo procese, ar kalbama su vaiku apie profesijas, apie darbo reikšmę žmogaus gyvenime, buvo atlikta tyrime dalyvavusių vaikų tėvų anketinė apklausa, paruošta iš 12 uždarų (tyrimo dalyviams skiltyje „kita“ palikta teisė išsakyti savo nuomonę, jei uždari klausimai riboja atsakymo tikslumą ir atvirų klausimų) ir atvirų klausimų (apklausa parengta darbo autorės, žr. 3 priedas).

Tyrimo etikos principų užtikrinimas. Atliekant tyrimą buvo laikomasi jo organizavimo etikos principų: privatumo, susitarimo bei savanoriškumo ir geranoriškumo, nenaudojant apgaulės ir prievartos. Pirmiausiai buvo kreiptasi į mokyklų administraciją ir, supažindinus su tyrimo tikslu, tyrimo rezultatų naudojimo paskirtimi, prašyta leisti atlikti jų vadovaujamoje mokykloje pradinių klasių mokytojų, tose klasėse besimokančių vaikų ir jų tėvų anketinę apklausą. Pateikiant pradinių klasių mokytojoms anketas, buvo paaiškinta, kodėl atliekamas tyrimas, kaip bus apibendrinti tyrimo rezultatai, ir akcentuota jų asmeninio apsisprendimo laisvė dalyvauti apklausoje. Raštiškas sutikimas leisti vaikams dalyvauti tyrime buvo gautas iš vaikų tėvų, prieš tai supažindinus juos su tyrimo vykdymo tikslu, tyrimo rezultatų apibendrinimo pobūdžiu, pabrėžiant jų asmeninio apsisprendimo laisvę. Tėvams buvo garantuota teisė tiek jiems, tiek jų vaikams būti nepažeistiems, užtikrinant, kad su vaikais susijusi informacija nebus ateityje panaudota prieš juos pačius.

Tyrimo duomenims apdoroti naudota Windows Microsoft Excel 2007 kompiuterine programa.

2.2. Pradinių klasių mokinių profesinis informuotumas

M. Barkauskaitės, K. Mišeikytės (2003) žodžiais, jaunesniojo mokyklinio amžiaus tarpsnio vaikai siekia aktyviai kontaktuoti ir sąveikauti su aplinka – siekia pažinti pasaulį, suprasti jo dėsningumus ir prieštaravimus, ir, kaip jau buvo rašyta teorinėje šio darbo dalyje (žr. 27 p.), plečiantis interesams, formuojasi kryptingas vaiko požiūris į pasaulio pažinimą bei supančią aplinką.

L. Jovaišos apibrėžimu, „*profesinis informuotumas* – profesinio informavimo ir švietimo rezultatas, atspindintis tam tikrą žinojimo apie profesinę tikrovę lygį. Tai pirmoji sąlyga sąmoningai rinktis profesiją. Daugiausia rinkimosi klaidų daroma dėl menko informuotumo apie profesinio mokymo įstaigų reikalavimus, darbo ypatumus ir t. t. Todėl reikia siekti, kad besirenkantieji profesiją turėtų pakankamai informacijos (Jovaiša, 2007, p. 235–236).

Profesinio informavimo teikimo pradinėse klasėse kokybės vertinimo pagrindinis kriterijus – pradinėse klasėse besimokančių vaikų nuomonė. Siekianti išsiaiškinti, kokias profesijas vaikai žino, anketoje buvo pateikta lentelė, kurios langeliuose įrašyta 12 abėcėlės raidžių. Vaikai turėjo surašyti žinomas profesijas, prasidedančias nurodytomis raidėmis. 4 lentelė iliustruoja dažniausiai vaikų minėtas žinomas ir „sugalvotas“ profesijas.

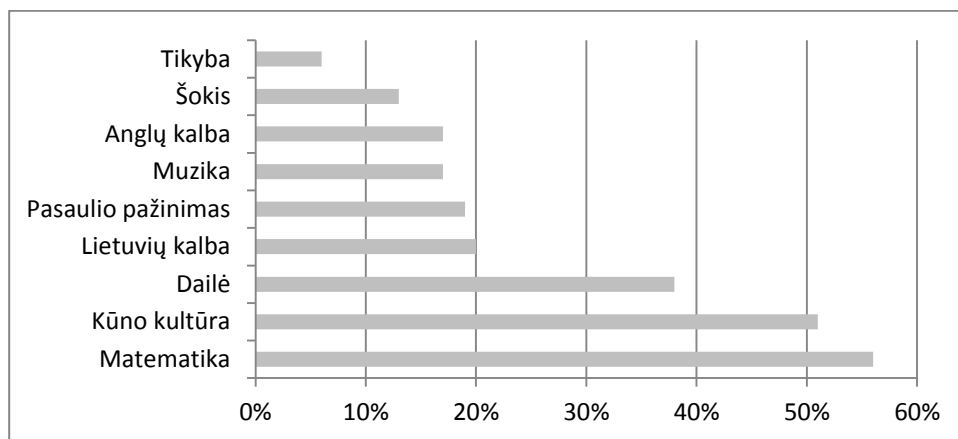
Pradinių klasių mokinių žinomos profesijos (N = 150; skliausteliuose prie profesijos pavadinimo nurodyta, kiek vaikų tą pavadinimą pateikė)

Raidė	Profesijos pavadinimas	Vaikų „sugalvotos“ profesijos
A	Auklėtoja (29); advokatas (23); auklė (17); administratorius (15); Archeologas (14).	Augintojas, autobusininkas, arklininkas, arklidininkas, autografija, avietininkas, augintojas.
B	Bankininkas (31); bibliotekininkas (28);	Badytojas, barininkė, briedžių šerikas, buitinininkas, bulvianešys, balionų pardavėjas, bandelių kepėjas.
D	Dailininkas (58), dainininkas (30), direktorius (26), dantistas (26).	-
E	Elektrikas (73).	Elgeta, elektronikė, eksperimentė, epologas, eglininkas, egdogas
G	Gydytojas (70), gaisrininkas (38), gamtininkas (17).	Gamintojai, grojikas, ganytojas.
K	Kirpėja (33), kompiuteristas (15), kalvis (14), kepėja (14).	Kasėjas, kūrėjas, kaulų tyrėjas, kultūrininkas, kapininkas, krautuvistė, komunalistas, klausytoja.
L	Lakūnas (10), lenktynininkas (9), logopedė (9).	Laivininkas, literatūrininkas, liudininkė, linksmininkas, laidininkas, laboratorininkas, lankytoja, lydytojas, lietinininkas, loterijos darbuotojas, lobių ieškotojas, langų plovėja, laipiootojas, laukininka, linininkė.
M	Mokytojas (89), mokslininkas (18), mechanikas (9).	Madistė, melžikė, maklerė, minkytojas.
P	Policininkas (82), pardavėja(43).	Pasakotojas, piratas, pensininkas, plytininkas.
S	Statybininkas (55), seselė (13), siuvėja (38).	Skaitytoja, stalistas, supermodelis.
T	Teisėjas (36), treneris (13), technikas (13).	Taisytojas, tvarkytojas, tarnaitė, traukinistas, televizinininkas, tralininkas.
V	Virėjas (44), valytoja (37), vairuotojas (28).	Vaidintojas.

Iš vaikų atsakymų matyti, kad jie žino nemažai profesijų tikslų pavadinimų (kai kurie vaikai paminėjo net po keletą profesijų, prasidedančių iš tos pačios raidės), o jei ko nežino – remiasi savo lakia fantazija, kas tokio amžiau vaikams yra būdinga (pvz., *briedžių šerikas, balionų pardavėjas, bandelių kepėja, langų plovėja, lobių ieškotojas, badytojas, madistė, komunalistas, eksperimentė, bulvianešys* ir t. t.). Ir, kaip teigė D. Kalesnikienė, A. Saylik (2013), skirtingi pasirinkimai būna paremti individualiomis savybėmis, vaizduote, patirtimi, pradedančiais skleisti polinkiais ir gebėjimais tam tikro pobūdžio veiklai (žr. šio darbo 27 p.). Analizuojant šios tyrimo dalies rezultatus, į akis krito, kad vaikai neretai painioja profesiją su statusu (pvz., *pensininkas, seimo narys, prezidentas, verslininkas*, žr. 4 priedas) arba pareigybėmis pvz., *direktorius, vedėja, sekretorė*), o kartais tiesiog nemoka taisyklingai įvardyti žinomos profesijos (pvz., *stalistas, melžikė, krautuvistė*). Matyt, taip yra dėl tos priežasties, kuri buvo aiškinta teorinėje šio darbo dalyje (žr. 33 p.), remiantis T. A. Fain (Файн, 2011): vaikai pirmiausia bando suprasti ir logiškai paaiškinti

reiškinių, argumentuoti savo nuomonę vienu ar kitu klausimu – formuojasi loginis-žodinis mąstymas. Iš kitos pusės, remiantis N. S. Borisenko (Борисенко, 2010, žr. šio darbo 27 p.), kai kurie profesijų elementai vaikų dar pakankamai sunkiai suvokiami, „naujoje“ profesijoje jie stengiasi rasti tai, kas jiems būdinga ir artima.

Profesijos rinkimąsi lemia asmens, gebėjimai, pomėgiai ir pan. Todėl vaikų teirautasi, kokie mokomieji dalykai labiausiai patinka (2 pav.).

2 pav. Mėgstamiausių mokomųjų dalykų pasiskirstymas, % (N=150)

Kaip galima spręsti iš 2 paveiksle apibendrintų duomenų, labiausiai vaikams patinka matematikos (56%) ir kūno kultūros (51%) pamokos. Pirmuoju atveju tai galbūt susiję su tuo, kad tyrime dalyvavusių vaikų loginis mąstymas būtent šiame amžiaus tarpsnyje (t. y. 6–12 metų) atitinka *konkretaus operacinio mąstymo* stadiją, kai dėl naujų protinių gebėjimų vaiko loginis mąstymas labai patobulėja (Boyd, Bee, 2011, p. 44), o antruoju atveju – kūno kultūros pamokos patinka dėl to, kad vaikai jose gali patenkinti jiems dar labai svarbų poreikį žaisti, judėti. Tad šiuo atveju daryti kokias prielaidas apie tyrime dalyvavusių vaikų ateities profesines perspektyvas, vadovaujantis jų mėgiamų / nemėgiamų pamokų kriterijumi, galbūt būtų pernelyg drąsu. Todėl papildomai vaikų teirautasi apie jų pomėgius, polinkius, kurie galėtų skatinti domėjimąsi vienokiomis ar kitokiomis profesijomis. Čia remtasi R. Kriščiūnaitės ir A. Smailio (2011) sudarytu vadovu tėvams „*Kaip padėti vaikams renkantis karjerą*“ (pristatyta šio darbo 31 p.) (5 lentelė).

Profesijų pasiskirstymas pagal vaikų polinkius, pomėgius, % (N = 150)

Vaikų, linkusių į profesijas susijusias su bendravimu ir organizavimu	Pardavėja	1%
	Notaras	1%
	Buhalteris	1%
	Bankininkas	1%
	Kareivis	1%
	Verslininkas	4%
	Mokytojas, auklėtojas	6%
	Gydytoja, seselė, dantistė	7%
	Policininkas, advokatas, detektyvas	11%
	Iš viso	33%
Vaikų, linkusių į praktines technines profesijas pasirinkimai	Kalvis	1%
	Barmenas	1%
	Elektrikas	2%
	Virėjas, kepėjas, konditeris	3%
	Statybininkas	5%
	Kirpėja, grožio specialistė	6%
	Mechanikas, vairuotojas; mašinų dažytojas; kartingų vairuotojas; lenktynininkas	6%
	Iš viso	24%
Polinkis į meną	Madistė, modelis	1%
	Aktorius	2%
	Dailininkas, dizainerė, stilistė	5%
	Dainininkas	6%
	Šokėja, šokių mokytoja	7%
	Iš viso	21%
Polinkis su gamta susijusioms profesijoms	Floristė	1%
	Zoologijos sodo prižiūrėtoja	1%
	Šuniukų kirpėja	1%
	Delfinų mokytoja	1%
	Girininkė	1%
	Gyvūnų daktarė, veterinarė	6%
	Iš viso	11%
Vaikai, linkę į su ženklų sistemomis ir informacija susijusias profesijas	Astronautas, astrologas	1%
	Inžinierius konstruktorius	1%
	Mokslininkas	1%
	Architektas	1%
	Kompiuteristas	3%
	Iš viso	7%
Polinkis į sportą	Krepšininkas	1%
	Futbolistas	1%
	Baseino treneris	1%
	Sportininkas	1%
	Iš viso	4%

Iš 5 lentelėje pateiktų rezultatų galima daryti išvadą, kad populiariausios profesijos tarp vaikų – profesijos, susijusios su **bendravimu ir organizavimu** (33%). Į šias profesijas linkę vaikai, noriai žaidžia vaidmenų žaidimus, bendrauja, gydo, perka, organizuoja ir pan.

Nemažai vaikų norėtų būti policininkais, advokatais ar detektyvais (11%), nes patiktų darbo specifika, pvz.: *patinka spręsti bylas, tyrinėti nusikaltimus; patinka daryti gerus darbus; gaudyti vagius ir nusikaltėlius; nes policininkai moka elgtis su ginklais; nes ten yra visokių įdomių daiktų; nes gaudyčiau vagis, turėčiau tikrą pistoletą, antrankius ir tikrų dujų; nes policininkai gaudo vagis, saugo nuo mušėikų; nes bus ką veikti ir šiaip įdomu; kad galėčiau gelbėti žmones; nes norėčiau gaudyti plėšikus; nes yra įdomus ir sportinis.*

Kai kurie kaip pagrindinį motyvą įvardija tėvų pavyzdį, pvz.: *patinka dirbti kontoroje, kaip ir mano tėtis dirba; nes mano tėtis yra policininkas arba nori lygiuotis į kino filmų personažus: mano mėgstamiausias filmas apie policininkus; nes patinka policininkai.*

Gydymo srities specialistais norėtų būti 7% apklausoje dalyvavusių vaikų, nes tai, jų manymu, kilnus darbas, pvz.: *patinka gydyti žmones; man patinka šis darbas; nes pagelbėčiau žmonėms; nes mokėčiau ir sau ir šeimai pagelbėti; nes gydytoja, mano nuomone, labai svarbus darbas ir jis man patinka.* Taip pat akcentuojamas tėvų pavyzdys, pvz.: *nes mano mama dirba sesele; nes mano senelis daktaras; nes tą darbą dirba mano mama ir ji man labai patinka; uždarbis - daug uždirbčiau; arba tiesiog – man patinka žmogaus kūnas, organizmas.*

Mokytojo profesija dabar rinktūsi 6% pradinukų, ir tokį savo pasirinkimą jie motyvuoja savo pomėgiais ir įvertintais gebėjimais, pvz.: *nes aš gražiai piešiu ir lipdau (norėtų būti dailės mokytoju); nes patinka groti, lankau muzikos mokyklą (norėtų būti muzikos mokytoju); nes man įdomu; nes man patiktų; nes galėčiau išmokyti kitus vaikus; todėl, kad mokytoja dirbti tu turi turėti protą, viską žinoti, mokėti daugybės lentelę ir dalybos; todėl, kad man patinka žiūrėti kaip jie gražiai žaidžia, miega, gal kartais ir šaukia, bet faina būti su vaikais. Aš pati turiu brolių (norėtų būti auklėtoja).*

4% ketvirtokų įsivaizduoja gali būti „verslininkais“, pvz.: *todėl, kad daug uždirbčiau; būčiau protingas; galėčiau priimti teisingus sprendimus; daug ką pažinčiau, o jei patinka vairuoti – galima ateityje sukurti mašinų verslą.* Akivaizdu, vėl lygiuojamasi į tėvus; *nes mano tėtis verslininkas; perimti mamos darbą.*

Dirbti žurnalistais pageidautų 2%, nes, pvz., *keliaučiau į kitus miestus, susipažinčiau su įžymiais žmonėmis, pamatyčiau daug nuostabių vaizdų; nes aš žiūrėjau M-1 tiesioginę transliaciją ir klausausi.*

Pardavėju (*nes norėčiau pardavinėti įvairius maisto produktus*), buhalteriu (*nes daug uždirba ir dirba su popieriais; nes tokį darbą dirba mama ir kartais mokina mane, aš padėdau jai dirbti*), bankininku (*nes mano tėtis dirba*), notaru (*nes ten gali daug uždirbt*), gaisrininku (*nes man*

patinka gaisrininko profesija) ir kareivių (nes ginčiau valstybę nuo kitų šalių, kurios skelbia karą; nes kareivis turi būti stropus) užaugę būti pageidauja po 1% vaikų.

Praktines technines profesijas rinkęsi 23% vaikų, mėgstančių žaisti su įrankiais, ardyti, gaminti, konstruoti, statyti, virti ir pan.

Populiariausios profesijos, t. y. surinkusios po 6%, – profesijos, susijusios su grožio industrija, bei profesijos, susijusios su transportu. Mechaniko, vairuotojo, mašinų dažytojo, kartingų vairuotojo ir lenktynininko įvardytas profesijas vaikai renkasi remdamiesi tik savo pomėgiais, pvz.: *nes aš moku; nes man patinka mašinos; nes mėgstu lenktyniauti; nes patinka technika; patinka dažyti mašinas; nes man patinka mašinos, aš apie jas žinau; man patinka toks darbas*. Būsimos kirpėjos ir grožio specialistės savo pasirinkimą motyvuoja taip pat vadovaujantis pomėgiais ir gebėjimais, pvz.: *todėl, kad gali apkirpti žmones, uždirbti pinigų, pasikalbėti su žmonėmis; nes įdomu dar daug džiaugsmo, įdomumo; patinka daryti šukuosenas ir dažyti plaukus; patinka daryti visokias šukuosenas; nes man patinka pinti plaukus*.

5% rinkęsi statybininko profesiją, matyt, orientuodamiesi į savo pomėgius, tėvų pavyzdį ar galimybę užsidirbti, pvz.: *nes moku statyti; būtų įdomu; nes mano tėtis tai dirba; nes gaučiau daug pinigų; nes man tas darbas patinka; nes noriu užsidirbti pinigų*.

Šiek tiek mažiau norinčių būti virėjais, kepėjais, konditeriais (3%). Šį darbą vaikai rinkęsi, nes jis yra „išbandytas“ praktinėje veikloje ir įvertintas aplinkinių, pvz.: *padedu labai ruošti maistą; aš nuo mažens mėgdavau kepti pyragus su mama, o dabar jau pats iškepu įvairiausias pyragus ir keksiukus; mama sako, kad skaniai gaminu; man patinka daryti valgyti, padedu babai ruošti maistą*.

Būti elektrikais (pvz., *nes galėčiau lipti į dangų; nes šis darbas yra lengviausias*), barmenais (pvz., *nes man patinka tas darbas*) ir kalviais (pvz., *nes man patinka kalti*) pasirinko po 1% vaikų.

Profesijos susijusios su menu artimiausios 21% vaikų. Savo ateitį su šokiais (profesionali šokėja, šokių mokytoja) norėtų sieti 7% vaikų, mėgstančių šokti, pvz.: *nes patinka šokti sportinius šokius; nes noriu visą gyvenimą praleisti su šokiais; nes man patinka šokiai ir man tai įdomu; tai vienas mano mėgstamiausių pomėgių; man patinka mokinti kitus žmones šokti; nes lankau šokių būrelį; nes patinka kurti šokius; nes lankau šokius nuo mažens; nes lankau šokių būrelį ir mėgstu bendrauti*.

Vaikų, svajojančių būti dainininkais – 6%, pvz.: *galbūt turiu gražų balsą; tobulėja garsas, noriu būti populiari ir turtinga, skristi į visokias Europas; patinka dainuoti; arba gražiai dainuoju, moku dainuoti ir mėgstu dainuoti; labai patinka dainuoti, groti; puikiai dainuoju; patinka kurti dainas*.

Dailininko profesiją rinkęsi 5% vaikų, pvz.: *nes, patinka piešti; todėl, kad patinka dirbti dailininke; aš moku gražiai piešti; galėčiau išstbulinti įgūdžius. Kiti žmonės pirktų mano*

paveikslus; mane daug kas pagiria už darbelius), dizainerio ir stilisto profesijas (nes mane pagyrė už gražų dizainą; patinka siūti kitiems darbužius; nes man patinka kurti įvairius siuvinius, bendrauti, dirbti su įvairiais žmonėmis; nusimanau apie madą, man patinka aksesuarai; nes mano mama sako, kad aš moku derinti drabužius, papuošalus; nes aš rengiuosi kaip modelis ir labai gerai moku piešti; nes aš lankau daile ir labai mėgstu tvarkyti kambarius; man patinka lėlėms siūti drabužėliu. Aš esu padarius šuniui gultą.

Aktoriais norėtų būti 2% tyrime dalyvavusių vaikų, nes mano turintys tam gebėjimų, pvz.: *nes aš jau 3 metus lankau dramos būrelį ir moku gerai vaidinti; noriu, kad mane rodytų per televizorių; mano šeima sako, kad aš gerai vaidinu, o save modeliu ateityje įsivaizduoja 1% apklaustųjų, pvz.: nes mano figūra labai gera; nes visi sako, kad esu modelis.*

Vaikai (11%), kurie domisi augalais, jais rūpinasi, globoja gyvūnus, yra linkę į profesijas, susijusias su gamta. Populiariausia profesija – veterinaras (gyvūnų daktarė). Ją ateityje svajoja pasirinkti 6% vaikų, o pasirinkimo priežastys – meilė gyvūnams, pvz.: *nes man labai patinka gyvūnai; man labai patinka gydyti gyvūnus; labai patinka gyvūnai, patinka žiūrėti juos; nes labai myliu gyvūnus; nes labai myliu gyvūnus, noriu, kad gyvūnai būtų sveiki, bei pavyzdys šeimoje: nes mano sesuo yra veterinarė ir labai myliu gyvūnus.*

Vaikai, kuriems, jų žodžiais tariant, *patinka gyvūnai ir su jais žaisti*, rinkęsi profesiją – delfinų mokytoja delfinariume (1%), kuriems *labai patinka šuniukai ir kirpti plaukus* – šuniukų kirpėjos profesiją (1%), kuriems *patinka gėlės, augalai arba patinka gamta ir medžiai* – tuomet logiška, kad būsima profesija bus floristės (1%) ar girininkės (1%). Galima teigti, kad vaikai savo pomėgius geba susieti su profesija, tiesiog galbūt jie nežino, kaip teisingai įvardyti pasirinkimą, arba vėl pasitvirtina N. S. Borisenko (Борисенко, 2010, žr. šio darbo 27 p.) teiginys, kad kai kurie profesijų elementai vaikų dar pakankamai sunkiai suvokiami, „naujoje“ profesijoje jie stengiasi rasti tai, kas jiems būdinga ir artima.

Vaikai, mėgstantys skaityti, skaičiuoti, lyginti ir braižyti schemas, dėlioti smulkius daiktus ir pan., yra linkę į **profesijas, susijusias su ženklų sistemomis ir informacija**. Tokių vaikų šiame tyrime išryškėjo 7%.

Paklausiausia šios srities profesija tarp apklaustųjų būtų kompiuteristo (3%). Pasirinkimo motyvai, pvz.: *nes man patinka kompiuteriai; susijęs su mėgstamiausiu mano užsiėmimu; kompiuterinės programos darbai, programų kūrimas; noriu sukurti naujų internetinių puslapių, žaidimų ir naujų daiktų pirkti iš naujų sukurtų puslapių arba nes domiuosi filmais ir žaidimais.* Taigi, šis vaikų pasirinkimas yra tiesiogiai susijęs su jų pomėgiais.

Po 1% apklaustųjų rinkęsi mokslininko, architekto ir inžinieriaus konstruktoriaus profesijas. Nežiūrint į tai, kad vaikai nurodė tokius pasirinkimo motyvus kaip, pvz., *nes man patinka kurti; reikia daryti brėžinius; nes darbas yra įdomus*, – šių profesijų pasirinkimo priežastis vienija noras

„prasigyventi“ – *tam, kad užsidirbčiau pinigų maistui; nes noriu ką nors išrasti ir turėčiau apdovanojimų; nes didelė alga ir noriu kurti namus; didelis uždarbis.*

Taipogi 1% vaikų svajoja būti astronautu ar astrologu, nes yra smalsūs ir žingeidūs, pvz., *noriu pamatyti kosmosą; noriu sužinoti apie kosmosą; patinka planetos ir visata.*

Profesijas, susijusias su sportu, rinkęsi 4% ketvirtokų: krepšininkais, pvz., *jų darbas yra įdomus ir didelė alga; man labai patinka krepšinis; futbolininkais, pvz., ta profesija labai sekasi; pats mėgstamiausias dalykas sportas; nes man patinka futbolas; lankau futbolą, ir viskas; baseino treneriais, pvz., mokyčiau vaikus plaukti.*

Iš visų 150 anketinėje apklausoje dalyvavusių ketvirtokų tik vienoje anketoje skiltyse *kuo norėtum dirbti ir kodėl tokį darbą norėtum dirbti* – atsakymai buvo – „nežinau“.

Apibendrinant galima teigti, kad vaikai žino nemažai profesijų, tačiau neretai painioja profesijos ir statuso pavadinimus / įvardijimus, nežinodami, kaip tiksliai įvardyti vieną ar kitą profesiją, pagal būdingus ir artimus sąvokai požymius sugalvoja savo pavadinimus. Įvardydami savo galimą būsimą profesiją, jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikai vadovaujasi pomėgiais ir polinkiais, šeimos narių pavyzdžiu, girdėtomis paskatomis, pagyrimais. Greta to daugelio atsakymuose yra akcentuojama *geras uždarbis*. Jei reikėtų dabar ketvirtokams rintis profesijas, populiariausios būtų susijusios su *bendravimu ir organizavimu*.

2.3. Pradinių klasių mokytojų požiūris į vaikų profesinį informavimą

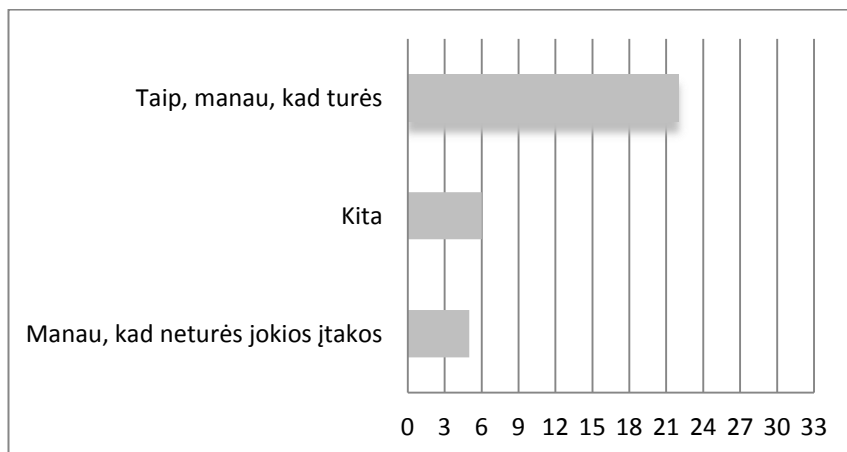
Kaip jau buvo rašyta (žr. šio darbo p. 5–15), būtent bendrojo lavinimo mokyklose įvyksta pirmoji reali sandūra su profesijos rinkimosi problema, anksti įgytos profesinio informavimo žinios gali turėti didelės įtakos profesiniams sprendimams ateityje.

Pagrindiniai profesinio informavimo pradinėse klasėse organizatoriai yra mokytojai. Paklausus jų, ar reikalingas profesinis informavimas pradinėse klasėse, visų apklaustųjų nuomonė buvo vieninga – *profesinio informavimo teikimas pradinėse klasėse yra reikalingas*, tačiau atsakymai į klausimą, kaip ir kada profesinis informavimas organizuojamas, taipogi visų tyrime sutikusių dalyvauti mokytojų apsiribojo tik mokomųjų dalykų pamokomis, papildomai šiai veiklai laiko skiriama nėra. Tai leidžia daryti prielaidą, kad dėmesys profesiniam informavimui pradinėse klasėse nėra pakankamas – prisimenant L. Jovaišos žodžius (žr. šio darbo 17 p.), mokykloje neužtenka išmokyti tik dėstomųjų dalykų, kurie, kaip manoma, savaime išugdys didį veikėją – tai ribotas pedagoginis požiūris.

Visgi, reikia paminėti, kad kaip teigia T. A. Fain (Файн, 2011), knyga – labai svarbus profesijų pasaulio pažinimo šaltinis, ji – pradinuko pagalbininkas per visas pamokas, tad ir pažinti profesijų pasaulį, kad ir epizodiškai, taip pat galima per visas pamokas. Didesnio efekto galima

tikėtis, jei per pamokas bus naudojamos paveikslukais, iliustracijomis ir kitomis pagalbinėmis priemonėmis, padedančiomis geriau įsiminti informaciją.

Apibendrinus mokytojų nuomonę apie profesinio informavimo svarbą ir šiai veiklai skiriamą dėmesį, aktualu buvo sužinoti, ar, jų manymu, įgytos profesinės žinios turės įtakos vaikų darbinės veiklos pasirinkimui ateityje (3 pav.).

3 pav. Mokytojų nuomonės apie profesinio informuotumo pradinėse klasėse įtaką darbinės veiklos pasirinkimui ateityje pasiskirstymas (N=33)

Iš mokytojų atsakymų galima suprasti, kad jie suvokia įgytų žinių apie profesijas svarbą darbinės veiklos pasirinkimui ateityje. Tačiau trečdalis tuo netiki (5 atsakymai, pvz.: *vaikai dar per maži; jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikai kitaip suvokia esmę, jų lūkesčiai kiti*) arba abejoja (6 atsakymai, pvz.: *sunku pasakyti, nėra tokių tyrimų, tačiau susipažinti su profesijomis verta dėl bendro išprusimo; gal kažkiek ir turės įtakos, tačiau vaikų norai net per metus laiko kinta keletą kartų; kai kuriems vaikams turės; manau, kad dar daug kas keisis, bet pažinti reikia, sunku pasakyti; anksti spręsti, nes daug kas keisis*). Visgi šiuo atveju vertėtų laikytis šio darbo 5 puslapyje išsakytos M. M. Viktorovnos (Викторовна, 2011) pozicijos, kad nors pradinėse klasių mokinys galutinio profesinio sprendimo priimti dar nėra pajėgus, tačiau suteikiant pakankamai informacijos apie profesijas, galima sistemingai ugdyti vaiko gebėjimą pasirinkti savo pomėgius atitinkančią profesinę veiklą, nes J. V. Uzdilos ir N. Zujienės (2007) žodžiais, skatinimas domėtis viena ar kita profesija žadina mokinių žingeidumą, stiprina mokymosi motyvaciją bei aktyvina bendrųjų gebėjimų eigą. Profesinį lūkestį (pradinuko dvasinė pusiausvyra, liudijantį geresnio gyvenimo nei turimas ieškojimą) turintis vaikas, sieks pageidaujamo rezultato ir stengsis sėkmingai įveikti visus veiksnius tam, kad pasiektų norimą tikslą.

Remiantis J. V. Uzdila ir N. Zujienė (2007; žr. šio darbo 28p.), pradinukų profesiniai lūkesčiai priklauso nuo vidinių veiksnių – vaiko prigimtinių galių, charakterio tvirtumo ir anksti pasireiškiančių specifinių gebėjimų, tad svarbu kuo išsamiau ir visapusiškiau atskleisti kiekvienos

profesijos turinį. Svarbiausi veiksniai lemiantys vaikų profesinį pasirinkimą – šeima, profesinis ugdymas mokykloje, socialinė aplinka bei masinės komunikacijos priemonės. Tai turint omeny, svarbu buvo išsiaiškinti mokytojų supratimą apie tai, kas, be jų, greta pamokinės veiklos, dar turi didžiausios įtakos veiksniams, labiausiai formuojantiems pradinuko profesinius lūkesčius (6 lentelė).

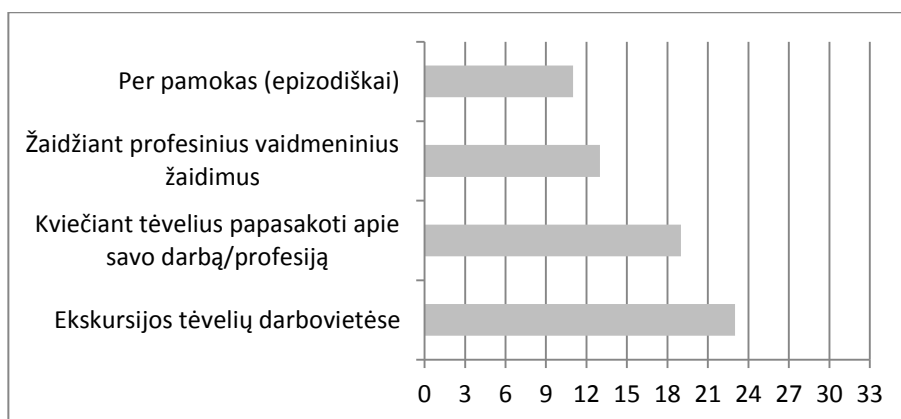
6 lentelė

Pradinuko profesinius lūkesčius labiausiai formuojantys veiksniai
(mokytojų nuomonė, N=33)

	Didelė įtaka	Maža įtaka	Neturi įtakos
Šeima	31	2	0
Asmeniniai gebėjimai	24	9	0
Komunikacinės priemonės (TV, internetas)	23	10	0
Socialinė aplinka	20	13	0
Mokytojas	17	16	0
Draugai	10	20	3
Kita.....	1		

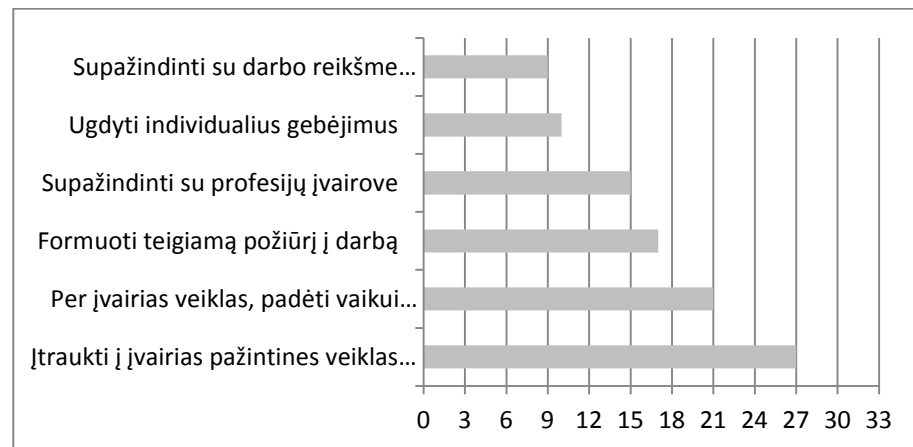
Kaip galima spręsti iš 6 lentelėje pateiktų duomenų, jie iš dalies atitinka aukščiau cituotų autorių nuomonę – tyrime dalyvavusios mokytojos nemano galinčios daryti didžiausią poveikį pradinuko profesinių lūkesčių formavimuisi – tai šeimos prerogatyva (31 nuomonė; viena respondentė skiltyje „kita“ nurodė, kad didžiausią įtaką profesinių lūkesčių formavimui(si) turi *šeimos tradicijos tęstumas profesijos srityje*). Mokytojų organizuojamo profesinio ugdymo mokykloje, kaip galima spręsti iš respondenčių atsakymų, efektyvumas abejotinas. Kartu tai leidžia daryti prielaidą, kad pradinių klasių mokytojos, manydamos, jog jų veikla – bene mažiausiai turinti įtakos, nėra suinteresuotos skirti pakankamai dėmesio vaikų profesinio informavimo veiklai.

Tai, kad teikiant profesinį informavimą tėvams yra priskiriamas vienas svarbiausių vaidmenų, įrodo ir mokytojų įvardytos profesinio informavimo veiklos (4 pav.).

4 pav. Pradinėse klasėse organizuojamos profesinio informavimo veiklos (N=33)

4 paveiksle pateikti rezultatai rodo, kad pagrindines veiklas, per kurias efektyviausiai būtų teikiama informacija apie profesijas, pradinių klasių mokytojos orientuoja / deleguoja tėvams, t. y. ekskursijos į tėvelių darbovietes (23 respondentai) ir susitikimai su vaikų tėveliais, galinčiais papasakoti apie savo profesiją, darbą (19 respondentų). Vaidmeninių žaidimų poveikiu profesiniam informavimui tiki 13 apklausoje dalyvavusių mokytojų, o mokomųjų dalykų pamokos – laikas, kada informaciją apie profesijas yra mažiausiai paveiki. Turint omeny, tokius du mokytojų nuomonių kraštutinumus – iš vienos pusės, kad pradinėse klasėse profesinis informavimas dažniausiai integruojamas į mokomųjų dalykų turinį (žr. 2 pav.), iš kitos pusės, kad tai – neefektyvu, – galima prieiti prie išvados, kad vien profesinio informavimo integravimo į mokomuosius dalykus nepakanka, reikalinga profesinio informavimo veiklų įvairovė. Kokią ją mokytojos mato, iliustruoja 5 paveikslas.

5 pav. Mokytojų nuomonės, į ką reikia orientotis teikiant informaciją apie profesijas, pasiskirstymas (N=33)

Daugumos respondenčių nuomone (27 nuomonės), įtraukimas į įvairias pažintines veiklas – darbinę, žaidybines, tyrinėjamąją – yra vienas pagrindinių profesinių informavimo metodų, lemiantis šios paslaugos efektyvumą. Ne mažiau svarbu (21 nuomonė) ir įvairios veiklos, padedančios vaikui pažinti save, pastebėti savo gebėjimus ir polinkius. Mažiausią poveikį, pradinių klasių mokytojų manymu, turi supažindinimas su darbo reikšme žmogaus gyvenimui (9 nuomonės). Atkreiptinas dėmesys, kad pusė tyrime dalyvavusių mokytojų profesinio informavimo procese išskiria teigiamo požiūrio į darbą formavimą. Tai prieštarauja M. M. Viktorovnos (Викторовна, 2011) minčiai, kad būtent pradinėse klasėse ugdomas teigiamas požiūris į darbą, akcentuojamas darbo reikšmingumas formuoja poreikį būti naudingą visuomenei.

Apibendrinus tyrime dalyvavusių mokytojų nuomones, galima teigti, kad, teikdamos vaikams informaciją apie profesijas, jos linkusios labiau orientotis į „praktinį“, o ne į „teorinį“ profesinį informuotumą – ekskursijos į įvairias įmones ir organizacijas bei susitikimai su vaikų tėveliais,

galinčiais papasakoti apie savo profesiją ir darbą. Tai patvirtina ir 7 lentelėje apibendrinti rezultatai apie profesinio informavimo renginių organizavimo dažnumą.

7 lentelė

Profesinio informavimo renginių organizavimo dažnumas (N=33)

	Kartą per metus	Dažniau nei kartą per metus	Niekada
Ekskursijos į įvairias įmones ir organizacijas	20	13	0
Klasės valandėlės supažindinant su profesijomis	17	12	4
Susitikimai su skirtingų profesijų vaikų tėveliais	15	12	6
Kita.....	1	1	0

Dvi respondentės skiltyje „Kita“ nurodė, kad

- ✓ *dažniau nei kartą per metus temos integruotos į dalykus, tai jas aptariama per pamokas;*
- ✓ *kartą per metus organizuojamas projektas apie pasirinktą profesiją.*

Remiantis ankstesniais šio tyrimo rezultatais (46 p.), vaidmeninių žaidimų poveikiu profesiniam informavimui tiki 13 apklausoje dalyvavusių mokytojų, tuo tarpu M. M. Viktorovna (Викторовна, 2011) kaip puikų profesinio informavimo metodą įvardija būtent vaidmenų žaidimus, kurie pradinukus patraukia savo pramogine funkcija ir kuriuos galima taikyti per visas pamokas – imituojant konkrečias profesines veiklas, plečiasi mokinių supratimas apie profesijas bei jų specifiką. Tad vienu iš anketos klausimu numatyta išsiaiškinti, kokias lavinamąsias vaidmenų žaidimų funkcijas išskiria pradinių klasių mokytojos (8 lentelė).

8 lentelė

Lavinamosios vaidmenų žaidimų funkcijos (mokytojų nuomonė, N=33)

	Lavina	Mažiau lavina	Nelavina
Saviraiškos gebėjimus	30	3	0
Komunikacinius gebėjimus	29	4	0
Polinkį lyderiauti	29	4	0
Žingeidumą	27	6	0
Elgesio normų suvokimą	25	8	0
Meninius gebėjimus	25	8	0
Savarankiškumą	22	11	0
Socialines, kultūrinės vertybes	20	13	0
Kita.....	0	0	0

Iš 8 lentelėje pateiktų rezultatų galima daryti išvadą, kad, pradinių klasių mokytojų nuomone, vaidmenų žaidimai ugdo vaikų bendrąsias asmens kompetencijas ir leidžia vaikui geriau

pažinti save. Aišku, ateityje tai bus reikalinga ne tik kasdienėje veikloje, bet ir priimant profesinius sprendimus.

Teorinėje šio darbo dalyje (žr. 33 p.), remiantis A. Grabauskiene (2005), D. Kalesnikiene ir A. Saylik (2013), rašyta, kad mokytojas turi būti labai stiprus specialistas, gebantis išmokyti vaikus tinkamai bendrauti tarpusavyje, kaupti ir atnaujinti informaciją nuolatos kintančioje visuomenėje; kad mechanišką mokymąsi keičia mokymasis pasiremiant savo žiniomis, kuriant ir dalijantis tai su kitais. Keičiasi ir mokytojo vaidmuo, kur mokytojas – žinių perteikėjas, tampa mokinio padėjėju, tarpininku bei pagalbininku – nurodančiu kryptį, kur link reikia eiti siekiant rezultatų. Tad ir šiame tyrime numatyta įvertinti mokytojų požiūrį į tai, kas turi skirti daugiau dėmesio teikiant vaikams profesinę informaciją (9 lentelė).

9 lentelė

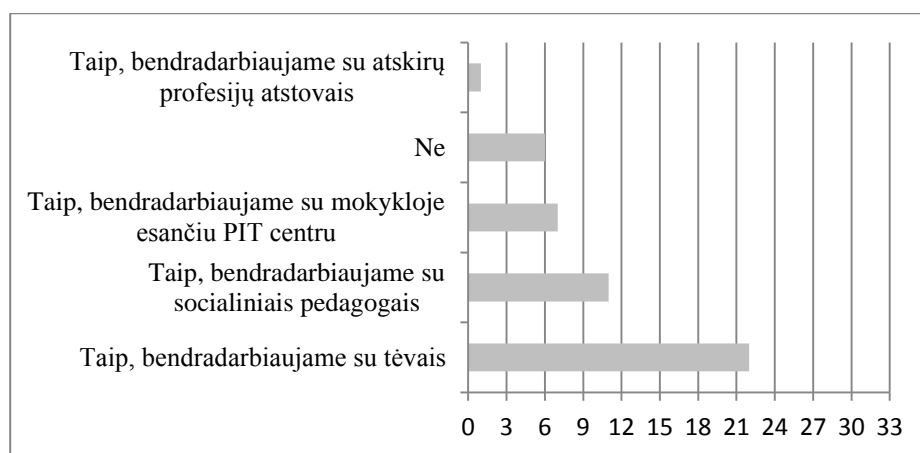
Mokytojų nuomonės apie tėvų ir mokytojų vaidmenis teikiant profesinę informaciją jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams pasiskirstymas (N=33)

	Tėvai	Mokytojai
Įtraukti mokinius į įvairias pažintines veiklas (darbinę, žaidybinę, tyrinėjamąją)	2	31
Organizuoti pažintines ekskursijas	3	30
Supažindinti su profesijų įvairove	8	25
Per įvairias veiklas padėti vaikui pažinti save	13	20
Supažindinti su darbo reikšme žmogaus gyvenime	23	10
Ugdyti individualius gebėjimus	24	9
Skatinti gerai mokytis	28	5
Formuoti teigiamą požiūrį į darbą	32	1
Kita.....	0	0

9 lentelėje pateikti rezultatai patvirtina ankstesnes šio tyrimo išvadas, kad teikiant profesinę informaciją orientuojamasi į pažintines veiklas (žr. 6 pav.) bei organizuojant ekskursijas į įvairias įmones ir organizacijas (žr. 7 lentelė).

Tėvų rūpestis, respondenčių nuomone, – suteikti vaikams informacijos apie profesijas, formuoti jų teigiamą požiūrį į darbą (32 respondentai), skatinti gerai mokytis (28 respondentai) bei rūpintis individualių gebėjimų ugdymu (24 respondentai). Tokie tyrimo rezultatai leidžia manyti, kad, pradinių klasių mokytojų supratimu, profesinio informavimo paslaugos bus efektyvesnės, jei bus remiamasi bendradarbiavimo principu. Tai patvirtintų L. Jovaišos (cit. Nazelskis, 2013; žr. šio darbo 11 p.) mintį, jog profesinio orientavimo sėkmę lemia viso ugdomojo proceso valdymas, kuriame dalyvauja tėvai, mokytojai, bendraamžiai bei profesinio orientavimo specialistai.

Su kuo bendradarbiauja mokytojai, organizuodami profesinį informavimą, iliustruoja 6 paveiksle pateikti duomenys.

6 pav. Mokytojų nuomonės apie bendradarbiavimą teikiant profesinį informavimą pasiskirstymas (N=33)

Dažniausiai pradinė klasių mokytojos, organizuodamos profesinį informavimą, bendradarbiauja su tėvais (22 nuomonės). Tik trečdalis respondentų nurodė bendradarbiaujančios su mokyklos socialiniais pedagogais, mažiausiai – su mokyklose esančiais PIT centrais (7 nuomonės) ir atskirų profesijų atstovais (1 nuomonė). 6 respondentų nuomone, teikiant profesinį informavimą nebendradarbiaujama su niekuo, nes nėra poreikio arba nėra galimybių.

Šie tyrimo rezultatai pavirtina V. Indrašienės, V. Rimkevičienės ir kt. (2006) tyrimo išvadas, kad ugdymo karjerai specialistai tarpusavyje nėra linkę aktyviai bendradarbiauti, rengiami tik pavieniai renginiai, į kuriuos ne visada aktyviai įsitraukia mokinių tėvai ir kiti specialistai, o kartais šie renginiai yra išvis nerengiami. (žr. šio darbo 7 p.)

Kaip buvo rašyta 1.4.2. poskyryje (žr. šio darbo 31 p.), įvairių autorių nuomone, itin svarbų vaidmenį renkantis profesinę kryptį atlieka tėvai, kurie vaikams perduoda šeimos ir tautos tradicijas, skiepija žmogiškąsias vertybes, paruošia juos visaverčiam visuomeniniam ir bendruomeniniam gyvenimui. Tokios pat nuomonės laikosi ir tyrime dalyvavusios pradinė klasių mokytojos (10 lentelė).

10 lentelė

Mokytojų nuomonės apie įtaka pradinukui „renkantis“ profesiją pasiskirstymas (N=33)

	Turi įtakos	Turi mažai įtakos	Neturi įtakos
Tėvų pavyzdys	33	0	0
Pradedantys skleisti gebėjimai ir polinkiai	23	10	0
Televizija	23	10	0
Individualios savybės	22	9	2
Vaizduotė	20	13	0
Profesijos populiarumas (prestižas)	15	18	0
Draugų pasakojimai	14	18	1
Kita.....	1	0	0

10 lentelės duomenys patvirtina R. Krikščiūnaitės ir A. Smailio (2011) teiginius, kad didžiausią įtaką vaikams daro tėvų gyvenimo pavyzdys, jų reakcijos į vaikų pasiekimus, polinkius ar svarbių klausimų sprendimą (žr. šio darbo 32 p.).

Visgi ne mažesnių galimybių pastebėti vaikų gebėjimus ir polinkius, juos stiprinti, lavinti, puoselėti turi ne tik tėvai, bet ir mokytojai, nes mokykloje mokiniai praleidžia daug laiko, mokytojai bendrauja su jais, stebi juos per įvairias veiklas ir pan. Laikantis E. J. Porfeli ir kt. (2008) minties, kad vaiko supratimas apie profesiją formuojasi gana anksti, kad būtent vaikystės laikotarpiu besiformuojantys gebėjimai ir lūkesčiai tampa profesinės karjeros pamatu, labai svarbu tampa jaunesniame mokykliniame amžiuje įvertinti ir „išmatuoti“ vaiko profesinius polinkius. Tad tyrime dalyvavusių pradinių klasių mokytojų paprašyta penkiabalėje sistemoje įvertinti palankiausias sąlygas vaiko gebėjimų ir polinkių atpažinimui (11 lentelė).

11 lentelė

Vaiko gebėjimų ir polinkių vertinimas (mokytojų nuomonė, N=33)

	1 balas	2 balai	3 balai	4 balai	5 balai
Vaikų žaidimai	1	3	10	11	8
Laisvalaikio pomėgiai	0	6	8	12	7
Atskirų mokomųjų dalykų rezultatai	0	1	7	11	14
Bendraujant	1	1	8	11	12

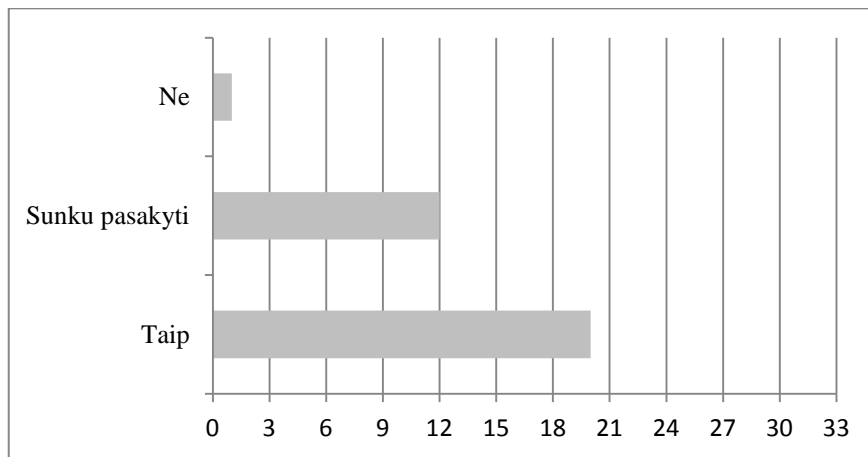
Apibendrinus 11 lentelės rezultatus, galima teigti, kad, respondenčių nuomone, atskirų mokomųjų dalykų rezultatai leidžia geriausiai atpažinti vaiko polinkius ir gebėjimus. Turint omeny, kad profesinis informavimas yra integruotas į mokomuosius dalykus (žr. 2 pav.), vadinasi, kad formuojantis vaiko pažinimo interesams atsiskleidžia ir profesiniai polinkiai bei gebėjimai.

Tam, kad profesinio informavimo paslaugos būtų teikiamos kokybiškai, reikia nuolatos tobulinti savo kompetencijas. Respondenčių paklausus, ar tam yra suteikiamos galimybės, atsakymai pasiskirstė taip:

- 18 atsakė teigiamai, pvz.: *yra sudaromos sąlygos lankyti seminarus; rengiami įvairūs kvalifikacijos tobulinimo kursai; yra organizuojami seminarai, pažintinės – edukacinės išvykos susitikimai su įvairių profesijų žmonėmis;*
- 15 respondenčių teigimu, galimybių tobulintis nėra, nes, jų žodžiais: *tokie seminarai nesiūlomi; jei būtų organizuojamas seminaras – dalyvaučiau; jos dalijasi patirtimi su kolegomis ir atsakingais darbuotojais; tobulinasi savarankiškai, stengiasi, domisi, ieško informacijos internete ir spaudoje.*

Iš tokių atsakymų susidaro įspūdis, kad respondentės domisi ir noriai dalyvautų įvairiuose seminaruose ar kursuose, siekdamos įgyti kompetencijų profesinio informavimo srityje, tačiau tam

ne visada yra suteikiamos galimybės. Tačiau kokių galimybių jos tikisi, detaliau anketinėje apklausoje nepaaiškinta. Galima būtų numanyti, kad mokyklos administracija neskiria pakankamai dėmesio kvalifikacijai mokinių profesiniam informavimui organizuoti tobulinti, tačiau 7 paveikslo duomenys tokios prielaidos nepatvirtina.

7 pav. Mokytojų nuomonės apie mokyklos administracijos dėmesį kvalifikacijai mokinių profesiniam informavimui tobulinti pasiskirstymas (N=33)

Apibendrinus šios tyrimo dalies rezultatus galima teigti, kad profesinio informavimo teikimas pradinėse klasėse yra integruotas į mokomuosius dalykus, tad papildomai dėmesio skiriama nėra. Mokytojų nuomone, veikla per pamokas leidžia geriausiai atpažinti vaiko polinkius ir gebėjimus. Svarbiausi veiksniai lemiantys vaikų profesinį pasirinkimą – šeima, asmeniniai gebėjimai bei masinės komunikacijos priemonės. Respondentės mano, kad jų veikla – bene mažiausiai turinti įtakos, tad nėra suinteresuotos skirti papildomai laiko profesiniam informavimui. Jų aiškinimu, vien profesinio informavimo integravimo į mokomuosius dalykus nepakanka, būtina įtraukti vaikus į įvairias pažintines veiklas: darbinę, žaidybinę, tyrinėjamąją. Būtent tai yra vienas pagrindinių profesinių informavimo metodų, kurį taikant paslauga tampa efektyvesnė. Respondentės domisi ir noriai dalyvautų įvairiuose seminaruose ar kursuose, siekdamos įgyti kompetencijų profesinio informavimo srityje, tačiau tam, jų nuomone, ne visada yra suteikiama galimybių.

2.4. Tėvų požiūris į jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų profesinį informavimą

Kaip minėta šio darbo 1.4.2. poskyryje, karjeros planavimas prasideda jau vaikystėje, tad itin svarbų vaidmenį renkantis profesinę kryptį atlieka tėvai, kurie vaikams perduoda šeimos ir tautos tradicijas, skiepija žmogiškąsias vertybes, paruošia juos visaverčiam visuomeniniam ir bendruomeniniam gyvenimui (žr. 31 p.), M. Barkauskaitės ir K. Mišeikytės (2003) atlikto tyrimo išvadose taipogi konstatuojama, kad pradinių klasių moksleiviai geba informaciją rinkti įvairiapusiškai, o vieni iš pagrindinių pagalbininkų čia – tėvai (žr. 34 psl.).

Iš šiame tyrime dalyvavusių 110 pradinių klasių mokinių tėvų taipogi sutinka, kad jau pradinėse klasėse vaikas turi susipažinti su profesijomis (67%), nors trečdaliui tėvų (33%) tai neatrodo aktualu.

Kadangi vaikų polinkiai ir interesai išryškėja nuo mažens, tai tėvai juos gali pastebėti geriausiai. Kaip rašė R. Kriščiūnaitė ir A. Smailys (2011), didžiausią įtaką vaikams daro tėvų gyvenimo pavyzdys, jų reakcijos į vaikų pasiekimus, polinkius ar svarbių klausimų sprendimą. Formuojantis vaiko pažinimo interesams, svarbu laiku išgirsti ir tinkamai reaguoti suteikiant informaciją pagal vaiko brandumo lygį (žr. 32 p.).

Pasiteiravus tėvų, ar jie yra pastebėję savo vaiko gebėjimus ar polinkius kokiais nors veiklai, 65% atsakė teigiamai, tačiau net 35% respondentų mano, kad jaunesnysis mokyklinis amžius – dar per anksti spręsti apie kokius nors ryškesnius vaiko gebėjimus. Galime manyti, kad būtent ši nuostata, lėmė dalies respondentų teigimą, kad pradinių klasių mokiniams profesinis informavimas nėra aktualus. Visgi į vaiko gebėjimus ir polinkius tėvai dėmesį atkreipia (12 lentelė).

12 lentelė

Vaiko gebėjimų ir polinkių vertinimas (tėvų nuomonė, N=110)

	1 balas	2 balai	3 balai	4 balai	5 balai
Vaikų žaidimai	5%	5%	15%	26%	48%
Laisvalaikio pomėgiai	2%	5%	19%	22%	52%
Bendruojant	-	5%	15%	27%	52%
Atskirų mokomųjų dalykų rezultatai	2%	12%	22%	24%	41%
Kita.....	1		1		1

Kaip matyti, *bendravimas* su vaiku, tėvų nuomone, yra pagrindinė prielaida vaiko gebėjimams ir polinkiams atsiskleisti (52%), mažiausiai apie vaiko polinkius, tėvų nuomone, galima spręsti iš vaiko atskirų mokomųjų dalykų rezultatų (41%). Tokia nuomonė prieštarauja

mokytojų teigimui (žr. 11 lentelė), kad veikla per pamokas leidžia geriausiai atpažinti vaiko polinkius ir gebėjimus.

Skiltyje „Kita“ tėvų nurodyta: *žinant tam tikrus vaiko charakterio bruožus* savaime išryškėja vaiko gebėjimai, o užklasinė veikla – *dainuojant, dalyvaujant įvairiuose renginiuose* ir popamokinė veikla – *leidžiant lankyti kuo daugiau būrelių*, taip pat suteikia galimybę atpažinti vaiko gebėjimus.

Apibendrinant galime teigti, kad palankiausia sąlyga atpažinti vaiko gebėjimus vyksta remiantis tėvų ir vaikų artimų santykiu pagrindu – bendraujant. Kaip rašyta 4.1.2. poskyryje, pokalbiai apie karjerą ir su ja susijusius dalykus suteikia vertingos informacijos apie profesijas ir su ja susijusius vaidmenis ir veiklas. Tėvų meilė – visavertės asmenybės sklaidos sąlyga. Karjeros planavimas yra nuolatinis tobulėjimo procesas, tad norėdami padėti savo vaikams, tėvai turėtų suvokti savo vaiko poreikius.

Nors vaikų pažangumą tėvai vertina kaip mažiausiai palankią sąlygą gabumams atsiskleisti, visgi paklausus, kokie mokomieji dalykai vaikams labiausiai sekasi (13 lentelė), atsakymo nežinojo tik 1% respondentų.

13 lentelė

Tėvų nuomonės apie sėkmingiausius vaiko mokomuosius dalykus pasiskirstymas (N=110)

Mokomasis dalykas	Tėvų atsakymai, %
Matematika	27%
Muzika	21%
Dailė	15%
Lietuvių kalba	13%
Užsienio kalba	12%
Pasaulio pažinimas	11%
Kūno kultūra	10%
Tikyba	2%
Nežinau	1%

Tėvų nuomone, labiausiai jų vaikams sekasi matematika (27%) bei meniniai dalykai – muzika (21%) ir dailė (15%). Mažiausiai – kūno kultūra (10%) ir tikyba (2%). Remiantis šiais rezultatais, galima manyti, kad pažangumas iš konkrečių mokomųjų dalykų atskleidžia vaiko polinkius: vaikas, linkęs į tiksliuosius mokslus, ar yra meniškos prigimties. Visgi tėvų ir vaikų nuomonė šiuo klausimu sutampa tik iš dalies (žr. 2 pav. – vaikai mėgstamiausiomis pamokomis įvardijo matematiką ir kūno kultūrą).

Kaip buvo iliustruota 11 lentelėje, bendraujant, tėvų nuomone, labiausiai atsiskleidžia vaiko pomėgiai ir lūkesčiai, tad natūralu, kad į klausimą apie pokalbius su vaiku, kuo jis svajoja būti užaugęs, net 86% tėvų atsakė teigiamai. Visgi 14% respondentų apie vaiko įsivaizduojamą būsimą

profesiją nesikalba. Paaiškinti galima būtų ankstesnio klausimo atsakymu, kad, jų nuomone, pradinukui tai nėra aktualu, nes jis dar per mažas.

Kaip buvo minėta 1.4.2. poskyryje, iš vaikų žaidimų, laisvalaikio pomėgių ir kt. galima numanyti, į kokias profesijas jis yra linkęs: į praktines profesijas, į profesijas susijusias su bendravimu ir organizavimu, su gamta ar su ženklų sistemomis ir informacija susijusias profesijas, o galbūt jis turi polinkį į meną. Pasiteiravus tėvų nuomonės kuo galėtų būti užaugęs jų vaikas, didžioji dauguma teigė, kad **spręsti dar anksti**, pvz.: *jo pomėgiai dar gali keistis; vaikas dar per mažas; pomėgiai plečia vaiko išsilavinimą, kol užaugs dar ne kartą pakeis profesijos pasirinkimą; dar nežinau; aiškios vizijos dar nėra; bet kuo; dar nėra išryškėję polinkiai, todėl negalėčiau pasakyti; dar nėra nuomonės; pradinukų pomėgiai ir gebėjimai dar labai kintantis dalykas, nes ateityje atsivers platesnis galimybių spektras, kuris apsisprendimą ir pomėgius gali smarkiai pakoreguoti, nors pamatiniai dalykai gali išlikti ir panašūs; manau, jis galės rinktis ne iš vienos profesijos, nes yra komunikabilus, greitai įsisavinantis naujoves.*

Tik keletas tėvų (2%) įvardijo **konkretesnius vaikų polinkius**, pvz.: *manau, kad dirbs su gyvūnais, nes jam nuo mažens patinka studijuoti dinosauro pasaulį; aš labai tikiuosi, kad išsipildys mano vaiko svajonė būti stiuardese; galėtų dirbti su vaikais, nes labai myli ir moka užsiimti su vaikais; pomėgiai keičiasi, todėl mėgdžioja mamos profesiją.*

Kai kurie respondentai pabrėžė, kad **tai bus savarankiškas paties vaiko pasirinkimas**: *tai bus paties vaiko asmeninis pasirinkimas; jo pasirinkimas bus teisingas; mano manymu visos profesijos yra geros, svarbiausia, kad iš viso norėtų ką nors dirbti.*

Nors, didžioji dalis tėvų yra pastebėję vaiko gebėjimus ir polinkius **konkrečiai** veiklai, tačiau nesureikšmina jų ir negalvoja, kad būtent tai gali lemti ateities profesiją, nors ir neatmeta minties, kad „*pamatiniai dalykai*“ gali išlikti. Tad toliau tyrime aiškintasi tėvų nuomonę, į ką, jų manymu, reikėtų orientuotis teikiant vaikams informaciją apie profesijas. Atsakydami į šį klausimą respondentams galėjo pažymėti tris tinkamiausius variantus (14 lentelė).

14 lentelė

Tėvų nuomonės, į ką reikia orientuotis teikiant vaikams informaciją apie profesijas, pasiskirstymas (N=110)

Teiginys	Atsakymai, %
Per įvairias veiklas padėti vaikui pažinti save	71%
Supažindinti su darbo reikšme žmogaus gyvenime	49%
Supažindinti su profesijų įvairove	47%
Ugdyti individualius gebėjimus	47%
Įtraukti į įvairias pažintines veiklas (darbinę, žaidybines, tyrinėjamąją)	47%
Formuoti teigiamą požiūrį į darbą	38%

Dauguma tėvų (71%) teigia, kad, teikiant informaciją apie profesijas, svarbiausia įvairių veiklų metu padėti vaikui pažinti save. Tik 38% mano, kad teikiant informaciją apie profesijas būtina formuoti teigiamą požiūrį į darbą. Atsižvelgiant į mokytojų atsakymus (žr. 9 lentelė), matyti, kad būtent teigiamo požiūrio į darbą formavimą jie priskiria tėvams, kaip vieną svarbiausių veiklų, tad šiuo požiūriu tėvų ir mokytojų nuomonės nesutapo.

Iš mokytojų atsakymų apie pradinukų profesinį informavimą galima buvo daryti išvadą, kad informacija apie profesijas yra integruojama į mokomuosius dalykus ir įtraukiant vaikus į įvairias pažintines veiklas, kurių metu padedama vaikui pažinti save. Pasiteiravus tėvų nuomonės, kaip pradinėse klasėse turi būti teikiama informacija apie profesijas, atsakymai pasiskirstė taip:

- 67% mano, kad efektyviausias informacijos poveikis būtų, jei vaikai galėtų „gyvai“ išgirsti atskirų profesijų atstovų pasakojimus apie savo darbą;
- 35% pažymėjo, kad pakankamai būtų žinių, išgirstų per pamokas,
- 21% išskyrė ekskursijas,
- 2% įsitikinę, kad pradinėse klasėse tokią informaciją teikti yra *per anksti, nes vaikams neįdomu*; „teorija“ vaikams tuo pat „išgaruoja“ iš galvos arba tiesiog „nežinau“.

Nors daugumos tėvų manymu, įvairių specialybių atstovų pasakojimai vaikams būtų efektyviausia priemonė susipažinti su profesijomis, susitikti su klasės vaikais, kad papasakotų apie savo profesiją, sutiktų maždaug pusė apklausoje dalyvavusių tėvų (48%), kiti atsisakytų, motyvuodami tam neturintys laiko (46%), 5% negalėtų, nes neturi specialybės.

Kaip buvo rašyta 1.4.2. poskyryje, didelę įtaką sprendžiant vaiko karjeros klausimus turi išankstinės tėvų nuostatos bei jų asmeniniai lūkesčiai, ribojantys profesijos pasirinkimo galimybes. Kai kurie tėvai, savo vaiko asmenyje mato antrąjį „Aš“, tad visomis išgalėmis stengiasi, kad vaikas įgyvendintų jų neišsipildžiusias svajones. Visgi iš tėvų atsakymų galima suprasti, kad giminėje nėra tradicijos „paveldėti“ profesiją (95% paneigė šią nuostatą). Tik 5% tėvų atsakė, kad tradicija perduoti profesiją iš kartos į kartą yra būdinga jų šeimai ir paminėjo tokias „paveldimas“ profesijas: *matematikas; vaikų darželio auklėtoja; stalius; gydytoja; mokytoja; statybininkas; ūkininkas*.

Visgi daugumą pusė tyrime dalyvavusių tėvų (52%) galvoja, kad teks patarti vaikui profesijos pasirinkimo klausimais, kita pusė (48%) kol kas įsitikinę, kai tai bus individualus vaiko sprendimas.

Apibendrinant galime teigti, kad daugumos tėvų nuomone, profesinis informavimas yra reikalingas pradinėse klasėse, nors yra manančių, jog jaunesnysis mokyklinis amžius – dar per anksti spręsti apie kokius nors ryškesnius vaiko gebėjimus. Nors mokytojų nuomone, būtent tėvai turėtų formuoti teigiamą požiūrį į darbą, tėvų manymu, pagrindinė jų veikla profesinio informavimo kontekste – suteikti galimybių vaikui pažinti save. Daugumos tėvų manymu, įvairių profesijų atstovų pasakojimai vaikams būtų efektyviausia priemonė susipažinti su profesijomis, tačiau beveik pusė jų nerastų laiko susitikti su klasės vaikais, kad papasakotų apie savo profesiją.

IŠVADOS

1. Profesinis informavimas – profesinio konsultavimo forma, kai teikiamos ne profesinio konsultavimo, bet informavimo paslaugos. Profesinio informavimo tikslas – „teoriniu“ ir „praktiniu“ lygmeniu brandinti vaiko sąmonėje profesinius ketinimus. „Teorinis“ informuotumas – teikiama informacija apie konkrečios profesijos specifiką, bendravimas su profesijos atstovais, profesinės veiklos stebėjimas ir pan., „praktinis“ informuotumas – profesinio veikimo skatinimas. Išskirtini tokie jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų profesinio informavimo pradinėje mokykloje teoriniai aspektai:

- Nors pradinių klasių mokinys galutinio profesinio sprendimo priimti dar nėra pajėgus, tačiau suteikiant pakankamai informacijos apie profesijas, galima sistemingai ugdyti vaiko gebėjimą pasirinkti savo pomėgius atitinkančią profesinę veiklą.
- Pradinukų profesiniai lūkesčiai priklauso nuo vidinių veiksnių – vaiko prigimtinių galių, charakterio tvirtumo ir anksti pasireiškiančių specifinių gebėjimų, tad svarbu kuo išsamiau ir visapusiškiau atskleisti kiekvienos profesijos turinį. Svarbiausi veiksniai lemiantys vaikų profesinį pasirinkimą – šeima, profesinis ugdymas mokykloje, socialinė aplinka bei masinės komunikacijos priemonės.
- I–IV klasių mokiniams yra teikiama pažintinė informacija apie darbą ir profesijų įvairovę.
- Pradiniame ugdymo etape (I–IV klasė) karjeros projektavimo kontekste įgyjami asmeniniai socialiniai mokymosi gebėjimai: labai svarbu vaikus supažindinti su ateityje galimu profesijos pasirinkimu, jo numatymo ir planavimo būdais bei ryšį su asmeninėmis savybėmis – padėti vaikui pažinti save, ugdant karjeros kompetencijas.
- Atsižvelgiant į jaunesniojo mokyklinio amžiaus tarpsnio psichologines ypatybes, I–IV klasių mokiniams profesinio informavimo paslaugas rekomenduojama teikti formuojant supratimą apie darbo reikšmę asmeniniame ir visuomeniniame gyvenime, skatinant pažintinius interesus per įvairias veiklas.
- Rekomenduotinos profesinio informavimo veiklos kryptys: supažindinti su darbo reikšme žmogaus gyvenime; organizuoti pažintines ekskursijas bei susitikimus su tėvais, atstovaujančiais įvairias profesijas; įtraukti mokinius į įvairias pažintines veiklas (darbinę, žaidybines, tyrinėjamąją); supažindinti su įvairiomis profesijomis per klasės valandėles ir pamokas.
- Pradinių klasių mokytojas profesinio informavimo paslaugas vaikams turi teikti nuosekliai, supažindindamas su profesijų įvairove ir mokydamas orientuotis joje.

Epizodiškai susipažinti su profesijomis galima per visas pamokas. Ugdomos profesinės kompetencijos pradinėse klasėse nėra siejamos su karjera, tačiau sistemingai jas ugdant, jos bus naudingos karjeros apsisprendimo klausimais, kaip ir bendrosios kompetencijos – kasdieninėje veikloje.

2. Tyrimu nustatyti tokie jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų profesinio informuotumo aspektai:

- Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikai žino nemažai profesijų, tačiau neretai painioja profesijos ir statuso pavadinimus / įvardijimus.
- Nežinodami, kaip tiksliai įvardyti vieną ar kitą profesiją, pagal būdingus ir artimus sąvokai požymius sugalvoja savo pavadinimus.
- Įvardydami savo galimą būsimą profesiją, jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikai vadovaujasi pomėgiais ir polinkiais, šeimos narių pavyzdžiu.
- Greta to daugelio atsakymuose akcentuojama *geras uždarbis*.
- Jei reikėtų dabar ketvirtokams rintis profesijas, populiariausios būtų susijusios su *bendravimu ir organizavimu*.

3. Remiantis tyrimo rezultatais, galima išskirti dvejopas mokytojų nuostatas į profesinį informavimą pradinėse klasėse:

- Viena pusė tyrime dalyvavusių mokytojų nėra suinteresuoti skirti papildomai dėmesio profesiniam informavimui, nes mąno turį mažiausiai įtakos vaikų ateities profesiniams sprendimams. Tai, jų manymu, – tėvų prerogatyva. Kitos pusės nuomone, jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų profesinis informavimas – svarbus dalykas.
- Pagrindinės mokytojų įvardytos profesinio informavimo kryptys: ekskursijos į įvairias įmones ir organizacijas; klasės valandėlės, per kurias vaikai supažindinami su profesijomis; susitikimai su skirtingų profesijų vaikų tėveliais.
- Mokytojų nuomone, būtent tėvai, kalbėdami su vaikais apie profesijas, pirmiausiai turėtų formuoti teigiamą požiūrį į darbą – pradinėse klasėse ugdomas teigiamas požiūris į darbą, akcentuojamas darbo reikšmingumas formuoja poreikį būti naudingu visuomenei. Tačiau ši nuomonė nesutampa su tėvų pozicija.
- Dažniausiai pradinių klasių mokytojos, organizuodamos profesinį informavimą, bendradarbiauja ne su socialiniais pedagogais, PIT centrų darbuotojais, bet su tėvais.

4. Tėvų požiūrį į profesinį vaikų informavimą apibūdina tokios pozicijos:

- Tėvai pernelyg neakcentuoja profesinio informavimo pradinėse klasėse svarbos. Nors, didžioji dalis tėvų yra pastebėję vaiko gebėjimus ir polinkius *konkrečiai*

veiklai, tačiau nesureikšmina jų ir negalvoja, kad būtent tai gali lemti ateities profesiją, nors ir neatmeta minties, kad „*pamatiniai dalykai*“ gali išlikti.

- Tėvų manymu, įvairių profesijų atstovų pasakojimai vaikams būtų efektyviausia priemonė mokykloje susipažinti su profesijomis. Visgi beveik pusė apklausoje dalyvavusių tėvų nerastų laiko ateiti į klasę, kad papasakotų apie savo profesiją.
- Skirtingai nei mokytojai, tėvai nesureikšmina teigiamo požiūrio į darbą formavimo, vaikams teikiant informaciją apie profesijas, jų manymu, svarbiausia per įvairias veiklas padėti vaikui pažinti save.

Apibendrinus tyrimo rezultatus, galima daryti išvadą, kad tyrimo hipotezė pasitvirtino – dėmesys profesiniam informavimui pradinėse klasėse nėra pakankamas, nes tik maždaug pusė pradinių klasių mokytojų rūpinasi, kaip nuosekliai, kryptingai organizuoti profesinį informavimą pradinėse klasėse, tuo tarpu kita pusė apsiriboja tik epizodiniu profesiniu informavimu, dažniausiai per mokomųjų dalykų pamokas, neskirdami šiai veiklai papildomai laiko; tėvų požiūriai į profesinį informavimą taipogi yra skirtingi.

REKOMENDACIJOS

1. Mokyklai:

- Organizuoti mokytojams kursus, seminarus profesinio informavimo tematika, kad jie įgytų / gilintų savo kompetencijas šioje srityje.
- Sudaryti sąlygas ir organizuoti profesinį veiklinimą mokykloje, rengiant konferencijas ir seminarus profesinio informavimo tematika, įtraukiant pradinių klasių mokytojus ir mokinius.

2. Mokytojams:

- Aktyviai bendradarbiauti su įvairių profesijų atstovais, tėvais bei mokyklos bendruomene, suteikiant galimybę vaikams išsamiau susipažinti su profesijomis, organizuoti išvykas ir neapsiriboti vien pamokine veikla.
- Skatinti tėvus domėtis ir aktyviai įsitraukti į profesinio informavimo veiklą.

Tėvams:

- Rodyti iniciatyvą ir aktyviau bendradarbiauti su mokytojais, padėti jiems organizuoti ekskursijas, išvykas į darbovietes.

LITERATŪRA

1. Antanaitienė A., Sajienė L. (2012a). Bendrojo ugdymo mokyklų ir profesinio mokymo įstaigų vaidmuo mokinių profesiniam apsisprendimui: situacija ir pagrindinės problemos. *Acta Paedagogica Vilnensia*. Nr. 29. P. 133–143.
2. Antanaitienė A., Sajienė L. (2012b). Profesinio apsisprendimo formavimo(si) išorinė ir vidinė prielaidos. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*. Nr. 21. P. 30–41.
3. Antanaitienė A., Sajienė L. (2012c). Tikslingo profesinio apsisprendimo skatinimas šiuolaikinėje ugdymo paradigmoje. *Tiltai*. Nr. 2. P. 71–81.
4. Augienė D. (2009). *Karjera: nuo profesijos pasirinkimo iki profesinės veiklos organizacijoje*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
5. Banevičiūtė B., Burneikaitė N., Gadliauskienė V. ir kt. (2009). *Pradinio ugdymo metodinės rekomendacijos*. Vilnius. Prieiga per internetą:
<<http://www.upc.smm.lt/ugdymas/pradinis/rekomendacijos/>> [Žiūrėta: 2013-09-25].
6. Barkauskaitė M., Mišeikytė K. (2003). Pradinių klasių moksleivių pažintiniai interesai informacinės visuomenės sąlygomis. *Pedagogika*. Nr. 67. P. 98–103.
7. Barkauskaitė M., (2007). Profesinio rengimo realijos. Profesinis konsultavimas ir orientavimas šiuolaikinio profesinio rengimo kontekste. *Acta Paedagogica Vilnensia*. Nr. 18. P. 107–109.
8. Boyd D., Bee H. (2011). *Augantis vaikas*. Vilnius: UPC.
9. Danilevičius E., (2008). Karjeros projektavimo ir karjeros planavimo ugdymo edukologinės prielaidos. *Pedagogika*. Nr. 92. P. 115–110.
10. Danilevičius E., (2008), Mokinių racionalaus profesijos pasirinkimo metodikos – socialinio ugdymo tobulinimo veiksnys. *Socialinis ugdymas*. Nr. 6(17). P. 41–53.
11. Damkauskienė A. (2006). *Karjeros planavimas prasideda jau mokykloje*. Vilnius: Persona Optika.
12. Europos Sąjungos projektas „Profesinio orientavimo sistemos sukūrimas ir diegimas“. Nr. ESF-2.4.-065, patvirtintas Lietuvos mokinių informavimo ir techninės kūrybos centro direktoriaus 2008 m. sausio 31d. įsakymu R1 -29. [žiūrėta:2013-10-02]. Prieiga per internetą:
<http://skc.vdu.lt/downloads/prof_orient/profesinio_informavimo_ir_karjeros_planavimo_gebejimu_ugdymo.pdf>.
13. Grabauskienė A. (2005). Demokratėjančios visuomenės poveikis mokyklai. *Lietuvos katalikų mokslo akademijos suvažiavimo mokslo darbai*. T. 19. P. 735–741.
14. Hoppin J. M., Splete H.H. (2013). The Career development falisitor Project. *The career development quarterly*. Vol. 61. Prieiga per internetą:
<<https://www.google.lt/#q=search.ebscohost.com>>. [Žiūrėta: 2013-09-15].

15. Indrašienė, V., Rimkevičienė, V., Gaigalienė, M., Railienė, A., Grinytė, L. (2006). *Mokinių profesinis informavimas, konsultavimas ir orientavimas mokyklose*: Tyrimo ataskaita. Vilnius. Prieiga per internetą:
http://www.euroguidance.lt/uploads/files/mokiniu_prof_inf_kons_or_mokyklose_2006.pdf
16. Indrašienė V., Grinytė L.(2007a). Klasės auklėtojo veikla organizuojant mokinių profesinį informavimą, konsultavimą ir orientavimą mokykloje. *Socialinis ugdymas*. Nr. 3(14). P. 51–59.
17. Indrašienė V., Grinytė L. (2007b). Tėvų požiūris į profesinį orientavimą bendrojo lavinimo mokykloje. *Pedagogika*. Nr.87. P. 119–124.
18. Yun-Jeong Shin, Kelly K. R. (2013). Cross – Cultural Comparison of the effects of optimism, intrinsic motivation, and family relations on vocational. *The career development quarterly*. Vol. 61. P. 141–160. Prieiga per internetą: <<https://www.google.lt/#q=search.ebscohost.com>>. [Žiūrėta: 2013-09-01].
19. Jankevičius S. (2001). Informacijos vaidmuo, plėtojant moksleivių profesinį apsisprendimą. *Acta Paedagogica Vilnensia*. Nr. 8. P. 263–267.
20. Jovaiša L. (2002). *Edukologijos įvadas*. Vilnius: VU leidykla.
21. Jovaiša L. (2004). Veikimo aktyvumo įgymiai ir jų ugdymas. *Acta Paedagogica Vilnensia*. Nr. 12. P. 118–135.
22. Jovaiša L. (2007). *Enciklopedinis edukologijos žodynas*. Vilnius: Gimtasis žodis.
23. Jovaiša L. (2009). *Profesinio orientavimo ir konsultavimo psichologija*. Vilnius: Agora.
24. *Kaip pagrįstai ir atsakingai pasirinkti profesiją*. Psichologai.lt. Prieiga per internetą: <<http://psichologai.lt/kaip-pagristai-ir-atsakingai-pasirinkti-profesija/>>. [Žiūrėta: 2013-08-06].
25. *Karjeros projektavimo vadovas: sistemos, teorijos, praktika ir terminologija penkiose Europos šalyse* (2005). Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
26. Kalesnikienė D., Saylik A., (2013). Mokytojo vaidmens kaita IKT pradinėse klasėse. *Žvirblių takas*. Nr. 1. P. 32–42.
27. Kelmės „Kražantės“ progimnazija. Prieiga per internetą:
<<http://www.krazante.kelme.lm.lt/news.php#>>
28. Kietavičienė O., Barkauskaitė M. (2008). Profesinio orientavimo, konsultavimo ir informavimo vadyba vidurinėje mokykloje. *Edukacinės studijos*. Nr. 3. P. 52–59.
29. Kriščiūnaitė R., Smailys A. (2011). *Kaip padėti vaikui renkantis karjerą*: Vadovas tėvams. Švietimo mainų paramos fondas. Prieiga per internetą:
<http://www.smpf.lt/uploads/documents/docs/765_49d90e69e691ba42855c19b7d3ca8afc.pdf>
[Žiūrėta: 2013- 08-02].

30. Lawson K., Hartley C.J., (1976). The vocational aspirations subnormal children. *Occupational psychology*. Vol. 41. P. 141–160. Prieiga per internetą:
<<https://www.google.lt/#q=search.ebscohost.com>>. [Žiūrėta: 2013-08-02].
31. *Lietuvos mokinių informavimo informacijos sklaidos metodinės rekomendacijos*. (2009). Prieiga per internetą:
<<https://www.google.lt/#q=Profesinio+informavimo+informacijos+sklaidos+metodines+rekomendacijos>>.
32. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas. 2011 m. kovo 17d. Nr. XI-1281, Vilnius. [žiūrėta: 2013-09-26]. Prieiga per internetą:
<<http://www.euroguidance.lt/svietimas-ir-orientavimas/teisiniai-dokumentai>>
33. *Mano vaikas renkasi karjeros kelią*: Mokomoji medžiaga karjeros konsultantams, dirbantiems su tėvais vaikų karjeros planavimo procese bei siekiantiems profesinio tobulėjimo. (2012). Gruzdienė E. (Red.). Prieiga per internetą:
<<http://uks.lmnc.lt/supadmin/kiti/kpsedit/dokum/files/Mano%20vaikas%20renkasi%20karjeros%20kelia.pdf>>. [Žiūrėta: 2013-08-24].
34. Maslow A. (1970). *Motyvacija ir asmenybė*. Vilnius: Apostrofa.
35. Nazelskis E. (2013). Profesinio veiklinimo būtinybė, Lietuvoje formuojant karininko profesijos pasirinkimo motyvaciją. *Globalizacijos iššūkiai ugdymo procesui: visuomenė ir kariuomenė*. P. 113–127. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija.
36. Nazelskis E. (2010). Profesinis orientavimas švietimo ir verslo plėtros kontekste. *Acta Paedagogica Vilnensia*. Nr. 25. P. 100–109.
37. Paškevičienė J. (Red.) (2005). Švietimas ir profesinis orientavimas Lietuvoje. ES Leonardo da Vinčio programos koordinavimo paramos fondas. Prieiga per internetą:
<<http://www.manager.lt/content/files/76188917748304f1ed7327.pdf>> [Žiūrėta 2013-02-10].
38. Pileckaitė-Markovienė M. (2003). Skirtingo pažangumo jaunesniųjų moksleivių savivertės, mokymosi motyvacijos ir mokyklinio nerimastingumo ypatumai. *Pedagogika*. Nr. 67. P. 84–91.
39. Pociūtė B., Isiūnaitė V. (2011). Profesijos pasirinkimo problemos ir asmenybės savybės. *Psichologija*. Nr. 43. P. 78–91.
40. Pociūtė B. (2010). Leono Jovaišos indėlis į profesinio orientavimo tyrimus ir praktiką. *Acta Paedagogica Vilnensia*. Nr. 25. P. 43–56.
41. Porfeli E. J., Hartung P. J., Vondracek F. W. (2008). Children's vocational development: a research rationale. *The career development quarterly*. Vol. 57. Prieiga per internetą:
<<https://www.google.lt/#q=search.ebscohost.com>>. [Žiūrėta 2013-07-22].

42. *Profesinės karjeros planavimo gebėjimų ugdymo d metodika.* (2008). Vilnius. Prieiga per internetą:
http://skc.vdu.lt/downloads/prof_orient/profesines_karjeros_planavimo_gebejimu_ugdymo_d_metodika.pdf
43. *Profesinio informavimo A metodika.* (2008). Vilnius. Prieiga per internetą:
<http://uks.lmnsc.lt/images/Dokumentai/6%20Profesinio%20informavimo%20A%20metodika.pdf>
44. *Profesinio informavimo ir konsultavimo paslaugų teikimo reikalavimų aprašas.* (2005). Vilnius. Prieiga per internetą:
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=255801&p_query=&p_tr2=2.
[Žiūrėta 2013-08-20].
45. *Profesinio informavimo standartas.* (2007). Vilnius. Prieiga per internetą:
<<http://tar.tic.lt/Default.aspx?id=2&item=results&aktoid=B335DD4C-FB28-4A7F-8AD6-68215B3031CC>>. [Žiūrėta 2013-08-20].
46. *Profesinio konsultavimo metodinės rekomendacijos profesijos konsultantams.* (2008). Prieiga per internetą:
<http://skc.vdu.lt/downloads/prof_orient/profesinio_konsultavimo_metodines_rekomendacijos_profesijos_.pdf> [Žiūrėta 2013-08-20].
47. *Profesinio orientavimo strategija.* (2003). Prieiga per internetą:
<<http://www.euroguidance.lt/svietimas-ir-orientavimas/teisiniai-dokumentai>> [Žiūrėta 2013-09-12].
48. *Profesinio orientavimo vykdymo tvarkos aprašas.* (2012). Prieiga per internetą:
<http://www.mukis.lt/lt/profesinio_orientavimo_paslaugos_mokyklose/dokumentai.html>
[Žiūrėta 2013-09-12].
49. Pukelis K., Garnienė D. (2003). Moksleivių ugdymas karjerai: padėties analizė ir perspektyvos bendrojo lavinimo mokykloje. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*. Nr. 7. P. 24–35.
50. Pukelis K., Pileičikienė N. (2012). Profesinio informavimo taškų veiklos kokybės vertinimas ir gerinimas: problemos ir perspektyvos. *Pedagogika*. Nr. 105. P. 20–29.
51. Pukelis K. (2008). *Profesinio informavimo ir konsultavimo darbo vadovas*. I tomas. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
52. Railienė A. (2007). Mokinių požiūris į profesinio orientavimo organizavimą bendrojo lavinimo mokykloje. *Pedagogika*. Nr. 88. P. 50–56.
53. Railienė A. (2011). Profesijos patarėjo veiklos profesinio orientavimo sistemoje prielaidos. *Socialinis darbas*. Nr. 10(2). P. 157–167.

54. Rudžinskienė R., Paulauskaitė L. (2012). Karjeros projektavimo gebėjimų ugdymas. *Studijos šiuolaikinėje visuomenėje*. Nr. 3(1). P. 203–212.
55. *Socialinio pedagogo terminų žodynelis*. Prieiga per internetą:
<<http://www.senoji.vpu.lt/socpedagogika/zodynelis/p.html>>. [Žiūrėta: 2013-10-05].
56. Sokolova A., Stanišauskienė V. (2007). Profesinio orientavimo sistemos Lietuvoje teorinės ir politinės prielaidos. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*. Nr. 13. P. 226–238.
57. Stanišauskienė V. (2004). *Rengimosi karjerai proceso socioedukaciniai pagrindai*. Kaunas: Technologija.
58. Stanišauskienė V., Naseckaitė A. (2012). *Ugdymas karjerai: Mokytojo knyga*. VšĮ „Tyrimų ir mokymų centras“. Lietuvos mokinių informavimo ir techninės kūrybos centras.
59. Surgėlienė J., Bankauskienė N. (2012). Bendrojo ugdymo mokyklos ir aukštosios mokyklos bendradarbiavimo galimybės padedant mokiniams planuoti karjerą. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*. Nr. 23. P. 76–86.
60. Šimelionienė A. (2008). *Kaip atpažinti vaiko gabumus?* Metodinės rekomendacijos pedagogams, švietimo pagalbos specialistams ir tėvams. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
61. Tidikis R. (2003). *Socialinių mokslų ir tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
62. *Ugdymo karjerai programa*. (2012). Prieiga per internetą: www.mukis.lt/
63. *Savokų žodinėlis. Ugdymo karjerai skyrius*. Prieiga per internetą:
<http://uks.lmnsc.lt/lt/savoku_zodynelis/G/>. Žiūrėta [2013-10-28].
64. Ustinavičiūtė L., Katkonienė A., Žemaitytė I. (2011). Veiksniai, susiję su sėkmingu karjeros planavimu ir profesijos pasirinkimu paauglystėje. *Socialinis darbas*. Nr. 10(2). P. 169–178.
65. Uzdila J. V., Zujienė N. (2007). Pradinio ugdymo pakopos mokinių profesiniai lūkesčiai. *Socialinis ugdymas*. Nr. 3 (14). P. 40–50.
66. *Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija*. Prieiga per internetą:
<http://www.smm.lt/uploads/documents/Veikla_strategija/VSS%20Seimui_2012-09-19.pdf>
[Žiūrėta:2013-09-26].
67. Zabulienė I., (2012). Profesinis orientavimas Rokiškio rajono ugdymo įstaigose. Prieiga per internetą: <[http://www.rokiskis.lt/download/6139/profesinis%20orientavimas\[1\]2.docx](http://www.rokiskis.lt/download/6139/profesinis%20orientavimas[1]2.docx)>
[Žiūrėta: 2013-10-28].
68. Žadeikaitė L., Railienė A. (2007). Socialinio pedagogo veiklos galimybės profesinio informavimo sistemoje. *Tiltai*. Nr. 3. P. 119–127.
69. Žadeikaitė L., Railienė A. (2009). Socialinio pedagogo kaip profesijos patarėjo veiklos funkcijos ir kompetencijos: teorinės prielaidos. *Socialinis ugdymas*. Nr. 8(19). P. 35–47.

70. Žukauskienė R. (2008). Kokybiniai ir kiekybiniai tyrimai. Prieiga per internetą: <<http://rzukausk.home.mruni.eu/wp-content/uploads/kokybiniai-ir-kiekybiniai-tyrimai1.ppt>>.
71. Борисенко С. Н. (2010). *Игровые технологии профессиональной ориентации младших школьников*. Prieiga per internetą: <http://festival.1september.ru/articles/591851/>
http://minobr.rkomi.ru/content/9621/17.08.2013_proforient_1_4.pdf
72. Викторова М. М. (2011). *Игровые технологии профессиональной ориентации младших школьников*. Сочи. [Žiūrėta: 2013-10-28]. Prieiga per internetą: <http://scro.ru/blocks/view.php?id=65&page=1>
73. Парфенова Ю. П. (2013). Специфика организации профориентационной работы с младшими школьниками. *Молодой ученый*. Nr. 6. P. 719–721. Prieiga per internetą: <http://www.moluch.ru/archive/53/7011/>.
74. Творожникова В. А., Ширяева Т. В., Костромина М. Н. (2011). *Первые шаги в профориентационной подготовке младших школьников: Методические рекомендации*. Сыктывкар. Prieiga per internetą: http://minobr.rkomi.ru/content/9621/17.08.2013_proforient_1_4.pdf
75. Файн Т. А. (Ред.). (2011). *Организация профориентационной работы в школе: Сборник инструктивно-методических материалов*. Биробиджан: ОблИПКПР. Prieiga per internetą: http://www.edueao.ru/index2.php?option=com_docman&task=doc_view&gid=106&Itemid=91.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

Mano vardas Rasa. Aš esu studentė, kuriai reikalinga Tavo pagalba.
Prašau užrašyti profesijas, kurias žinai. Kiekviena raidė yra profesijos pavadinimo pirmoji raidė.

A	B	D	E
G	K	L	M
P	S	T	V

Kokia pamoka ar pamokos Tau labiausiai patinka?

.....
.....

Kuo norėtum dirbti?

.....

Kodėl tokį darbą norėtum dirbti?

.....
.....
.....
.....
.....

Dėkoju Tau už atsakymus!

ANKETA

Mokinių profesinis informavimas pradinėse klasėse

Gerbiami Mokytojai, esu Rasa Vaitkutė, Šiaulių universiteto II kurso magistrantė. Atlieku tyrimą, kurio tikslas – išsiaiškinti, kaip organizuojamas jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų profesinis informavimas pradinėse klasėse. Jūsų nuomonė yra ypatingai svarbi.

Anketa yra anoniminė, todėl vardo ir pavardės nurodyti nereikia. Jūsų atsakymai bus naudojami tik mokslinio darbo tikslams.

1. Jūsų pedagoginio darbo stažas su pradinių klasių mokiniais:

Įrašykite metus

2. Kaip Jūs manote, ar mokiniams reikalingas profesinis informavimas pradinėse klasėse?

(jei atsakėte „taip“, pereikite prie 4 klausimo).

Taip.

Ne.

3. Kaip manote, nuo kokio amžiaus reikėti teikti profesinį informavimą mokiniams?

.....

4. Ar Jūsų klasėje skiriama pakankamai dėmesio vaikų profesiniam informavimui?

Taip, yra skiriamos papildomos valandos vaikų profesiniam informavimui.

Profesinis informavimas yra integruotas į kitus mokomuosius dalykus.

Profesinis informavimas yra nereikalingas pradinėje mokykloje ir jam skirti laiko nereikia.

5. Kaip manote, ar pradinėse klasėse įgytos žinios apie profesijas turės įtakos ateity darbinės veiklos pasirinkimui?

Taip, manau, kad turės.

Manau, kad neturės jokios įtakos, nes.....

.....

Kita.....

6. Kaip manote, kas labiausiai gali turėti įtakos pradinuko profesinių lūkesčių formavimui(si):

	Didelė įtaka	Maža įtaka	Neturi įtakos
Šeima			
Mokytojas			
Draugai			
Komunikacinės priemonės (TV, internetas)			
Socialinė aplinka			
Asmeniniai gebėjimai			
Kita.....			

7. Per kokias veiklas turėtų būti teikiamas profesinis informavimas ? (pažymėkite du labiausiai tinkančių atsakymų variantus).

- Per pamokas (epizodiškai).
- Kviečiant tėvelius papasakoti apie savo darbą / profesiją.
- Ekskursijose tėvelių darbovietėse.
- Žaidžiant profesinius vaidmeninius žaidimus.
- Kita.....

8. Kaip manote, į ką reikia orientuotis teikiant informaciją apie profesijas? (pažymėti 3 svarbiausius atsakymų variantus).

- Supažindinti su profesijų įvairove.
- Per įvairias veiklas, padėti vaikui pažinti save.
- Ugdyti individualius gebėjimus.
- Supažindinti su darbo reikšme žmogaus gyvenime.
- Įtraukti į įvairias pažintines veiklas (darbinę, žaidybines, tyrinėjamąją).
- Formuoti teigiamą požiūrį į darbą.

9. Kokius profesinio informavimo renginius organizavote:

	Kartą per metus	Dažniau nei kartą per metus	Niekada
Klasės valandėlės supažindinant su profesijų pasauliu			
Ekskursijos į įvairias įmones ir organizacijas			
Susitikimai su skirtingų profesijų vaikų tėveliais			
Kita.....			

10. Kaip manote, kokias savybes lavina vaidmeniniai žaidimai:

	Lavina	Mažiau lavina	Nelavina
Žingeidumą			
Savarankiškumą			
Komunikacinius gebėjimus			
Polinkį lyderiauti			
Elgesio normų suvokimą			
Socialines, kultūrinės vertybes			
Saviraiškos gebėjimus			
Meninius gebėjimus			
Kita.....			

11. Kaip manote, kas turi skirti daugiau dėmesio teikiant atitinkamą profesinę informaciją jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams: (kiekvienam teiginiui pažymėkite tik vieną atsakymo variantą)

	Tėvai	Mokytojai
Supažindinti su profesijų įvairove		
Per įvairias veiklas padėti vaikui pažinti save		
Ugdyti individualius gebėjimus		
Supažindinti su darbo reikšme žmogaus gyvenime		
Organizuoti pažintines ekskursijas		
Įtraukti mokinius į įvairias pažintines veiklas (darbinę, žaidybines, tyrinėjamąją)		
Formuoti teigiamą požiūrį į darbą		
Skatinti gerai mokytis		
Kita.....		

12. Ar bendradarbiaujate su tėvais, socialiniais pedagogais, PIT centrais organizuodami jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų profesinį informavimą?

- Taip, bendradarbiaujame su
-
- Ne, nes.....

13. Kaip manote, kas turi įtakos pradinukui „renkantis“ profesiją:

	Turi įtakos	Turi mažai įtakos	Neturi įtakos
Individualios savybės			
Tėvų pavyzdys			
Pradedantys skleisti gebėjimai ir polinkiai			
Profesijos populiarumas (prestižas)			
Vaizduotė			
Draugų pasakojimai			
Televizija			
Kita.....			

14. Kaip manote, kokios sąlygos yra palankiausios atpažinti vaiko gebėjimus ir polinkius į atitinkamą veiklą? (įvertinkite balais nuo 1 iki 5;)

	1 balas	2 balai	3 balai	4 balai	5 balai
Stebėjimas žaidimų metu					
Stebėjimas laisvalaikio metu					
Veikla pamokų metu (pažanga atitinkamiems mokomiesiems dalykams)					
Bendraujant					

15. Ar turite galimybę tobulinti savo kompetencijas, reikalingas profesinio informavimo paslaugoms teikti? (atsakymą pagrįskite)

.....

16. Ar mokyklos bendruomenė skiria pakankamai dėmesio mokinių profesiniam informavimui?

- Taip.
- Ne.
- Sunku pasakyti.

Dėkoju Jums už atsakymus

ANKETA

Mokinių profesinis informavimas pradinėse klasėse

Gerbiami tėveliai, esu Rasa Vaitkutė, Šiaulių universiteto II kurso magistrantė. Atlieku tyrimą, kurio tikslas – išsiaiškinti, kaip organizuojamas jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų profesinis informavimas pradinėse klasėse. Jūsų nuomonė yra labai svarbi.

Anketa yra anoniminė, todėl vardo ir pavardės nurodyti nereikia. Jūsų atsakymai bus naudojami tik mokslinio darbo tikslams.

1. Jūsų išsilavinimas:

	Mama	Tėtis
Nebaigtas vidurinis		
Vidurinis		
Vidurinis profesinis		
Aukštesnysis (technikumas, kolegija, aukštesnioji mokykla)		
Aukštasis universitetinis		

2. Kaip Jūs manote, ar mokiniams reikalingas profesinis informavimas pradinėse klasėse?

- Taip, vaikas turi susipažinti su profesijų pasauliu jau pradinėse klasėse.
- Ne, manau, kad pradinukui tai nėra aktualu.

3. Ar esate pastebėjęs savo vaiko gebėjimą(us) ar polinkį (us) kokiai nors veiklai? (Jei atsakėte „ne“, pereikite prie 5 klausimo).

- Taip, mano vaikas mėgsta.....
- Ne, vaikas dar per mažas, kad būtų galima spręsti apie ryškesnius jo gebėjimus.

4. Kaip manote, kokios sąlygos yra palankiausios atpažinti vaiko gebėjimus ir polinkius į atitinkama veiklą: (įvertinkite balais nuo 1 iki 5);

	1 balas	2 balai	3 balai	4 balai	5 balai
Stebėjimas žaidimų metu					
Stebėjimas laisvalaikio metu					
Bendraujant					
Stebint pažangą mokykloje atitinkamiems mokomiesiems dalykams					
Kita.....					
.....					
.....					
.....					

5. Koks mokomasis (ieji) dalykas(i) labiausiai sekasi Jūsų vaikui mokykloje?

.....

.....

6. Ar kalbate su vaiku, kuo jis svajoja dirbti užaugęs?

- Taip, jis svajoja būti.....
- Ne, nežinau.

7. Kuo, turėdami omeny vaiko pomėgius, Jūs manote, jis galėtų dirbti užaugęs?

.....

.....

8. Kaip manote, į ką tėvai turėtų orientuotis teikdami informaciją apie profesijas? (pažymėti 3 svarbiausius atsakymų variantus).

- Supažindinti su profesijų įvairove.
- Per įvairias veiklas padėti vaikui pažinti save.
- Ugdyti(s) individualius gebėjimus.
- Supažindinti su darbo reikšme žmogaus gyvenime.
- Įtraukti į įvairias pažintines veiklas (darbinę, žaidybines, tyrinėjamąją).
- Formuoti teigiamą požiūrį į darbą.

9. Kokiū būdu, Jūsų nuomone, turi būti teikiama informacija apie profesijas pradinėse klasėse? (pvz.: per pamokas, vykstant į ekskursijas, kviečiant atskirų profesijų specialistus papasakoti vaikams apie savo darbą ar pan.)

.....
.....

10. Ar sutiktumėte ateiti į klasę papasakoti apie savo profesiją?

- Taip, mielai
- Ne, nes neturiu tam laiko
- Neturiu jokios specialybės

11. Ar Jūsų giminėje yra tradicija perduoti profesiją iš kartos į kartą („paveldėti“ profesija)?

- Taip (kokia profesija).....
- Ne.

12. Kaip manote, kas lems Jūsų vaiko profesijos pasirinkimą?

- Jūs (tėvai).
- Pats vaikas.
- Jūs kartu su vaiku.

Dėkoju Jums už atsakymus